

Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Nizańskiej”

Fundusze Europejskie
dla Podkarpacia

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2023 – 2027

„PARTNERSTWO DLA ZIEMI NIZAŃSKIEJ”

**Obszar działania na terenie gminy: Harasiuki, Jarocin, Jeżowe,
Krzeszów, Nisko, Rudnik nad Sanem, Ulanów.**

Wolina, 23 sierpnia 2023 r.

Spis treści:

ROZDZIAŁ I – Charakterystyka partnerstwa lokalnego	str. 3
ROZDZIAŁ II – Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	str. 7
ROZDZIAŁ III – Partycypacyjny charakter LSR	str. 9
ROZDZIAŁ IV – Analiza potrzeb i potencjału LSR	str. 20
ROZDZIAŁ V – Spójność, komplementarność i synergia	str. 49
ROZDZIAŁ VI – Cele i wskaźniki	str. 56
ROZDZIAŁ VII – Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	str. 64
ROZDZIAŁ VIII – Plan działania	str. 69
ROZDZIAŁ IX – Plan finansowy LSR	str. 70
ROZDZIAŁ X – Monitoring i ewaluacja	str. 71
WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY	str. 75
ZAŁĄCZNIKI DO LSR	str. 77
Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia	str. 77
Formularz 2: Plan działania	str. 79
Formularz 3: Budżet LSR	str. 86
Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR	str. 87

ROZDZIAŁ I - CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO

I.1. Nazwa LGD i forma prawna.

Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” – stowarzyszenie, które powstało w oparciu o artykuł 15 ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. Nr 64, poz. 427 oraz z 2008 r. Nr 98, poz. 634).

- Data wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego: 15.05.2006 r.
- Numer w Krajowym Rejestrze Sądowym: 0000257001

Organami stowarzyszenia są: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Komisja Rewizyjna i Rada. Siedziba LGD i jego władz mieści się na terenie miejscowości Wolina, gmina Nisko, powiat niżański, województwo podkarpackie.

I.2. Opis procesu tworzenia partnerstwa uwzględniający dotychczasowe doświadczenia grupy/jej członków we wdrażaniu podejścia RLKS/Leader bądź w przypadku nowej LGD podejmowane przez nią/podmioty ją tworzące działania pozytywnie oddziałujące na dany obszar, w szczególności dotyczące realizacji projektów o zakresie podobnym do zakresu wsparcia przewidzianego w LSR.

Budowanie partnerstwa na rzecz wdrażania inicjatywy LEADER w powiecie niżańskim zostało rozpoczęte w 2003 roku poprzez realizację projektu polsko – holenderskiego o nazwie „Wsparcie Budowania Instytucji na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich”. W projekcie uczestniczyły trzy powiaty: leżajski, biłgorajski oraz niżański. Celem projektu było wsparcie zdolności instytucjonalnych na obszarach pilotażowych w kontekście formułowania i wdrożenia programów rozwoju wsi. W wyniku tych działań powstał załączek Lokalnej Grupy Działania łączącej podmioty z trzech sektorów: samorządowców, przedsiębiorców oraz organizacji pozarządowych. To właśnie oni stanowili trzon organizacyjny, który wspólnie ze Starostwem Powiatowym w Nisku, Urzędem Gminy i Miasta Ulanów oraz Stowarzyszeniem „Niżańskie Centrum Rozwoju” opracował w ramach I schematu Leader + dla wszystkich gmin powiatu niżańskiego projekt pod nazwą „Aktywność mieszkańców szansą rozwoju powiatu niżańskiego”. Pomimo wykluczenia z dofinansowania w ramach Schematu I samodzielnie, czyli staraniem osób działających na rzecz swoich środowisk bez środków pochodzących z programu Leader+, zrealizowano założenia projektu i utworzono „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” oraz opracowano ZSROW dla gmin wchodzących w skład powiatu niżańskiego. W dniu 31.03.2006 r. odbyło się Zebranie Członków Założycieli Stowarzyszenia, podczas którego powołano do życia Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej”.

Podjęte działania dały szansę na aplikowanie o środki finansowe z II schematu programu Leader+. Opracowany wniosek wraz ze ZSROW zostały pozytywnie ocenione przez FAPA, co umożliwiło realizację zaplanowanych działań. Projekt „Aktywność mieszkańców szansą rozwoju powiatu niżańskiego” realizowany był na podstawie umowy zawartej z Fundacją Programów Pomocy dla Rolnictwa FAPA i współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej oraz budżetu państwa, Działanie 2.7 Pilotażowy Program Leader+ Schemat II.

W ramach projektu zrealizowano: szkolenia i inicjatywy na rzecz promocji regionu, opracowano dokumentację techniczną na infrastrukturę turystyczną taką jak: ścieżki rowerowe, dokumentację lokalnych zbiorników wodnych, dokumentację w zakresie ochrony dóbr kultury, pomników przyrody i lokalnych zabytków. Schemat II był początkiem i wstępem do podjęcia dalszej działalności LGD. Po zakończeniu realizacji Schematu II przystąpiono do dostosowania struktury LGD do wymogów PROW 2007 - 2013, poprzez zmianę i dostosowanie zapisów statutowych, co otworzyło drogę do budowania partnerstwa trójsektorowego. Kolejnym etapem budowania partnerstwa było przeprowadzenie spotkań informacyjnych dotyczących programu LEADER, przedstawienie korzyści jakie za sobą niesie oraz działań, które należy podjąć, aby mogli z niego skorzystać lokalni liderzy, przedstawiciele podmiotów sektora społecznego, gospodarczego, publicznego, potencjalni kandydaci na członków stowarzyszenia itp. Ważnym elementem tych spotkań było zachęcenie potencjalnych kandydatów do przystępowania do LGD. W efekcie przeprowadzonych spotkań i konsultacji LGD zyskało nowych członków. Powołano zespół roboczy ds. opracowania strategii, w skład którego weszli przedstawiciele poszczególnych gmin powiatu niżańskiego oraz członkowie Zarządu. Głównym zadaniem Zespołu Roboczego było zbieranie informacji oraz opracowanie materiałów niezbędnych do złożenia dokumentacji w celu otrzymania dofinansowania na realizację Lokalnej Strategii Rozwoju.

W dniu 21 maja 2009 roku podpisano ramową umowę o warunkach i sposobie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju. Celem Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR) na lata 2009 - 2015 była realizacja działań zmierzających do rozwoju turystyki w oparciu o wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru LGD, rozwój alternatywnych form działalności gospodarczej na obszarach wiejskich, a także podniesienie jakości życia mieszkańców. Działania miały na celu podniesienie jakości i rozwój usług turystycznych, budowę infrastruktury około – turystycznej, promocję walorów turystycznych terenu Lokalnej Grupy Działania, promocję i rozwój mikroprzedsiębiorczości pozarolniczej, wsparcie rozwoju produktów regionalnych i markowych, podniesienie kwalifikacji mieszkańców Lokalnej Grupy Działania, poprawę stanu infrastruktury publicznej, rozszerzenie oferty spędzania wolnego czasu oraz integrację społeczności lokalnych.

Kwota dofinansowania na rzecz realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju zgodnie z umową wyniosła: **7 833 828 zł**. Finansowa realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju przedstawiała się następująco:

- 1) Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej - 96 615,00 zł;
- 2) Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw – 0,00 zł;
- 3) Odnowa i rozwój wsi – 5 856 743,75 zł
- 4) Małe projekty – 1 880 469,25 zł

Jednym z głównych celów LGD na początku 2015 roku było opracowanie planu działania pod potrzeby przygotowania nowej LSR w ramach perspektywy finansowej 2014 – 2020, z szerokim udziałem i zaangażowaniem lokalnej społeczności na wszystkich kluczowych etapach, jak również z uwzględnieniem udziału wszystkich strategicznych dla programu LEADER grup społecznych. Przygotowanie takiego planu poprzedziły szerokie dyskusje, szkolenia i warsztaty z udziałem ekspertów zewnętrznych. Efektem tych działań było wyznaczenie kluczowych etapów dla budowy strategii tj. kamieni milowych metodą partycypacyjną, a także dobór metod i narzędzi konsultacji społecznych oraz ustalenie harmonogramu prac. Główne etapy budowy strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność obejmowały: działania organizacyjne (szkolenie dla członków LGD, powołanie zespołów roboczych ds. opracowania LSR – powstało 7 zespołów gminnych, zespół koordynujący oraz 4 zespoły tematyczne), działania informacyjno – szkoleniowe (kampania informacyjna na stronach internetowych samorządów lokalnych i LGD, spotkania informacyjne w każdej z gmin obszaru LGD, szkolenie dla mieszkańców), spotkania publiczne (spotkania publiczne w każdej z gmin obszaru LGD, udział w sesjach Rad Gmin obszaru LGD, spotkanie z przedstawicielami instytucji kultury), gromadzenie informacji o obszarze LGD oraz danych statystycznych, prowadzenie badań ankietowych, organizacje warsztatów strategicznych (trzy warsztaty zespołów tematycznych w obszarze edukacja, przedsiębiorczość, wykluczenia, kultura), organizacje wysłuchań publicznych (7 wysłuchań publicznych na poziomie każdej z gmin obszaru LGD), konsultacje indywidualne za pośrednictwem poczty elektronicznej. Proces przygotowania strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2014 -2020 z wykorzystaniem wyżej wskazanych metod partycypacyjnych zwieńczyło Walne Zebranie Członków Lokalnej Grupy Działania po przez podjęcie stosownej uchwały w sprawie przyjęcia LSR.

Dnia 23 maja 2016 roku podpisano ramową umowę o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, na mocy której Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” otrzymała na realizację LSR kwotę **1 900 000,00 Euro**. Zgodnie z zapisami strategii kwota dofinansowania została przeznaczona na realizację działań związanych z wspieraniem nowopowstających i funkcjonujących podmiotów gospodarczych działających na obszarze LGD, realizację projektów mających na celu wzmocnienie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz tożsamości kulturowej i ochrony dziedzictwa lokalnego, jak również na realizację zadań wzmacniających, poszerzających oraz uzupełniających kompetencje mieszkańców LGD związane z ich aktywnym uczestnictwem w życiu społecznym, obywatelskim i gospodarczym oraz ułatwiających im wejście i utrzymanie się na rynku pracy.

Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” realizując swoje cele i podejmując działania zapewnienia odpowiednie kwalifikacje ekonomiczne oraz administracyjne niezbędne do gospodarowania środkami publicznymi m.in. poprzez współpracę z podmiotami i osobami posiadającymi doświadczenie w dziedzinie zarządzania finansami publicznymi, a także zaangażowanie osób posiadających doświadczenie zawodowe w tym zakresie. Proces budowania wewnętrznego partnerstwa, jak również opis udziału lokalnych podmiotów i zaangażowania społeczności lokalnej w przygotowanie strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2024-2027 zawarto w Rozdziale III Partycypacyjny charakter LSR.

I.3. Ogólny opis struktury LGD zawierający w szczególności krótką charakterystykę jej członków potwierdzającą, iż skład grupy jest reprezentatywny dla lokalnej społeczności i uwzględnia przedstawicieli sektora publicznego, społecznego, gospodarczego, a także innych grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz mieszkańców.

W skład Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” wchodzi przedstawiciele grup interesu sektora społecznego, publicznego i gospodarczego reprezentujący wszystkie gminy obszaru objętego lokalną strategią rozwoju. **Lokalna Grupa Działania liczy 80 członków – grupa interesu sektora społecznego jest reprezentowana przez 55 członków zwyczajnych (w tym 30 mieszkańców), grupa interesu sektora publicznego liczy 16 członków zwyczajnych, grupę interesu sektora gospodarczego reprezentuje 9 członków zwyczajnych.**

Grupa interesu sektora publicznego reprezentowana jest przez gminy wchodzące w skład powiatu niżańskiego, instytucje kultury znajdujące się na tym obszarze, a także Powiat Niżański oraz Zespół Szkół w Ulanowie. Grupę interesu sektora gospodarczego reprezentują podmioty z branży produkcyjnej, handlowej, transportowej, budowlanej oraz usługowej. Członkowie reprezentujący grupę interesu sektora społecznego to w dużej części osoby fizyczne. Znaczna część tych osób podejmuje działania aktywizujące społeczność lokalną m.in. poprzez prowadzenie stowarzyszeń, towarzystw, bractw i kół gospodyń wiejskich. Członkami LGD jest 25 stowarzyszeń, w tym 6 Ochotniczych Straży Pożarnych. Członkowie LGD wchodzący w skład grupy interesu sektora społecznego reprezentują różne środowiska lokalne, co sprzyja wymianie doświadczeń i stanowi element wsparcia w procesie tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju.

Tabela nr 1: Liczba członków LGD ze względu na sektorowość.

Liczba członków Lokalnej Grupy Działania		
sektor publiczny	sektor społeczny	sektor gospodarczy
16	55	9
20,00%	68,75%	11,25 %

Źródło: Opracowanie własne na bazie deklaracji członkowskich LGD.

I.4. Ogólna informacja o składzie organu decyzyjnego wskazująca, że ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie kontroluje procesu podejmowania decyzji.

Organem decyzyjnym Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” jest **Rada LGD**. Rada jest wybierana przez Walne Zebranie Członków LGD spośród członków tego zebrania w głosowaniu jawnym. W skład Rady wchodzi przedstawiciele grup interesu trzech sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego, w tym mieszkańcy.

Zgodnie z zapisami statutu LGD Rada może liczyć od 7 do 11 członków. W dniu 26 stycznia 2015 r. Walne Zebranie Członków podjęło uchwałę nr 6/2015 w której określono liczbę członków organu decyzyjnego – zgodnie z nią w skład organu decyzyjnego LGD wchodzi 11 członków.

W strukturze Rady Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” po **27,27%** stanowią przedstawiciele **grup interesu sektora społecznego i gospodarczego**. Przedstawiciele **grupy interesu sektora publicznego** stanowią w strukturze organu decyzyjnego **45,45 %**. Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” spełnia więc wymóg mówiący, że ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu nie posiada więcej niż 49% prawa głosu w podejmowaniu decyzji przez organ decyzyjny, a co za tym idzie nie kontroluje tego procesu. W myśl statutu Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” Członek Rady nie może być także zatrudniony w Biurze LGD i nie może pełnić funkcji w żadnym innym organie Stowarzyszenia.

I.5. Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym bez powielania informacji zawartych w statucie i innych dokumentach wewnętrznych oraz mechanizmy w zakresie zarządzania pokazujące zdolność lokalnej grupy działania do realizacji strategii.

Rada LGD jest jedynym organem w strukturze Lokalnej Grupy Działania odpowiedzialnym za ocenę i wybór operacji do dofinansowania w drodze konkursów przeprowadzanych w ramach wdrażanej przez Stowarzyszenie Lokalnej Strategii Rozwoju. Rada LGD obraduje na posiedzeniach zwoływanych przez Przewodniczącego Rady w miarę potrzeb wynikających z ogłaszanych przez LGD naborów. Jej posiedzenia są jawne, a dokumentacja z przeprowadzanej oceny jest udostępniana w biurze LGD zgodnie z regulaminem pracy biura. Prawomocność posiedzenia i podejmowanych przez Radę decyzji wymaga obecności co

najmniej 50% składu Rady, natomiast na poziomie podejmowania decyzji przez Radę dotyczących wyboru operacji muszą zostać zachowane parytety mówiące o tym, iż ani władze publiczne, ani żadna z grup interesu nie może posiadać więcej niż 49 % praw głosu. W ocenie operacji nie mogą brać udziału Członkowie Rady wykluczeni na podstawie zapisów zawartych w deklaracji poufności i bezstronności oraz których wykluczenie wynika ze sporządzonego rejestru interesów. Rada dokonuje oceny poprzez wypełnianie specjalnie przygotowanych kart zgodnie z Procedurą wyboru i oceny operacji w ramach LSR, natomiast decyzje odnośnie wyboru operacji podejmuje w formie uchwały.

Nad prawidłową realizacją Lokalnej Strategii Rozwoju czuwa także **Zarząd Stowarzyszenia**, który zbiera się według bieżących potrzeb, nie rzadziej jednak niż raz na trzy miesiące. Zarząd LGD Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” liczy siedmiu członków, w tym Prezesa LGD, który kieruje pracami Zarządu i reprezentuje go na zewnątrz. Zarząd LGD, prócz realizacji kompetencji wynikających z zapisów statutu, aktywnie uczestniczy w procesie realizacji strategii nieustannie monitorując jej postęp, jak również podejmując kluczowe decyzje dotyczące funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania, współpracując przy tym ściśle z biurem LGD. W swoich decyzjach opiera się na głosie społeczności lokalnej oraz Walnego Zebrania Członków, niejednokrotnie poddając swoje decyzje procesowi konsultacji społecznych. Członkowie Zarządu są bezpośrednio zaangażowani w działalność Stowarzyszenia, a ich zainteresowanie bieżącymi sprawami LGD wykracza poza obowiązki wynikające z racji zajmowanego stanowiska. Ma to odzwierciedlenie w ich codziennej działalności na rzecz LGD, szerszej niż wdrażanie samej strategii, a związanej z realizacją licznych projektów realizowanych przez LGD w ramach innych programów pomocowych.

Proces **aktualizacji LSR** – wynika z dbałości o adekwatność jej zapisów do zmieniających się uwarunkowań i potrzeb społecznych, wymogów prawnych oraz korekta zapisów wynikających z wniosków z ewaluacji wdrażania LSR.

Założenia ogólne: proces wdrażania i aktualizacji jest jawny i odbywa się z jak najszerszym udziałem partnerów LGD i wszystkich mieszkańców obszaru. LGD monitoruje na bieżąco wdrażanie LSR i zapewnia obsługę logistyczną w tym zakresie.

Aktualizacja LSR będzie dokonywana nie częściej niż raz w roku z tym, że dopuszcza się nadzwyczajne okoliczności wprowadzania dodatkowych korekt.

Przebieg aktualizacji:

1. Możliwość składania uwag, wniosków i propozycji zmiany w zapisach LSR i załącznikach LSR mają wszyscy członkowie LGD, organy LGD, mieszkańcy obszaru.
2. Pracownicy Biura i Zarząd LGD dokonuje potrzebnych analiz do wprowadzania zmian w LSR. Analizy te wykonywane są na bieżąco w ramach ciągłego monitoringu:
 - a) analiza zgłaszanych do LGD wniosków;
 - b) analiza otoczenia prawnego związanego z funkcjonowaniem LGD i wdrażaniem LSR;
 - c) analiza wniosków, opinii i uwag wynikających z bieżących działań służących realizacji LSR;
 - d) analiza wniosków zawartych w raportach z monitoringu i ewaluacji.
3. Zarząd może dodatkowo podjąć decyzję o zleceniu ekspertom zewnętrznym analizy związanej z koniecznością aktualizacji dokumentów Stowarzyszenia lub powołać na czas procesu aktualizacji LSR zespół roboczy ds. aktualizacji LSR, w skład którego będą wchodzić przedstawiciele sektora społecznego, gospodarczego i publicznego.
4. Zarząd przygotowuje projekt zmian zapisów LSR i poddaje konsultacjom społecznym.
5. Zarząd w oparciu o przedłożone wnioski, na etapie procesu konsultacji, dokonuje ostatecznej decyzji o zmianach.
6. Aktualizacja Lokalnej Strategii Rozwoju dokonywana jest zgodnie ze Statutem LGD uchwałą Zarządu Lokalnej Grupy Działania i publikowana na stronie LGD.

W celu wzmocnienia partnerskiej współpracy członków LGD we wdrażaniu lokalnej strategii, planowane są następujące działania: spotkania i warsztaty partnerskie, wspólne planowanie i ocena, wymiana zasobów i wiedzy, budowanie zaufania i wspólnej wizji, monitorowanie i raportowanie – zgodnie ze szczegółowym opisem w rozdziale III.

I.6. Wskazanie dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD z podaniem sposobu ich uchwalania i aktualizacji oraz opisem głównych kwestii, które są w nich zawarte.

Podstawowym dokumentem regulującym zasady funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” jest **Statut LGD**, który stanowi zbiór uregulowań sporządzonych zgodnie z ustawą prawo o stowarzyszeniach oraz ustawą o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności. Statut określa cele i zasady działania LGD, reguluje kwestie nabywania i utraty członkostwa, wskazuje kompetencje władz, określa organ odpowiedzialny za wybór

operacji oraz wskazuje jego kompetencje i zasady reprezentatywności, określa organ LGD kompetentny w zakresie uchwalenia LSR oraz kryteriów wyboru operacji, a także ich aktualizacji. Statut LGD uchwała i aktualizuje Walne Zebranie Członków zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy liczby członków.

Innym dokumentem regulującym funkcjonowanie LGD jest **Regulamin Walnego Zebrania Członków**. Dokument ten określa procedurę zwoływania i prowadzenia obrad Walnego Zebrania Członków, a także wskazuje sposób podejmowania decyzji, głosowania oraz dokumentowania przebiegu jego obrad. Regulamin Walnego Zebrania Członków uchwała i aktualizuje Walne Zebranie Członków zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy liczby członków.

Kolejnymi istotnymi dokumentami z punktu widzenia LGD są **Regulaminy Zarządu oraz Komisji Rewizyjnej**, które określają sposób funkcjonowania powyższych organów, wskazują procedurę ich zwoływania oraz prowadzenia posiedzeń, a także ich dokumentowania. Obydwa regulaminy uchwała i aktualizuje Walne Zebranie Członków zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy liczby członków.

Szczegółowe zasady funkcjonowania Rady LGD Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” określa **Regulamin Rady**. Oprócz kwestii organizacyjnych związanych ze zwoływaniem i prowadzeniem posiedzeń, regulamin ten określa rozwiązania dotyczące oceny i wyboru operacji, reguluje kwestie wyłączenia członków Rady z dokonywania oceny i wyboru operacji, wskazuje zasady prowadzenia dokumentacji z posiedzeń Rady, a także wskazuje wzory dokumentów wykorzystywanych w procesie oceny i wyboru operacji. Regulamin Rady uchwała i aktualizuje Walne Zebranie Członków zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy liczby członków.

Ważnym dokumentem regulującym funkcjonowanie LGD Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” jest **Regulamin Organizacyjny Biura LGD**, który określa zasady jego wewnętrznej organizacji, wskazuje zakres jego działania, reguluje kwestie zatrudniania pracowników, a także zawiera opis stanowisk pracy. Niniejszy regulamin definiuje uprawnienia kierownika biura, określa zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD, a także wskazuje metodę oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa. Regulamin Organizacyjny Biura jest ustalany i przyjmowany przez Zarząd LGD.

ROZDZIAŁ II - CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR.

II.1. Zwięzły opis obszaru w szczególności zawierający liczbę i nazwy gmin, ich powierzchnię i liczbę mieszkańców według stanu na dzień 31 grudnia 2020 r., a w przypadku LSR wielofunduszowych również wskazanie zakresu oddziaływania poszczególnych EFSI, z których współfinansowana ma być LSR (tzn. wskazanie czy realizacja operacji w ramach każdego z funduszy będzie możliwa na całym obszarze objętym LSR czy też jedynie na pewnej jego części).

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju mieści się w granicach administracyjnych powiatu niżańskiego. W skład tego obszaru wchodzi teren **siedmiu gmin** powiatu niżańskiego, tj.: cztery gminy wiejskie: **Harasiuki, Jarocin, Jeżowe i Krzeszów** oraz trzy gminy miejsko-wiejskie: **Nisko, Rudnik nad Sanem i Ulanów**. Gminy powiatu niżańskiego łącznie zajmują obszar **786 km²**. Gminą o największej powierzchni jest gmina **Harasiuki** obejmująca swoim obszarem **169 km²** (co stanowi 21,5% obszaru całego powiatu), najmniejszą zaś jest gmina **Krzeszów** obejmująca **62 km²** (co stanowi 7,88% obszaru całego powiatu). Pozostałe gminy posiadają następujące powierzchnie: **gmina Nisko – 142 km², gmina Rudnik nad Sanem – 79 km², gmina Ulanów – 119 km², gmina Jarocin – 91 km², gmina Jeżowe – 124 km²**.¹ Na całym obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju istnieje możliwość realizacji operacji w ramach każdego z funduszy przewidzianych do współfinansowania LSR.

Na dzień 31 grudnia 2020 r. obszar powiatu niżańskiego zamieszkiwało **64 957 osób**, z czego 22 902 osoby stanowiły ludność miejską, a 42 055 osób było mieszkańcami wsi. Największym miastem obszaru LGD jest Nisko, w którym mieszka 14 904 osoby, drugim pod względem liczby mieszkańców miastem jest Rudnik nad Sanem – 6 588 osób, w Ulanowie natomiast mieszka 1 410 osób. Powiat niżański zamieszkiwało 32 886 kobiet i 32 071 mężczyzn. Gminę **Harasiuki** zamieszkiwało **5 866 osób**; **Jarocin** - **5 175 osób**; **Jeżowe** - **9 921 osób**; **Krzeszów** - **4 157 osób**; **Nisko** - **21 759 osób**; **Rudnik nad Sanem** - **10 026 osób**; **Ulanów** - **8 053 osoby**.²

¹ <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/pomoc/stanzasilenia?active=0> (ustala się według ścieżki - PODZIAŁ TERYTORIALNY / POWIERZCHNIA GEODEZYJNA KRAJU (DANE GUGIK) / Powierzchnia)

² <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/pomoc/stanzasilenia?active=0> (ustala się według ścieżki – LUDNOŚĆ / STAN LUDNOŚCI / Ludność wg miejsca zamieszkania i pki w podziale na miasto i wieś)

II.2. Mapa obszaru objętego LSR z zaznaczeniem granic poszczególnych gmin wykazująca spójność przestrzenną obszaru objętego LSR.

Mapa nr 1: Obszar Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” jest spójny przestrzennie i mieści się w granicach administracyjnych powiatu niżańskiego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie mapy administracyjnej powiatu niżańskiego.

II.3. Wyjaśnienie, dlaczego dany obszar jest odpowiedni dla strategii, np. poprzez zaprezentowanie wyróżniających go cech i czynników, które czynią go społecznie, gospodarczo lub środowiskowo spójnym.

Obszar LGD jest spójny terytorialnie, każda z gmin powiatu niżańskiego pozostaje w bezpośrednim sąsiedztwie przynajmniej dwóch gmin niżańskich, co pokazuje mapa nr 1. Oprócz spójności przestrzennej i administracyjnej, obszar objęty strategią jest ze sobą ściśle powiązany licznymi szlakami komunikacyjnymi (droga ekspresowa S 19, drogi krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne).

Wspólne dla obszaru LGD są również jego walor przyrodnicze i krajobrazowe – obszar powiatu niżańskiego, ze względu na swoje położenie charakteryzuje się dużą lesistością terenu, a także licznymi rzekami, ciekami wodnymi oraz zbiornikami wodnymi. Znajdują się tutaj obszary Natura 2000, takie jak: Bory Bagienne Nad Bukową, Dolina Dolnego Sanu, Dolina Dolnej Tanwi, Lasy Janowskie, Puszcza Sandomierska, Puszcza Solska, Uroczyska Lasów Janowskich, Enklawa Puszczy Sandomierskiej.³

Innym aspektem spajającym obszar objęty strategią rozwoju lokalnego jest bogactwo produktów tradycyjnych wywodzących z tego obszaru. Produkt tradycyjny, postrzegany jako istotny element lokalnej tożsamości, jest efektem bogatej kultury regionu, wyrażającej się m.in. w zwyczajach, tradycjach i obrzędach. W powiecie niżańskim mamy wiele podmiotów, stowarzyszeń oraz Kół Gospodyń Wiejskich, które pielęgnują tradycję i wytwarzają zdrową, tradycyjną i ekologiczną żywność. Na Krajowej Liście Produktów Tradycyjnych z tego obszaru jest zarejestrowanych aż 17 produktów.⁴

Mocną cechą obszaru LGD jest jego spójność na płaszczyźnie kulturowej - powiat niżański, dzięki swojej historii, jak również kształtującej się na przestrzeni wieków kulturze lasowiackiej może pochwalić się bogactwem zwyczajów, tradycji, a także produktów stanowiących o jego unikalności oraz atrakcyjności - wśród nich szczególnie miejsce zajmują głęboko zakorzenione na tym terenie bogate tradycje flisackie oraz wikliniarskie.

³ Program ochrony środowiska dla powiatu niżańskiego na lata 2020 – 2023 z perspektywą do roku 2027, str. 80

⁴ Krajowa lista produktów tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, źródło: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/woj-podkarpackie>

Ważnym elementem świadczącym o spójności społecznej obszaru LGD jest działalność oraz liczebność organizacji pozarządowych wywodzących się z tego terenu. Na terenie powiatu niżańskiego wg danych KRS jest 185 zarejestrowanych stowarzyszeń, w tym 45 jednostek OSP.⁵ Są tu również liczne Koła Gospodyń Wiejskich – wg Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich prowadzonego przez ARiMR na obszarze LGD w roku 2023 było zarejestrowanych 40 KGW.⁶ Prócz wyżej wymienionych należy także wyróżnić stowarzyszenia zwykle zarejestrowane w Starostwie Powiatowym w Nisku – wg ewidencji prowadzonej przez starostwo na rok 2023 zarejestrowano 11 stowarzyszeń zwykłych.⁷ Jednym z najważniejszych obszarów aktywności wszystkich wyżej wymienionych organizacji jest działalność na rzecz lokalnej społeczności, a co za tym idzie jej animowanie, spajanie oraz wspieranie.

ROZDZIAŁ III – PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

Zaangażowanie społeczności lokalnej w proces planowania jest jedną z najważniejszych zasad w programie LEADER. O ile w przypadku strategii lokalnych samorządów zaangażowanie mieszkańców jest wskazane, o tyle w przypadku lokalnej strategii rozwoju jest ono sensem planowania i warunkiem sukcesu Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej”.

Jednym z głównych celów LGD, na początku 2022 roku było przygotowanie planu działania dla prac nad budową LSR z szerokim udziałem i zaangażowaniem lokalnej społeczności na wszystkich kluczowych etapach, z uwzględnieniem udziału wszystkich strategicznych dla programu LEADER grup społecznych. Przygotowanie takiego planu poprzedziły szerokie dyskusje, szkolenia i warsztaty z udziałem ekspertów zewnętrznych. Efektem tych działań było wyznaczenie kluczowych etapów dla budowy strategii tj. kamieni milowych metodą partycypacyjną oraz dobór metod i narzędzi konsultacji społecznych i ustalenie harmonogramu prac.

Proces opracowania LSR oparty był na metodach partycypacyjnych uwzględniając fundamentalne zasady:

- 1) **Transparentności** – przejrzystość i jawność na każdym jego etapie, przekazywanie mieszkańcom obszaru LGD wszelkich informacji na temat budowy strategii.
- 2) **Inkluzywności** – włączenie przedstawicieli wszystkich sektorów wchodzących w skład obszaru LGD, przedstawicieli wszystkich potencjalnych grup docelowych, grup w niekorzystnej sytuacji oraz ze szczególnym uwzględnieniem zasady równości płci.
- 3) **Sprawczości** – zapewnienie wszystkim uczestnikom realnego i równego wpływu na jego przebieg.

LSR uwzględnia, zarówno na etapie tworzenia jak i realizacji, zasad horyzontalnych określonych w art. 9 rozporządzenia 2021/1060, w tym:

- poszanowanie praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej;
- zasady równości kobiet i mężczyzn;
- zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czynić poważnych szkód”.

III.1. Opis partycypacyjnych metod tworzenia LSR i jej realizacji, ze szczególnym uwzględnieniem partycypacji grup istotnych z punktu widzenia realizacji LSR.

Główne etapy budowy LSR obejmowały:

1. Działania organizacyjne.

- a) Organizacja szkolenia – spotkania sieciującego dla członków LGD i sieciowanych podmiotów, którego tematem przewodnim były: „Metody i narzędzia prowadzenia konsultacji społecznych oraz techniki i narzędzia prowadzenia konsultacji społecznych- warsztaty konsultacyjne, grupy robocze, debaty publiczne, wysłuchania publiczne, badania ankietowe” – spotkania odbyły się w dniach 17 czerwca 2022 r. i 29 lipca 2022 r. i uczestniczyło w nich łącznie 51 osób.
- b) Opracowanie planu działania w ramach działalności Zarządu LGD obejmującego powołanie Zespołu Roboczego ds. opracowania LSR wraz z włączeniem ekspertów zewnętrznych.

⁵ <https://ekrs.ms.gov.pl/web/wyszukiwarka-krs/strona-glowna/index.html>

⁶ https://krkgw.arimr.gov.pl/?fbclid=IwAR1XuBCobIUi4YKfnTqIF_R7BGsDW0euNPR9-Yn3oqcr-aUaxYmta8e4L0E#

⁷ <https://bip.powiatnizanski.pl/a,3356,ewidencja-stowarzyszen-zwyklych-od-dnia-20052016>

c) Powołanie Zespołu Koordynującego przez Zarząd LGD.

2. Działania informacyjne – diagnostyczne.

a) Przeprowadzenie kampanii informacyjnej na stronach internetowych samorządów lokalnych i LGD – informacje zawierały treści dotyczące wejścia nowego okresu programowania w ramach PROW 2023 – 2027 oraz nowych zadań dla LGD wynikających z programu LEADER. Informacje internetowe zawierały zaproszenie do współudziału w tworzeniu nowej lokalnej strategii rozwoju oraz dane kontaktowe biura LGD i harmonogram spotkań w poszczególnych gminach. Działania informacyjne były prowadzone przez pracowników biura LGD.

b) Organizacja 7 spotkań informacyjno szkoleniowych (po jednym w każdej z gmin obszaru LGD), podczas których omówiono program Leader w ramach nowej perspektywy oraz założenia prowadzenia konsultacji społecznych z udziałem przedstawicieli sektorów publicznych, gospodarczych, społecznych oraz mieszkańców – spotkania odbyły się w poszczególnych gminach obszaru:

1) Krzeszów - Urząd Gminy w Krzeszowie, 37-418 Krzeszów, ul. Rynek 2. Termin oraz godzina spotkania : 17 sierpnia 2022- godz.14.00

2) Nisko - Niżański Uniwersytet Ludowy w Wolinie, 37-400 Nisko, Wolina, ul. Piaskowa 10 Termin oraz godzina spotkania : 18 sierpnia 2022 - godz.14.00

3) Jeżowe - Urząd Gminy w Jeżowie, 37-430 Jeżowe 136 A. Termin oraz godzina spotkania : 19 sierpnia 2022 - godz.14.00

4) Jarocin - Gminny Ośrodek Kultury, Sportu, Turystyki i Rekreacji, 37-405 Jarocin 150 Termin oraz godzina spotkania : 23 sierpnia 2022 - godz.13.00

5) Harasiuki- Gminne Centrum Kultury w Harasiukach, 37-413 Harasiuki , ul. Długa 11. Termin oraz godzina spotkania : 23 sierpnia 2022 - godz. 16.00

6) Ulanów - Urząd Gminy i Miasta w Ulanowie , 37-410 Ulanów, ul. Rynek 5. Termin oraz godzina spotkania : 24 sierpnia 2022 - godz.13.00

7) Rudnik nad Sanem - Urząd Gminy i Miasta w Rudniku n/ Sanem , 37-420 Rudnik nad Sanem, ul. Rynek 40, Termin oraz godzina spotkania : 24 sierpnia 2022 - godz.16.00

Ogólnie w spotkaniach informacyjno – diagnostycznych wzięło udział 56 mieszkańców z wszystkich gmin obszaru LGD, w tym przedstawiciele organizacji pozarządowych (OSP, KGW itp.) 19 osób; sołtysi 12 osób; radni 8 osób; pracownicy urzędów gmin 6 osób; przedsiębiorcy 5 osób; przedstawiciele instytucji kultury 4 osoby; przedstawiciele szkół 2 osoby.

3. Badanie ankietowe – badanie zostało przeprowadzone w okresie od 10 sierpnia 2022 r. do 20 października 2022 roku metodą kwestionariusza ankietowego na grupie liczącej 75 osób. Odbiorcami ankiet byli mieszkańcy, w tym radni, sołtysi, członkowie rad sołeckich, przedstawiciele organizacji pozarządowych i Ośrodków Pomocy Społecznej, Gminnych Ośrodków Kultury, Urzędów Gmin. Do ostatecznej analizy statystycznej zakwalifikowano wszystkie **złożone 56 ankiet w wersji papierowej i 19 ankiet przesłanych drogą elektroniczną**. Dane z kwestionariuszy zostały poddane analizie statystycznej i merytorycznej. Przy weryfikacji niniejszych ankiet zachowano anonimowość wszystkich respondentów. Zadanie zostało w całości zaplanowane i zrealizowane przez Zespół Koordynujący. Wnioski i rekomendacje powstałe w raporcie z badania ankietowego stanowiły wytyczne dla pracy Zespołu Roboczego. Pełny raport z badania ankietowego jest dostępny na www.lgdnisko.pl .

4. Spotkania publiczne.

a) pierwsze spotkanie odbyło się podczas V Powiatowego Forum Sołtysów i Przewodniczących Zarządów w Regionalnym Centrum Edukacji Zawodowej w Nisku, Sandomierska 1, 37-400 Nisko - 21 września 2022 r.

b) drugie spotkanie odbyło się w Niżańskim Uniwersytecie Ludowym: Wolina/ Biuro LGD Stowarzyszenie "Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej", 37-400 Nisko, Wolina, ul. Piaskowa 10 - 20 października 2022 r.

W spotkaniach publicznych wzięło udział 39 osób z wszystkich gmin obszaru LGD, w tym przedstawiciele organizacji pozarządowych (OSP, KGW itp.) 6 osób; sołtysi 26 osób; pracownicy urzędów gmin/ starostwa 5 osób; przedsiębiorcy 1 osoba; przedstawiciele instytucji kultury 1 osoba.

4. Gromadzenie informacji o obszarze LGD oraz danych statystycznych.

a) Przygotowanie pism do instytucji publicznych (urzędy gmin obszaru LGD, PUP, OPS, instytucje kultury obszaru LGD), które dotyczyły zapytania w zakresie działalności w/w instytucji i danych statystycznych będących w posiadaniu tych instytucji – dane zostały zawarte w diagnozie obszaru. Za zadanie odpowiedzialni byli pracownicy biura.

b) Gromadzenie informacji statystycznych o obszarze LGD z zakresu rynku pracy; rolnictwa; przedsiębiorczości; działalności sektora społecznego; infrastruktury kulturalnej, turystycznej, rekreacyjnej; produktów tradycyjnych; dziedzictwa kulturowego i

przyrodniczego itp. Dane zostały zawarte w diagnozie obszaru, posłużyły również do przygotowania analizy SWOT na etapie spotkań publicznych. Za zadanie odpowiedzialni byli pracownicy biura.

6. Warsztaty strategiczne (partycypacyjne) - odbyły się poprzez uczestnictwo mieszkańców LGD w tzw. **Zespole Roboczym ds. opracowania LSR**. Obszar działania zespołu został określony przez **Zespół Koordynujący** w oparciu o wyniki badania ankietowego oraz o wnioski konstruowane przez zespoły gminne podczas spotkań publicznych.

Warsztaty strategiczne odbyły się w Niżańskim Uniwersytecie Ludowym w Wolinie 37-400 Nisko, Wolina, ul. Piaskowa 10 w terminach: 6, 13, 20 września 2022 r.; 4, 10 października 2022 r.; 8 marca 2023 r.; 19 kwietnia 2023 r.

W warsztatach partycypacyjnych wzięło udział 85 osób z wszystkich gmin obszaru LGD, w tym przedstawiciele organizacji pozarządowych (OSP, KGW itp.) 46 osób; sołtysi 3 osoby; radni 1 osoba; pracownicy urzędów gmin/ starostwa 11 osób; przedsiębiorcy 8 osób; przedstawiciele instytucji kultury 11 osób; osoby fizyczne: 3, przedstawiciele OPS-ów : 2

7. Spotkania Zespołu Koordynującego wraz z ekspertami zewnętrznymi odbyły się w Niżańskim Uniwersytecie Ludowym w Wolinie 37-400 Nisko, Wolina, ul. Piaskowa 10 w terminach: 7 lutego 2023 r.; 15 marca 2023 r.; 4 kwietnia 2023 r.

W Spotkaniach grupy Ekspertkiej wzięło udział 32 osoby z wszystkich gmin obszaru LGD, w tym przedstawiciele organizacji pozarządowych (OSP, KGW itp.) 11 osób; sołtysi 3 osoby; radni 1 osoba; pracownicy urzędów gmin/ starostwa 3 osoby; przedsiębiorcy 2 osoby; fizyczne: 12,

Ogólnie w spotkaniach publicznych i warsztatach partycypacyjnych i w spotkaniach grupy eksperckiej wzięło udział 156 osób z wszystkich gmin obszaru LGD, w tym przedstawiciele organizacji pozarządowych (OSP, KGW itp.) 63 osób; sołtysi 32 osoby; radni 2 osoby; pracownicy urzędów gmin/ starostwa 19 osób; przedsiębiorcy 11 osób; przedstawiciele instytucji kultury 12 osób; osoby fizyczne: 15, przedstawiciele OPS-ów : 2.

8. Wysłuchanie publiczne – zostało zorganizowane w oparciu o „Regulamin wysłuchań publicznych”, który został opracowany przez Zespół Koordynujący i przyjęty przez Zarząd. Podczas wysłuchania publicznego prezentowane były kluczowe elementy LSR, tj. diagnoza i analiza SWOT; cele i wskaźniki; zasady wyboru operacji i kryteria wyboru; adresaci działań LSR, typy działań do realizacji, budżet działań z uwzględnieniem wskaźników rezultatu i produktu, plan komunikacji, zasady monitorowania i ewaluacji. Moderatorem odpowiedzialnym za przeprowadzenie wysłuchania był Kierownik biura LGD. Pracownicy biura odpowiedzialni byli za protokolowanie zgłaszanych uwag oraz analizowanie i raportowanie przychodzącej korespondencji elektronicznej z wnioskami do LSR po wysłuchaniu publicznym. Wnioski zgłaszane podczas wysłuchania i wysyłane drogą elektroniczną po zakończeniu wysłuchania stanowiły ostatni pakiet opinii, uwag, wniosków i propozycji zgłaszanych do Zespołu Koordynującego, który był odpowiedzialny za przedłożenie na Walne Zebranie Członków ostatecznej wersji LSR.

9. Konsultacje indywidualne – w biurze LGD stworzono miejsce w którym przez cały okres opracowania dokumentu strategicznego, osoby które chciały skorzystać z pomocy, uzyskać informacje lub wziąć udział w pracach nad strategią w inny sposób, mogły to uczynić za pośrednictwem telefonu, maila i/lub bezpośrednio podczas spotkania w biurze LGD. Dzięki temu zainteresowani mogli z powodzeniem wybrać jak najbardziej optymalną dla siebie metodę zaangażowania się w pisanie nowej LSR. O możliwościach korzystania z punktu konsultacyjnego LGD informowało poprzez swoją stronę internetową, facebook i podczas spotkań informacyjno -konsultacyjnych w gminach. Potwierdzeniem zastosowania tej metody partycypacyjnej jest lista: „konsultacje w biurze LGD dot. opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR) na lata 2023-2027, na której podpisało się 19 uczestników.

10. Działalność organów LGD – Walne Zebranie Członków uwieńczyło proces przygotowania LSR poprzez przyjęcie aktualizacji Statutu LGD oraz pozytywne zaopiniowanie LSR. Decyzją Zarządu LGD przyjęto końcową wersję LSR w dniu 6 czerwca 2023 r.

Pełna dokumentacja zawierająca listy obecności, zdjęcia oraz raporty cząstkowe ze spotkań dostępna jest w biurze LGD oraz stanowi załącznik do wniosku o wybór LSR.

Metody konstruowania i odrzucania wniosków na etapie budowy LSR.

Główne narzędzie obok badania ankietowego i działań informacyjno – diagnostycznych, do konstruowania wniosków, a następnie przesiewania (odrzućcia) działań i rozwiązań w ramach LSR oparto o „Projektową metodę Walta Disneya”, na etapie warsztatów partycypacyjnych. Jest to kreatywna metoda, która pozwoliła na generowanie, analizowanie i wdrażanie pomysłów, działań i rozwiązań. Składała się z trzech etapów: marzeń, rzeczywistości i krytyki. Zespół Roboczy ds. opracowania LSR w trakcie warsztatów partycypacyjnych przeszedł drogę od konstruowania wniosków, pomysłów, działań w tzw. pokoju marzyciela, a następnie w kolejnych etapach (na kolejnych spotkaniach) wszystkie propozycje powstałe na etapie badań ankietowych i działań informacyjno – diagnostycznych przechodziły przez kolejne etapy wspomnianej metody, tj. realizmu i krytyki.

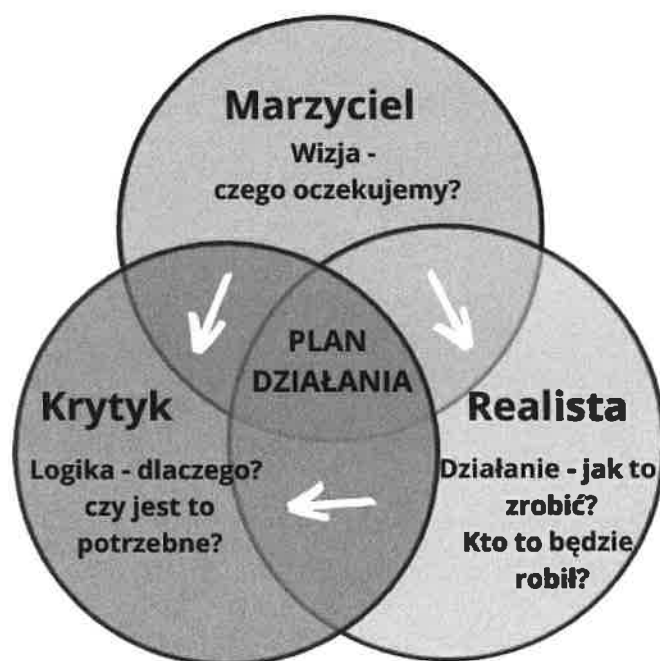
Pokój marzyciela: pierwszy etap polegał na specjalnym wyobrażaniu sobie idealnego scenariusza związane z realizacją LSR i generowaniu pomysłów. Uczestnicy skupili się na wyobrażeniu sobie idealnego scenariusza działań. Tutaj skupiliśmy się na generowaniu jak największej liczby pomysłów bez ograniczeń i oceniania. W tej podstawie kluczowe jest wykorzystanie innowacyjnych i dostępnych różnych możliwości. Ta technika była wykorzystana na etapie spotkań publicznych i pierwszym warsztacie strategicznym (partycypacyjnym).

Pokój realisty: drugim etapem była rola realisty. Tu skupiliśmy się na analizie i ocenie pomysłów wygenerowanych na etapie Marzyciela. Realista (Zespół Roboczy ds. opracowania LSR) zadawał pytania dotyczące wykonalności, potencjalnych problemów i trudności związanych z realizacją projektu oraz zgodności marzeń z programami (WPR, FEP). Celem tego etapu była identyfikacja i rozwiązanie ewentualnych przeszkód oraz przygotowanie planu działania. Realista miał za zadanie spojrzeć na pomysły z realistycznego i logicznego punktu widzenia. Realista bardzo często zadawał pytania: "Czy to jest możliwe do osiągnięcia?", "Jakie są potencjalne trudności, z jakimi możemy się spotkać?" i "Czy posiadamy odpowiednie zasoby, aby zrealizować ten projekt?". Grupa włączyła głos rozsądku, postępowaliśmy pragmatycznie, rozważnie i logicznie, szukając pewnej, krótkiej i sprawnej drogi. W tym etapie krytyczne myślenie i analiza były kluczowe. Celem roli realisty było doprowadzenie do przejścia od abstrakcyjnych pomysłów do bardziej konkretnego planu działania.

Na tym etapie wykorzystaliśmy również „**Aktywną technikę warsztatową z wykorzystaniem filozofii centralnej TSR**”, która opiera się na 3 zasadach:

- jeśli coś działa, rób tego więcej (trzeba powtarzać zachowania, które są pomocne w umniejszaniu czy likwidowaniu problemów),
- jeśli coś nie działa, nie rób tego więcej; rób coś innego (porzuć zachowania, które nie przynoszą pozytywnych zmian; szukaj innych sposobów na rozwiązanie trudności),
- jeśli coś się nie zepsuło, nie naprawiaj tego (nie komplikuj drobnych problemów, zacznij od prostych rozwiązań).

Schemat konstruowania i odrzucania wniosków z wykorzystaniem projektowej metody Walta Disneya.

Źródło: Opracowanie własne LGD „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” na podstawie konsultacji społecznych.

Pokój krytyka: trzecim etapem w projektowej metodzie Walta Disneya była rola KRYTYKA. W tym etapie skupiliśmy się na opracowaniu konkretnych planów i działań potrzebnych do wdrożenia LSR. Krytyk (Zespół Roboczy ds. opracowania LSR) zajmował się konkretyzacją i implementacją pomysłów, które zostały wcześniej wygenerowane przez Marzyciela i ocenione przez Realistę.

W roli Krytyka, skupiliśmy się na detalach, terminach, zasobach i konkretnych krokach niezbędnych do zrealizowania przedsięwzięć. Na tym etapie tworzyliśmy harmonogramy, budżety, wyznaczaliśmy kamienie milowe i odpowiedzialność.

Ustalaliśmy konkretne cele, grupy odbiorców, sposoby realizacji przedsięwzięć. Celem tego etapu była transformacja abstrakcyjnych koncepcji w działania praktyczne i możliwe do wykonania. Wchodząc w ten etap ustaliliśmy, że Krytyk musi mieć umiejętność zarządzania projektem, komunikacji zespołowej i podejmowania decyzji. Ważne było, aby dostosować plany do realiów i dostępnych zasobów. W tym etapie koncentrowaliśmy się na realizacji projektu i dążeniu do osiągnięcia zamierzonych celów.

Taka metoda pracy pozwoliła wykorzystać zrównoważone podejście: Metoda Walta Disneya miała na celu osiągnięcie równowagi między kreatywnością a realizmem. Poprzez symulowanie różnych perspektyw - marzyciela, realisty i krytyka - zapewniła kompleksowe podejście do planowania i rozwijania LSR. W konsekwencji metoda ta pomogła zespołowi w efektywnym planowaniu, analizie, konkretyzacji, uwzględniając zarówno aspekty kreatywne, jak i praktyczne.

Wykorzystane metody pracy warsztatowej, grupowej podczas warsztatów partycypacyjnych:

a) Praca w grupach - polegała na podziale ogółu uczestników na mniejsze grupy robocze. Grupy dostawały zadania do realizacji (opracowanie przedsięwzięć w obszarach, grupy odbiorców, metody realizacji działań itp.). Po określonym czasie grupy prezentowały wyniki swojej pracy na forum. Metoda ta była realizowana w dwóch wariantach: wydzielone grupy pracowały nad różnymi zadaniami oraz wypracowywały te same plany działania. Praca w grupach umożliwiała bardziej kameralną wymianę zdań, pozwalała na lepsze poznanie się, co tworzy warunki do wypracowania wspólnej koncepcji, uwzględniającej różne podejścia i potrzeby.

b) Metoda indukcji, dedukcji- Indukcja to rozumowanie prowadzące "od szczegółu do ogółu". Dedukcja to rozumowanie prowadzące "od ogółu do szczegółu". Metoda ta była wykorzystywana przy opracowaniu matrycy celów i przedsięwzięć oraz rezultatów.

c) Burza mózgów-polegała na zbieraniu pomysłów od wszystkich uczestników przez zapisywanie ich na widocznej dużej kartce bez wcześniejszego ich omawiania czy dyskusowania. Pomysły były generowane spontanicznie i nie podlegały ocenie na etapie zbierania. Metodę tą wykorzystaliśmy na pierwszym etapie metody Walta Disneya. W pierwszej fazie prezentowaliśmy pomysły najbardziej oczywiste czy szablonowe. Po ich wyczerpaniu pojawiły się innowacyjne, niestandardowe pomysły i projekty. Burza mózgów jest metodą bardzo skuteczną przy zbieraniu pomysłów, pozwala wykorzystać potencjał wszystkich uczestników i ich kreatywność.

d) Ćwiczenia koncepcyjne. Ich celem było wypracowanie przez grupę pomysłów oraz koncepcji dotyczących obszarów (kultury, rekreacji, przedsiębiorczości, edukacji) oraz analiza dobrych praktyk, doświadczonych sytuacji z jakimi grupa już miała do czynienia. Ich celem było wypracowanie przez grupę koncepcji, idei, pomysłów. Koncepcje te służyły różnym celom:

- tworzeniu listy pomysłów rozwiązań;
- zgromadzeniu posiadanej wiedzy, wartości, dobrych praktyk;
- wypracowaniu pomysłów konkretnych zastosowań poznanych umiejętności.

Kluczowe elementy ćwiczeń koncepcyjnych obejmowały: wstęp; dyrektywny - oparty o jasne kryteria podział na podgrupy; klarowne instrukcje, dotyczące podziału ról w grupach; kolejności czynności, konkretnych zadań do zrobienia (jakość i ilość), przeznaczonego na zadanie czasu; informacja o dalszych losach wypracowanych pomysłów. Metoda ta wykorzystana została na etapie „pokoju realisty” metody Walta Disneya.

e) Projektowa metoda Walta Disneya - metoda wykorzystana do konstruowania i odrzucania wniosków na etapie budowy LSR, zgodnie z opisem powyżej.

Zasady odrzucania wniosków na etapie budowy LSR.

W oparciu o wnioski powstałe ze spotkań publicznych i warsztatów strategicznych Zespół Koordynujący przyjął następujące kryteria, których brak akceptacji powodował odrzucenie propozycji zgłaszanych na etapie konsultacji społecznych przedsięwzięć/operacji/działań w LSR:

- ✚ przedsięwzięcie/operacja/działanie nie realizuje celów inicjatywy LEADER określonych w WPR i EFS+;
- ✚ brak powiązania z diagnozą obszaru i analizą SWOT;
- ✚ przedsięwzięcie/operacja/działanie w sposób negatywny wpływa na środowisko lub w sposób istotny narusza zasoby przyrodnicze;
- ✚ koszty przedsięwzięcia/operacji/ działania nie mieszczą się w ramach limitów finansowych określonych w konkursie na wybór LSR;

- ✚ przedsięwzięcie/operacja/ działanie nie jest możliwe do wykonania w okresie wdrażania LSR,
- ✚ przedsięwzięcie/operacja/działanie nie jest zgodne z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego lub innymi przepisami prawa miejscowego;
- ✚ przedsięwzięcie/operacja/działanie nie jest zgodne z obowiązującymi przepisami prawa;
- ✚ wnioski stały ze sprzecznością fundamentalnych zasad transparentności, inkluzyjności i sprawczości.

W przypadku zgłaszanych na etapie konsultacji społecznych propozycji działań, operacji, wniosków budzących kontrowersje lub wyrażających skrajne opinie (poglądy) Zespół Koordynujący i Zespół Roboczy ds. opracowania LSR podejmował decyzję (rozstrzygały) w trybie głosowania przy zwykłej większości głosów.

Dane z konsultacji społecznych uwzględnione w opracowaniu LSR.

Na poziomie spotkań publicznych:

- 1) Wskazano kluczowe osoby, które powinny być zaangażowane w proces budowy LSR - wniosek uwzględniono na poziomie prac Zespołu Koordynującego oraz zapisach LSR.
- 2) Określono grupy w niekorzystnej sytuacji - wniosek uwzględniono na poziomie prac Zespołu Roboczego ds. opracowania LSR oraz w zapisach LSR.
- 3) Wyłoniono kluczowe obszary interwencji w ramach programu Leader: edukacja, aktywizacja, zasoby obszaru - wniosek uwzględniono na poziomie prac Zespołu Roboczego ds. opracowania LSR oraz w zapisach LSR.
- 4) Akcentowano, iż małe miejscowości gmin powiatu niżańskiego, których położenie jest peryferyjne w stosunku do centralnych i dużych miejscowości, są marginalizowane na wszystkich płaszczyznach życia społecznego i gospodarczego. Mieszkańcy tych miejscowości mają utrudniony dostęp do różnych usług i są mało konkurencyjni gospodarczo, ze względu na swoje położenie i znaczne odległości od głównych sieci komunikacyjnych - wniosek uwzględniono na poziomie celów szczegółowych, przedsięwzięć i kryteriów wyboru.
- 5) Wskazywano, iż organizacje pozarządowe na terenach wiejskich są zdominowane przez lokalne samorządy i nie mogą konkurować o dostęp do środków z programów UE ze względu na ograniczenia kadrowe, finansowe i techniczne - wniosek uwzględniono na poziomie kryteriów dostępu i kryteriów wyboru.
- 6) Wskazano trudną sytuację na rynku pracy i zaobserwowano, iż jedną z najskuteczniejszych metod przeciwdziałania temu procesowi jest wsparcie finansowe osób podejmujących samozatrudnienie - wniosek uwzględniono na poziomie celów szczegółowych, przedsięwzięć i budżetu.
- 7) Jedną z przyczyn niskiej aktywności mieszkańców jest niska motywacja i brak wiary, którego przyczyną są niskie kompetencje społeczne, w tym umiejętności komunikacyjne, umiejętności współpracy i niska samoocena - wniosek uwzględniono na poziomie celów szczegółowych i przedsięwzięć.
- 8) Uczestnicy spotkań wskazali, iż jednym z mocniejszych atutów naszego obszaru jest kultura i tradycja lokalna, na bazie których można kształtować rozwój lokalny, nastawiony na rozwój turystyki i rekreacji - wniosek uwzględniono na poziomie celów szczegółowych i przedsięwzięć.

Wnioski powstałe w wyniku badania ankietowego.

- 1) Mieszkańcy bardzo nisko oceniają dostępność i atrakcyjność lokalnego rynku pracy, co stanowi istotny problem. Szczególnie młodzi ludzie nie widzą dla siebie szans na rozwój zawodowy, co może skutkować opuszczaniem przez nich obszaru LGD. Mieszkańcy są świadomi skali występowania zjawiska bezrobocia. Mają większe oczekiwania do wysokości zarobków – wniosek uwzględniono na poziomie celów szczegółowych, przedsięwzięć.
- 2) Badani nisko oceniają własną wiedzę z zakresu rejestracji i prowadzenia działalności gospodarczej. Wskazują na utrudnienia administracyjne, prawne i księgowe. Wskazują na małą liczbę form wsparcia finansowego i merytorycznego dla osób podejmujących samozatrudnienie – wniosek uwzględniono na poziomie celów szczegółowych, przedsięwzięć.
- 3) Dobrze oceniona została działalność na rzecz dzieci i młodzieży: jakość nauczania w miejscowych szkołach, działalność kulturalno – rozrywkowa, dostępność placów zabaw dla dzieci, zajęcia świetlicowe. W dalszej części badania ankietowego można zaobserwować, iż pomimo pozytywnej oceny w/w sfer życia respondenci wskazują na konieczność kontynuacji działań rozwojowych tych obszarów – wniosek uwzględniono na poziomie celów szczegółowych, przedsięwzięć i wskaźników.
- 4) Negatywnie oceniona została infrastruktura świetlic, liczba zajęć pozalekcyjnych oraz różnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży – wniosek uwzględniono na poziomie celów szczegółowych, przedsięwzięć i wskaźników.
- 5) Mieszkańcy bardzo słabo oceniają działania związane z aktywizacją społeczną i realizacją oddolnych inicjatyw – wniosek uwzględniono na poziomie planowania projektów grantowych, celów szczegółowych, przedsięwzięć i wskaźników.

- 6) Słabo oceniono promocję produktów lokalnych, technologię ich produkcji i mechanizmy ich zbycia – wniosek uwzględniony na poziomie celów szczegółowych, przedsięwzięć i wskaźników.
- 7) Respondenci zaobserwowali problem bezpieczeństwa na drogach publicznych - wniosek uwzględniono na poziomie celów szczegółowych, przedsięwzięć, wskaźników. Realizacja przedsięwzięć z zakresu infrastruktury drogowej została odrzucona na poziomie zgodności z celami WPR i EFS+
- 8) Respondenci wskazali problem funkcjonowania w życiu codziennym osób z grup w niekorzystnej sytuacji – wniosek uwzględniony na poziomie celów szczegółowych, przedsięwzięć i wskaźników.
- 9) W analizie potrzeb i problemów można zaobserwować powstanie kluczowych obszarów dla rozwoju lokalnego: edukacja, aktywizacja, zasoby obszaru – wniosek uwzględniono na poziomie budowy celów szczegółowych, przedsięwzięć i wskaźników.

Wnioski powstałe podczas warsztatów strategicznych (partycypacyjnych).

- 1) Tworzenie i utrzymanie miejsc pracy należy realizować w zakresie samozatrudnienia i rozwoju istniejących podmiotów gospodarczych.
- 2) Określając budżet LSR należy uwzględnić: minimalny udział JST na płaszczyźnie bezpośredniej absorpcji środków w ramach programu Leader, z uwzględnieniem jego roli jako animatora podmiotów społecznych (organizacji pozarządowych), które wymagają wsparcia merytorycznego, technicznego i finansowego ze strony samorządu. Należy wzmocnić rolę organizacji pozarządowych jako realizatora operacji w programie Leader poprzez działania edukacyjne, informacyjne i animacyjne. Zapewnienie mechanizmu umożliwiającego lokalnym organizacjom realizowanie działań o niewielkim budżecie, adekwatnych do zasobów (technicznych, finansowych) i do kompetencji liderów lokalnych.
- 3) Osoby z grup w niekorzystnej sytuacji mieszkające na naszym obszarze nie dysponują wystarczającymi zasobami (szczególnie finansowymi i kompetencjami w obszarze funkcjonowania przedsiębiorczości), umożliwiającymi im samodzielne wejście na rynek pracy.
- 4) Środki przekazu i ich formy powinny być odpowiednio dobrane i skonstruowane, aby były one czytelne, atrakcyjne w formie przekazu, zwłaszcza dla grup w niekorzystnej sytuacji.
- 5) Konieczność wykorzystania narzędzi elektronicznych do wyrażania opinii i oceny przez mieszkańców obszaru na temat wdrażania i realizacji LSR.
- 6) W procesie monitoringu i ewaluacji w sytuacjach wyjątkowych i złożonych Zarząd LGD powinien mieć możliwość sięgania po opinie ekspertów.
- 7) Organ opracowujący raport z ewaluacji może korzystać z opinii ekspertów zewnętrznych.
- 8) Rekomendowano kwoty wsparcia dla uruchomienia działalności gospodarczej oraz rozwoju do kwoty 100 tys. zł.
- 9) Wskazano

Powyższe wnioski z warsztatów strategicznych znajdują swoje odzwierciedlenie w kluczowych rozdziałach LSR (budżet LSR, plan działania, sposób wyboru i oceny operacji, plan komunikacji, monitoring i ewaluacja).

Wnioski powstałe w trakcie wysłuchania publicznego i konsultacji indywidualnych.

- 1) W trakcie wysłuchania publicznego i konsultacji indywidualnych uczestnicy wnieśli wiele uwag do konstrukcji technicznej dokumentu, w tym oczywistych omyłek pisarskich.
- 2) Mieszkańcy LGD często wskazywali na konieczność uzupełnienia diagnozy obszaru o szczegółowe informacje dotyczące działalności instytucji i organizacji pozarządowych.
- 3) Zgłoszono uwagi dotyczące doprecyzowania typów działań w poszczególnych celach szczegółowych i przedsięwzięciach.
- 4) Wnioskowano o konieczność informowania lokalnej społeczności o wszelkich zmianach LSR i dokumentach dotyczących rozwiązań formalno – instytucjonalnych, z wykorzystaniem dostępnych środków komunikacji (strony internetowe LGD, media społecznościowe, strony samorządów lokalnych)

Powyższe wnioski powstałe na etapie wysłuchania publicznego znalazły się w zapisach LSR (diagnoza LSR, cele i wskaźniki, sposób wyboru i oceny operacji, plan komunikacji).

III.2. Wdrażanie LSR i rozwijanie lokalnego partnerstwa.

Wdrażanie lokalnej strategii i rozwijanie lokalnego partnerstwa są kluczowe dla rozwoju społeczności obszaru LGD i osiągnięcia celów lokalnej strategii rozwoju. Oto kilka istotnych aspektów związanych z planowanymi działaniami:

Angażowanie społeczności lokalnej: Kluczem do skutecznego wdrażania lokalnej strategii jest angażowanie mieszkańców i zainteresowanych grup w proces podejmowania decyzji. Włączenie ich perspektyw, opinii i zaangażowania umożliwi lepsze zrozumienie lokalnych potrzeb i wpłynie na większe zaangażowanie w działania.

Partnerstwo i współpraca: Rozwinięcie lokalnego partnerstwa jest niezwykle ważne dla skutecznego wdrażania strategii. Współpraca z lokalnymi organizacjami, przedsiębiorstwami, instytucjami publicznymi, liderami społeczności i innymi interesariuszami przyczyni się do wzajemnego wsparcia, wymiany zasobów i wspólnego osiągania celów.

Budowanie zdolności lokalnych: Wdrażanie lokalnej strategii wymaga często rozwinięcia umiejętności i zdolności lokalnej społeczności. Organizowanie szkoleń, warsztatów i innych działań, które pomagają w budowaniu zdolności i umiejętności, jest ważnym elementem rozwoju lokalnego.

Monitorowanie i ocena postępów: Regularne monitorowanie i ocena postępów wdrażania strategii są niezbędne do sprawdzenia, czy cele są osiągane i czy działania są skuteczne. To umożliwia dostosowanie strategii, jeśli zajdzie taka potrzeba.

Wdrażanie lokalnej strategii i rozwijanie lokalnego partnerstwa to proces dynamiczny, który wymaga zaangażowania, dialogu i współpracy różnych interesariuszy. Poprzez skoncentrowanie się na potrzebach społeczności lokalnej i budowanie wspólnego działania, osiągniemy trwałe efekty i zrealizujemy zamierzone cele LSR.

W celu informowania społeczności lokalnej o strategii oraz w celu zmobilizowania biernych dotychczas interesariuszy do realizacji strategii, planowane są następujące działania:

Kampanie informacyjne: Przeprowadzenie kampanii informacyjnej jest skutecznym sposobem dotarcia do szerszej społeczności lokalnej. Działanie będzie obejmować reklamy w mediach lokalnych, artykuły prasowe, wywiady radiowe, reklamy w internecie, plakaty i ulotki. Ważne jest, aby w tych komunikatach przedstawiać jasne przesłanie dotyczące strategii, jej celów, korzyści i sposobów zaangażowania.

Spotkania publiczne: Organizacja spotkań publicznych, które umożliwią bezpośrednią interakcję ze społecznością lokalną, może pomóc w poinformowaniu o strategii. Podczas tych spotkań będziemy przedstawiać strategię, wyjaśnić jej cele, omawiać plan działania i odpowiadać na pytania społeczności. Spotkania publiczne będą organizowane w każdej z gmin obszaru LGD szczególnie na etapie ogłaszanych konkursów.

Internet i media społecznościowe: Wykorzystanie stron internetowych LGD (lgnisko.pl oraz nizanskiul.pl), portali społecznościowych (Facebook, Instagram) jest skutecznym sposobem dotarcia do szerokiej społeczności lokalnej. Regularne aktualizacje na mediach społecznościowych, pomogą w dotarciu do większej liczby osób i zachęceniu ich do zaangażowania w prowadzone działania.

Konsultacje i warsztaty: Przeprowadzenie konsultacji publicznych i warsztatów, w których społeczność może aktywnie uczestniczyć, daje możliwość zgłaszania opinii, pomysłów i obaw dotyczących strategii. Umożliwienie społecznościom uczestnictwa w procesie podejmowania decyzji i wpływania na kształt strategii zwiększy ich zaangażowanie i motywację do realizacji działań. Ten mechanizm szczególnie będzie wykorzystany przy aktualizacji LSR oraz procedur wyboru.

Partnerstwa i sieci lokalne: Nawiązywanie partnerstw z lokalnymi organizacjami, stowarzyszeniami, liderami społeczności i innymi interesariuszami jest kluczowe dla dotarcia do szerszej społeczności lokalnej. Poprzez współpracę i wspólne działania będziemy zwiększać zasięg komunikacji, a także wykorzystywać istniejące sieci i relacje, aby dotrzeć do nowych grup społecznych. LGD posiada wieloletnie doświadczenie w budowie partnerstw i sieci lokalnych, szczególne doświadczenia w tych obszarach zdobyło poprzez realizację projektów finansowanych z Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego: Podkarpackie Inicjatywy Lokalne realizowane w latach 2014 – 2023; Niżański Uniwersytet Ludowy w Wolinie w latach 2020 – 2022; Polskie Inicjatywy Poradnicze w latach 2021 – 2023. Wykorzystanie wypracowanych partnerstw i sieci lokalnych liderów oraz doświadczeń w tworzeniu tych mechanizmów zostanie wykorzystane w perspektywie 2023 – 2027.

W celu wzmocnienia partnerskiej współpracy członków LGD we wdrażaniu lokalnej strategii, planowane są następujące działania:

Spotkania i warsztaty partnerskie: Organizowanie regularnych spotkań i warsztatów dla partnerów, podczas których będą mieli okazję do wymiany informacji, pomysłów, doświadczeń i najlepszych praktyk. Takie spotkania pomogą w budowaniu więzi, zrozumieniu wzajemnych oczekiwań i skoordynowaniu działań – **planowane są minimum 4 spotkania w roku.**

Wspólne planowanie i ocena: Wspólne planowanie i ocena działań jest kluczowe dla skutecznej współpracy. Partnerzy będą mieć okazję do wspólnego ustalenia priorytetów, planowania działań, podziału zadań i monitorowania postępów. Wspólne

określenie wskaźników rezultatu i mechanizmów oceny pozwolą na skuteczne monitorowanie postępów i dostosowanie działań w razie potrzeby – włączenie partnerów lokalnych LGD nie będących członkami w proces monitorowania i planowania – **zakłada się podpisanie umowy współpracy z minimum 7 podmiotami z obszaru LGD.**

Wymiana zasobów i wiedzy: Partnerzy będą wymieniać się zasobami, wiedzą i doświadczeniami, które mogą przyczynić się do skuteczniejszego wdrażania strategii. Może to obejmować udostępnianie ekspertyzy, szkoleń, zasobów finansowych, dostępu do sieci kontaktów i innych zasobów niezbędnych do realizacji działań – **zgodnie z planem 4 spotkań w roku.**

Budowanie zaufania i wspólnej wizji: Ważne jest budowanie zaufania między partnerami poprzez regularną komunikację, uczciwość i wspólną pracę. Partnerzy powinni mieć wspólną wizję i cele, które będą motywować ich do współpracy i zaangażowania w realizację strategii – **zgodnie z podpisanymi umowami współpracy.**

Monitorowanie i raportowanie: Partnerzy będą regularnie monitorować postępy i raportować o swoich działaniach, osiągnięciach i wyzwaniach. To umożliwi identyfikację ewentualnych trudności i podjęcie działań naprawczych, a także umożliwi partnerom uczenie się od siebie nawzajem i dostosowanie swoich działań – **działanie zostanie zrealizowane na poziomie spotkań partnerskich.**

Założenia dotyczące informowania i mobilizacji społeczności lokalnej oraz mechanizmy wzmocnienia partnerskiej współpracy mają swoje odzwierciedlenie w przyjętym przez Zarząd Planie Komunikacji, który stanowi załącznik do wniosku o wybór LSR.

III.3. Planowane działania związane z animacją społeczności na rzecz wdrażania projektów innowacyjnych w zdefiniowanych obszarach.

Podczas warsztatów strategicznych Zespół Roboczy ds. opracowania LSR pochylił się nad definicją animacji społecznej. W toku dyskusji uczestnicy wypracowali spójną definicję, którą określono jako: **Animacja społeczna to proces mobilizacji, stymulacji, aktywizacji i wspierania społeczności w celu podejmowania wspólnych działań. Jest to metoda pracy społecznej, która stawia na partycypację i aktywne zaangażowanie ludzi w procesy decyzyjne i działania mające na celu poprawę warunków życia i rozwiązywanie problemów społecznych.**

Animacja w procesie wdrażania LSR zakłada, że społeczność posiada wewnętrzne zasoby i potencjał do rozwiązywania zdiagnozowanych problemów. Celem działań animacyjnych w ramach LSR jest wzmocnienie tych zasobów i umożliwienie ludziom zdobycia wiedzy, umiejętności i wsparcia, które pozwolą im działać na rzecz pozytywnych zmian społecznych. W ramach planowanej strategii przewidziano dwa przedsięwzięcia, które wspierają liderów społecznych, którzy będą odpowiedzialni za animację społeczną w swoich środowiskach: **P.1.1.2 Wzmocnienie inicjatywy edukacyjnej skierowanej do osób dorosłych; P.3.3.1 Inicjatywy edukacyjne ukierunkowane na zwiększenie aktywności i profesjonalizmu organizacji społecznych.**

Zespół Roboczy ds. opracowania LSR określił istotne etapy animacji społecznej umożliwiające realizację LSR i wskazał na konieczność uwzględnienia następujących mechanizmów i narzędzi z uwzględnieniem osób będących w niekorzystnej sytuacji:

- ✚ **Edukacja i podnoszenie świadomości** poprzez organizowanie warsztatów, szkoleń, prelekcji i innych form edukacyjnych, które mają na celu zwiększenie świadomości społeczności lokalnej na temat różnych sytuacji i wyzwań, z którymi spotykają się mieszkańcy i osoby w niekorzystnej sytuacji.
- ✚ **Partnerstwo i współpraca** poprzez nawiązywanie partnerstw z organizacjami pozarządowymi, instytucjami publicznymi, przedsiębiorstwami i innymi podmiotami, które również działają na rzecz osób w niekorzystnej sytuacji. Wspólna praca i koordynacja działań mogą przynieść większe rezultaty i zwiększyć skalę wsparcia.
- ✚ **Spotkania i konsultacje społeczne** poprzez organizowanie spotkań, forów dyskusyjnych i konsultacji społecznych, gdzie społeczność lokalna ma możliwość wyrażenia swoich opinii, pomysłów i potrzeb. Dzięki temu można uwzględnić perspektywę społeczności i włączyć ich do procesu podejmowania decyzji.
- ✚ **Kampanie informacyjne i społeczne.** Przeprowadzanie kampanii informacyjnych i społecznych w celu zwiększenia świadomości i zaangażowania społeczności lokalnej. Działanie to będzie obejmować organizację wydarzeń, takich jak konferencje i kampanie medialne, które przyciągną uwagę i pobudzą do działania.

Zachęcanie społeczności lokalnej do aktywnego uczestnictwa w działaniach na rzecz osób w niekorzystnej sytuacji są prowadzone przez LGD „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” od 2021 roku poprzez organizowanie wolontariatu, akcji społecznych,

inicjatyw lokalnych, gdzie mieszkańcy mają możliwość bezpośredniego zaangażowania się i wspierania osób będących w niekorzystnej sytuacji. LGD realizuje projekt Podkarpackiego Korpusu Solidarności sfinansowanego przez Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego. Doświadczenia i praktyczne rozwiązania wypracowane poprzez realizację projektów będziemy wykorzystywać przy realizacji LSR poprzez:

- ✚ **Inicjowanie lokalnych projektów (granty)**, które mają na celu poprawę sytuacji osób w niekorzystnej sytuacji. To działanie będzie obejmować programy szkoleniowe, integracyjne i aktywizujące, które pomagają osobom z niekorzystną sytuacją zdobyć nowe umiejętności, zwiększyć szanse na zatrudnienie czy radzić sobie z problemami codziennymi.
- ✚ **Monitorowanie i ewaluacja** działań podejmowanych na rzecz osób w niekorzystnej sytuacji. Dzięki temu można będzie ocenić skuteczność i wpływ działań oraz dostosować podejście w celu osiągnięcia lepszych wyników.
- ✚ **Dialog, współpraca i równość** uwzględniając różnorodność i specyficzne potrzeby poszczególnych grup przy realizowaniu działań animacyjnych. Budowanie zaangażowania i aktywności społeczności lokalnej jest kluczowe dla skutecznego wdrażania działań na rzecz osób w niekorzystnej sytuacji.

Planowane działania związane z animacją społeczności na rzecz wdrażania projektów innowacyjnych w zdefiniowanych obszarach działania będzie obejmować:

- ✚ **Partycypacyjne podejście** poprzez zachęcanie do partycypacji i aktywnego udziału społeczności w procesie planowania, projektowania i wdrażania projektów innowacyjnych. Działania będą obejmować organizację konsultacji publicznych, dyskusje grupowe, warsztaty partycypacyjne i tworzenie platformy do wymiany pomysłów i opinii społeczności.
- ✚ **Budowanie lokalnych partnerstw**. Współpraca z lokalnymi organizacjami, liderami społeczności, biznesem i innymi interesariuszami jest istotna dla mobilizacji wsparcia, zasobów i wiedzy potrzebnych do wdrażania projektów innowacyjnych. Planujemy prowadzić działania mające na celu identyfikację i nawiązanie partnerstw, wspólne planowanie i realizację działań.
- ✚ **Dostępność informacji i wsparcie technologiczne** poprzez zapewnienie społecznościom łatwego dostępu do informacji o projektach innowacyjnych i możliwości wsparcia technologicznego będzie zwiększać ich zaangażowanie.

Poprzez działania animacyjne będziemy w stanie pomóc w budowaniu zaangażowania, wspieraniu akceptacji społecznej i mobilizowaniu zasobów niezbędnych do skutecznego wdrażania projektów innowacyjnych w wybranych obszarach LSR.

III.4. Komunikacja podczas wdrażania LSR z uwzględnieniem osób będących w niekorzystnej sytuacji.

Komunikacja podczas wdrażania lokalnej strategii będzie kluczowym elementem skutecznego procesu. Podejmowanie istotnych działań w celu efektywnej komunikacji w tym okresie będzie obejmować kilka etapów z wykorzystaniem dostosowanych do obszaru mechanizmów. Na etapie warsztatów strategicznych wskazano sześć kluczowych etapów dla sprawnej komunikacji w LSR:

- 1) diagnoza** - na podstawie wyników raportu ewaluacyjnego z wdrażania LSR w latach 2014 – 2020 w obszarze komunikacji oraz doświadczenia w realizacji LSR oraz innych projektów i dobrych praktyk stosowanych przez LGD Zespół Roboczy ds. opracowania LSR opracował kluczowe etapy komunikacji, czyli plan działań mających na celu poprawę komunikacji z lokalną społecznością.
- 2) opracowanie celu komunikacji** - wypracowanie jasnych celów komunikacyjnych, które będą kierować całym procesem komunikacji podczas wdrażania LSR opierało się na diagnozie, doświadczeniu i stosowanych dobrych praktyk. Zaplanowanie strategii komunikacji pozwoli na świadome i spójne przekazywanie informacji, angażowanie interesariuszy oraz budowanie zrozumienia i wsparcia dla realizacji LSR. Przygotowany plan komunikacji obejmuje: Klarowne mechanizmy przekazywania informacji; identyfikacja grup docelowych; wybór odpowiednich kanałów komunikacyjnych; harmonogramowanie działań komunikacyjnych; monitorowanie i ocena efektywności komunikacji.
- 3) segmentacja odbiorców (grupa odbiorców)** - społeczność lokalna naszego obszaru jest zróżnicowana pod względem wieku, płci, zawodu, zainteresowań i innych czynników. W działaniach LSR oraz w planie komunikacji dokonaliśmy segmentacji odbiorców i dostosować przekaz do konkretnych grup, do których kierowana jest strategia. **W swoich działaniach i przy wyborze narzędzi komunikacyjnych uwzględniliśmy osoby będące w niekorzystnej sytuacji.**
- 4) treść komunikatu** w procesie komunikacji lokalnej strategii powinna być jasna, konkretna i dostosowana do odbiorców. Ważne jest, aby zapewnić różnorodne środki komunikacji i upewnić się, że informacje są łatwo dostępne dla wszystkich zainteresowanych, łącznie z osobami w niekorzystnej sytuacji.

5) wybór odpowiednich kanałów komunikacyjnych (narzędzia). Istnieje wiele różnych kanałów komunikacyjnych, takich jak spotkania, prezentacje, media społecznościowe, strony internetowe, newslettery, plakaty, ulotki itp. W planie komunikacji wybraliśmy te kanały, które są najbardziej odpowiednie dla społeczności lokalnej i jej charakterystyki, tak aby dotrzeć do jak największej liczby osób. Przy wyborze kanałów komunikacyjnych braliśmy pod uwagę dotychczasowe doświadczenia wdrażania programu LEADER od 2006 roku.

6) ewaluacja - regularne aktualizacje i raportowanie postępów jest ważne dla utrzymania zainteresowania i zaangażowania społecznego. Regularne aktualizacje, raporty i prezentacje dotyczące osiągnięć, zmian i wyników pomogą utrzymać komunikację na stałym poziomie. Przy ewaluacji musi występować otwartość na opinie – tworzenie kanałów, takich jak ankiety, formularze opinii czy możliwość składania uwag, pomoże w zebraniu cennych informacji i dostosowaniu strategii do rzeczywistych potrzeb i oczekiwań społeczności.

Istotnym założeniem LSR obszaru niżańskiego (obszar LGD) jest komunikacja oparta o przepływ dwukierunkowy, interaktywna i uwzględniająca różnorodność społeczności lokalnej. Budowanie zaufania, uczestnictwa i współodpowiedzialności społeczności w procesie jest kluczowe dla osiągnięcia zamierzonych celów w LSR.

KOMUNIKACJA W LSR

DIAGNOZA

Wdrożenie rekomendacji z raportu ewaluacyjnego, konsultacje społeczne, dobre praktyki i doświadczenia LGD.

1

2

CEL

Określenie celów komunikacji, jakie będą skutecznie wspierać wdrożenie LSR.

GRUPA DOCELOWA

Kim są odbiorcy, na których chcemy oddziaływać, jakie grupy wymagają szczególnej uwagi?

3

4

TREŚĆ KOMUNIKATU

Jakie treści musimy przekazywać aby osiągnąć zamierzony cel i efekt.

NARZĘDZIA

Jakie narzędzia będą najskuteczniejsze, szczególnie dla osób będących w niekorzystnej sytuacji.

5

6

EWALUACJA

Narzędzia weryfikujące, że cele komunikacji zostały osiągnięte i sposób mierzenia.

Schemat przyjętego planu komunikacji w LSR.

Źródło: Opracowanie własne LGD „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” na podstawie konsultacji społecznych.

Animacja, komunikacja i informacja w ramach LSR z uwzględnieniem osób będących w niekorzystnej sytuacji.

Skutecznie komunikowanie się z osobami w niekorzystnej sytuacji, takimi jak kobiety, osoby z niepełnosprawnościami, bezrobotni, w celu realizacji strategii, będziemy podejmować poprzez następujące działania:

Inkluzywność: Będziemy dążyć do zapewnienia aktywnego uczestnictwa osób w niekorzystnej sytuacji w procesie komunikacji.

Spotkania i konsultacje bezpośrednie: Organizacja spotkań i konsultacji bezpośrednich z osobami w niekorzystnej sytuacji, aby wysłuchać ich potrzeb, obaw i opinii. Włączenie ich do procesu decyzyjnego i zapewnienie przestrzeni do wyrażenia swoich doświadczeń jest kluczowe dla skutecznej realizacji strategii.

Partnerstwo z organizacjami społecznymi: Nawiązywanie partnerstw z organizacjami społecznymi, które reprezentują interesy osób w niekorzystnej sytuacji. Te organizacje mają wiedzę i doświadczenie w pracy z tymi grupami i mogą pomóc w dostosowaniu komunikacji, dotarcia do odpowiednich odbiorców oraz mobilizacji tych osób do realizacji strategii, np. organizacje senioralne, stowarzyszenia osób z niepełnosprawnością, organizacje zajmujące się aktywizacją zawodową.

Dostęp do informacji: Zapewnimy łatwy dostęp do informacji dotyczących strategii i jej realizacji. To działanie będzie obejmować dostarczanie informacji w różnych formatach, takich jak wizualne prezentacje, proste i zrozumiałe językowe opracowania oraz dostępność informacji w formie elektronicznej i drukowanej.

Programy szkoleniowe i wsparcie: Organizacja programów szkoleniowych i zapewnienie wsparcia, które pomogą osobom w niekorzystnej sytuacji w zrozumieniu strategii i zdobyciu niezbędnych umiejętności do jej realizacji. Będą to szkolenia z zakresu przedsiębiorczości, umiejętności komunikacyjnych, szkolenia zawodowe lub wsparcie psychospołeczne.

Kreowanie możliwości uczestnictwa: Na etapie budowy LSR stworzyliśmy możliwości uczestnictwa i aktywnego zaangażowania osób w niekorzystnej sytuacji w projektach i działaniach wynikających z strategii. Obejmuje to działania na rzecz

seniorów i kobiet, działania promujące aktywizację zawodową – przedsiębiorczość, zbudowana oferta szkoleń i kursów podnosząca kompetencje zawodowe i społeczne. **Szczegółowy zakres włączenia w działania LSR osób w niekorzystnej sytuacji zawierają rozdziały: VI – Cele i wskaźniki oraz VIII – Plan działania.**

Kampanie informacyjne i edukacyjne: Będą organizowane kampanie informacyjne i edukacyjne, które mają na celu podniesienie świadomości społecznej na temat sytuacji osób w niekorzystnej sytuacji, ich wyzwań i potrzeb. Kampanie te będą zmieniać stereotypy i uprzedzenia oraz zachęcać do aktywnego zaangażowania się w realizację strategii.

Monitorowanie i ewaluacja: Regularne monitorowanie postępów i efektów działań związanych z realizacją strategii w odniesieniu do osób w niekorzystnej sytuacji. Ewaluacja pozwala na ocenę skuteczności działań komunikacyjnych i dostosowanie strategii w celu lepszego uwzględnienia potrzeb i oczekiwań tych grup.

Komunikacja z seniorami i zaangażowanie ich w realizację strategii.

Działania w obszarze animacji i komunikacji z seniorami obejmują kilka zaplanowanych mechanizmów i działań:

- **Dostosowanie komunikacji do potrzeb i preferencji seniorów**, będzie obejmować używanie prostego i zrozumiałego języka, unikanie skomplikowanych terminów technicznych oraz korzystanie z czytelnej czcionki i większych rozmiarów liter w materiałach informacyjnych.
- Zaplanowano organizację **spotkań i warsztatów tematycznych**, które koncentrują się na zagadnieniach i problemach istotnych dla seniorów. To może być doskonała okazja do omówienia strategii i wyjaśnienia, w jaki sposób seniorzy mogą się zaangażować i mieć wpływ na jej realizację.
- Wykorzystanie **tradycyjnych kanałów** komunikacji. Wielu seniorów nadal korzysta z tradycyjnych kanałów komunikacji, takich jak gazety lokalne, radio czy spotkania klubów seniora. Wykorzystamy te kanały, aby dotrzeć do nich i przekazać informacje o strategii oraz sposobach i możliwościach zaangażowania się w realizację zaplanowanych działań w ramach LSR.
- **Partnerstwo z organizacjami senioralnymi.** Nawiązanie partnerstwa z lokalnymi organizacjami senioralnymi, takimi jak *Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów koło terenowe w Nisku, Ulanowie, Rudniku nad Sanem i Krzeszowie* będzie skutecznym sposobem dotarcia do seniorów i angażowania ich w realizację strategii. Współpraca z tymi organizacjami umożliwi dostosowanie działań i komunikacji do specyficznych potrzeb seniorów.
- **Indywidualne konsultacje i wsparcie.** W przypadku seniorów, którzy mają szczególne potrzeby lub obawy, warto zapewnić możliwość indywidualnych konsultacji i wsparcia. Będzie to obejmować dostęp do informacji w formie pisemnej, pomoc w rejestracji na platformach internetowych lub spotkania z konsultantami, którzy mogą odpowiedzieć na pytania i udzielić wsparcia seniorom.

ROZDZIAŁ IV - ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR

IV.1. Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru wdrażania LSR wraz z ich uzasadnieniem.

Sieć drogowa, transport i komunikacja.

Powiat niżański i jego główne miasto Nisko stanowi ważny węzeł komunikacyjny, zarówno drogowy jak i kolejowy. Teren powiatu posiada gęstą sieć komunikacyjną. Oprócz dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich, przez teren powiatu przebiegają drogi krajowe i droga ekspresowa. Łączna długość dróg w powiecie, o różnym stanie technicznym, wynosi ponad 850 km. Krzyżują się tu drogi krajowe, wojewódzkie i lokalne z drogą ekspresową S19, która przebiega pomiędzy przejściem granicznym z Białorusią w Kuźnicy Białostockiej a granicą ze Słowacją w Barwinku. W chwili obecnej droga ekspresowa S19 jest oddana do użytku na całym odcinku pomiędzy Rzeszowem a Lublinem i ma istotne znaczenie dla mieszkańców powiatu niżańskiego z punktu widzenia szybkiego dojazdu do międzynarodowego portu lotniczego Rzeszów – Jasionka położonego w niedalekiej odległości od miasta Niska. Na terenie powiatu niżańskiego droga ekspresowa łączy się z drogami krajowymi i regionalnymi węzłami: Zdziary, Rudnik nad Sanem, Nisko Południe oraz Jeżowe.

Przez powiat przebiega także prostopadła do drogi ekspresowej S19 droga krajowa nr 77 Lipnik – Sandomierz – Stalowa Wola – Nisko – Jarosław – Przemyśl, której fragmentem jest obwodnica Niska i Stalowej Woli. Z drogą ekspresową S19 łączyć się będzie także w przyszłości zaplanowana do realizacji droga ekspresowa S74 (odcinek Piotrków Trybunalski – Zarzecze – węzeł Zapacz). Prócz wyżej wymienionych istotne znaczenie mają droga krajowa nr 19 Rzeszów – Lublin – Białystok oraz droga

województwa 858 Zarzecze – Biłgoraj – Zwierzyniec – Szczepieszyń. Drogi przebiegające przez teren powiatu niżańskiego stanowią jedno z najważniejszych szlaków komunikacyjnych we wschodniej Polsce, a w przyszłości stanowią będą połączenie dwóch kluczowych autostrad – A4 na południu i A2 na północy – co umożliwi szybkie i dogodne połączenia z innymi częściami kraju.

Transport kolejowy stanowi uzupełnienie transportu drogowego. Przez obszar powiatu przechodzą szlaki kolejowe relacji: linia nr 66 Zwierzyniec Towarowy – Biłgoraj – Nisko – Stalowa Wola, linia nr 68 Rozwadow – Nisko – Rudnik nad Sanem – Przeworsk. Pierwsza z wymienionych linii zaliczana jest do linii kolejowej o znaczeniu krajowym, jednak ważniejszą rolę ze względów gospodarczych i społecznych odgrywa druga magistrala, która jest prawie na całej długości dwutorowa.⁸

Duże znaczenie ma także Linia Hutnicza Szerokotorowa (LHS) – linia kolejowa towarowa nr 65, jednotorowa o poszerzonym rozstawie szyn, relacji granica państwa z Ukrainą – Hrubieszów – Sławków, gdzie znajduje się końcowy terminal przeładunkowy (linia przebiega m.in. przez gminy Nisko, Rudnik nad Sanem, Ulanów i Harasiuki). Jest to najdłuższa na terenie Polski kolejowa linia szerokotorowa – prawie 400 km torów – o rozstawie szyn 1520 mm, przeznaczona do transportu towarowego. LHS biegnie przez obszar południowo – wschodniej Polski, przez województwa: lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie, małopolskie i śląskie. Jej atrybuty to możliwość transportu bez konieczności przeładunku towarów na granicy oraz możliwość prowadzenia ciężkich składów całopociągowych.⁹

Drogi, podobnie jak i linie kolejowe przebiegające przez powiat niżański stanowią ważne węzły komunikacyjne i transportowe. Usytuowanie powiatu w układzie ważnych szlaków komunikacyjnych jest z punktu widzenia potencjalnych inwestorów istotnym czynnikiem wpływającym na atrakcyjność terenu pod kątem ewentualnych inwestycji, jak również ułatwia w znacznym stopniu spedycję i transport.

Walory przyrodnicze i krajobrazowe.

Obszar powiatu niżańskiego charakteryzuje się dużą lesistością terenu, a także licznymi rzekami, ciekami oraz zbiornikami wodnymi. Geograficznie położony w Kotlinie Sandomierskiej, otoczony od północy Lasami Janowskimi, od zachodu i południa Puszcza Sandomierską a od wschodu Puszcza Solską. Obejmuje obszary Natura 2000, takie jak: Dolina Dolnego Sanu, Puszcza Sandomierska, Uroczyska Puszczy Sandomierskiej, Lasy Janowskie, Uroczyska Lasów Janowskich, Puszcza Solska, Bory Bagienne nad Bukową, Dolina Dolnej Tanwi.¹⁰ Największą rzeką powiatu jest urokliwy San. Rzeka na odcinku Rudnik – Nisko płynie asymetryczną, szeroką doliną, porośniętą w znacznej części roślinnością łąkową. Lewy brzeg doliny jest zdecydowanie wyższy, co stwarza doskonałe warunki do podziwiania panoramy doliny i okolicznych miejscowości. Drugą co do wielkości jest rzeka Tanew. Niezbyt szeroka, meandrująca, w korycie piękne wyspy i wylaniające się latem piaszczyste łachy. Oprócz walorów estetyczno – rekreacyjnych posiada też unikalny mikroklimat – powietrze w jej pobliżu nasycone jest jodem w stopniu porównywalnym z terenami nadmorskimi. Uroku ziemi niżańskiej dodają małe rzeczki m.in. Bukowa, Rudna, Stróżanka, Jeżówka, Barcówka, Strug, Kłysz, liczne strumienie oraz stawy, oczka wodne i mokradła. Jest tu też kilka zbiorników wodnych, m.in. w Jarocinie, Szyperkach, Kutylach, Podwolinie, Zarzeczu, Sibigach, Podolszynie Plebańskiej, Kowalach, Kopkach oraz Rudniku nad Sanem.¹¹ Około 43 % (tj. 33,8 tys. ha) powierzchni powiatu niżańskiego zajmują lasy. Występują głównie bory mieszane, atrakcyjne krajobrazowo łągi wierzbowo – topolowe oraz mniej licznie dąbrowy i lasy bukowe. Spośród 36 rodzimych drzew (7 iglastych i 29 liściastych) najliczniej występuje tu sosna zwyczajna, świerk, brzoza, dąb szypułkowy, grab i buk zwyczajny. Runo leśne to głównie mchy, porosty, wrzose, paprocie i liczne gatunki traw. Z grzybów występuje borowik szlachetny, podgrzybek brunatny, koźlarz babka, rydz, maślak zwyczajny, gąska niekształtna. Oprócz zróżnicowanej flory, spotkać tu można takie osobliwości przyrody jak: rosiczka pośrednia, długosz królewski, mącznica lekarska, storczyk plamisty, żarnowiec miotłasty, widłak goździsty i jałowcowaty oraz bagno zwyczajne. Ciekawym zjawiskiem jest też występowanie stanowisk skrzypu olbrzymiego – górskiej rośliny przeniesionej na te tereny z wodami powodziowymi. Dużą bioróżnorodnością gatunkową charakteryzują się także tutejsze starorzecza i stawy. Występuje tu m.in.: tatarak zwyczajny, pałka wodna, rzęsa, rdestnica

⁸ Strategia Rozwoju Powiatu Niżańskiego na lata 2016 - 2023

⁹ Strona internetowa PKP Linia Hutnicza Szerokotorowa – www.lhs.com.pl

¹⁰ Program ochrony środowiska dla powiatu niżańskiego na lata 2020 – 2023 z perspektywą do roku 2027

¹¹ Analiza zasobów kulturalno – turystycznych powiatu niżańskiego – Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej”; Wykorzystanie zasobów wodnych powiatu niżańskiego w aspekcie rozwoju turystyki – Józef Szczygieł, Paweł Adamski; Atrakcje turystyczne obszaru Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” – Damian Zakrzewski, Grzegorz Wąsacz, Beata Oczkowska

kędzierzawa, grzybień biały, grązel, kosaćce. Brzegi zbiorników wodnych otaczają kępy olszyn, wierzb, czeremchy, derenia, czarnego bzu i trzmieliny. Obszar Doliny Dolnego Sanu jest również jednym z ważniejszych korytarzy ekologicznych – trasą wędrówek wielu gatunków ptaków. Podczas przelotów pojawia się tu m.in. czapla biała, żuraw szary. Licznie występuje bocian biały. Z innych ciekawszych przedstawicieli świata fauny występujących na tutejszym terenie należy wymienić: jelenia, sarnę, daniela, żbika, kunę leśną, orzesznicę, orlika grubodziobego, bociana czarnego, głuszca i jarząbka. Dolina Sanu jest także trasą, wzdłuż której zdomował się bóbr europejski. Jego stanowiska znajdują się prawie we wszystkich gminach powiatu nizańskiego. Ze świata owadów spotkać tu można kozioroga dębosza, rohatyńca nosorożca, mrówkolwa oraz niezwykle osobliwość – modliszkę.¹²

Rolnictwo.

Powiat nizański jest powiatem o charakterze rolniczym, słabo uprzemysłowionym, ale ze znacznym rozwojem rynku usług. Użytki rolne (na ogół niskich klas bonitacyjnych, najwyższy wskaźnik bonitacyjny mają gleby gminy Krzeszów) stanowią ponad 50% ogólnej powierzchni. Dominującą formą użytkowania gruntów rolnych w powiecie są grunty orne. Zajmują one łącznie blisko 21 tys. ha powierzchni (największy ich udział występuje w gminie Jeżowe i Harasiuki – odpowiednio ponad 4 tys. ha i ponad 3 tys. ha, a najmniejszy udział gruntów ornych występuje w gminie i mieście Rudnik nad Sanem – blisko 1,5 tys. ha). Struktura użytkowania gruntów i lasów jest następująca: użytki rolne – 38 841 ha (w tym: grunty orne – 20 786 ha, sady – 262 ha, łąki i pastwiska – 15 690 ha, pozostałe – 2 103 ha), lasy i grunty zadrzewione i zakrzewione – 35 261 ha, pozostałe grunty – 4 504 ha.

W gospodarstwach przeważa produkcja roślinna, a w niej uprawa zbóż i ziemniaków. W kilku gminach uprawiana jest wiklina jako surowiec do produkcji wyrobów koszykarskich. Produkcja zwierzęca to przeważnie hodowla trzody chlewnej i bydła. Produkty rolne, zarówno roślinne jak i zwierzęce, mogą stanowić bazę surowcową dla przetwórstwa, jednak w produkcji rolnej dominuje gospodarka indywidualna.¹³ Wiele gospodarstw, szczególnie najmniejszych wytwarza produkty rolne tylko na potrzeby gospodarstwa domowego. Jest też grupa gospodarstw rolnych, w których działalność rolnicza sprowadza się przede wszystkim do utrzymywania gruntów w dobrej kulturze rolnej, a uzyskane dopłaty stanowią uzupełnienie dochodów gospodarstwa domowego z pracy najemnej czy działalności pozarolniczej.

Jedną z form przezwyciężania skutków rozdrobnienia produkcji rolnej powinna być integracja pozioma gospodarstw, zarówno producentów, jak i przetwórców. W tym zakresie główną formą integrującą powinny być grupy producenckie, klastry gospodarstw rodzinnych, grupy marketingowe oraz spółdzielczość rolnicza, a także inne formy samoorganizacji rolników. Na podstawie zasięgniętych informacji z Powiatowego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Nisku można stwierdzić, że pomimo podejmowanych działań doradczych oraz szkoleniowych, podczas których informowano producentów, którzy potencjalnie mogliby utworzyć grupę, o korzyściach płynących z zespołowego działania na rynku rolno-spożywczym, trudno jest zachęcić potencjalnych beneficjentów do zaangażowania się w stworzenie grupy producenckiej. Z wykazu grup producentów rolnych wpisanych do rejestru prowadzonego przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wynika, że na obszarze powiatu nizańskiego nie mamy żadnej grupy producenckiej.¹⁴

Produkty lokalne, tradycyjne i ekologiczne.

Tradycyjne, często rodzinne rolnictwo, produkcja zdrowej i ekologicznej żywności to źródło zrównoważonej turystyki wiejskiej oraz szkoła edukacji ekologicznej budująca prawidłowe relacje człowieka z otaczającą przyrodą w oparciu o dziedzictwo i wiedzę przekazywaną w rodzinach i środowiskach rolników z pokolenia na pokolenie. Sposoby żywienia gospodarczego terenów wiejskich, podniesienie atrakcyjności oraz poprawa jakości życia mieszkańców wsi, przy wykorzystaniu zasobów kultury i tradycji regionalnej, wzbudzają coraz większe zainteresowanie. Produkt tradycyjny postrzegany jako istotny element lokalnej tożsamości odgrywa coraz większą rolę w różnicowaniu produkcji rolnej na terenach wiejskich i stwarza nowe możliwości wzrostu dochodów rolniczych. W powiecie nizańskim mamy wiele podmiotów, stowarzyszeń, Kół Gospodyń Wiejskich, które pielęgnują tradycję i wytwarzają zdrową, tradycyjną i ekologiczną żywność. Na Krajowej Liście Produktów Tradycyjnych z obszaru LGD jest zarejestrowanych 17 produktów, które charakteryzują się znakomitą jakością i tradycyjnym charakterem. Są to następujące produkty:

1. CHLEB FLISACKI ZWANY CHRUPACKIM - Maria i Mieczysław Łabęccy, Ulanów

¹² Powiat nizański – walory naturalne – Janusz Ogiński

¹³ Strategia Rozwoju Powiatu Nizańskiego na lata 2016 – 2023

¹⁴ <https://www.gov.pl/web/arimr/rejestr-grup-producentow-rolnych>

2. CHRUPACZKI - Maria i Mieczysław Łabęccy, Ulanów
3. KRUPIAK - Koło Gospodyń Wiejskich, Krzeszów
4. POWIDŁA KRZESZOWSKIE - Koło Gospodyń Wiejskich, Krzeszów
5. ŚLIWOWICA KRZESZOWSKA - Koło Gospodyń Wiejskich, Krzeszów
6. ORZECZÓWKA KRZESZOWSKA - Koło Gospodyń Wiejskich, Krzeszów
7. KRUSZON - Koło Gospodyń Wiejskich, Krzeszów
8. KUKIEŁKA Z KASZY JAGLANEJ - Koło Gospodyń Wiejskich, Koziarnia
9. ZALEWAJKA - Koło Gospodyń Wiejskich, Koziarnia
10. CHLEB KOZIARNIACKI - Koło Gospodyń Wiejskich, Koziarnia
11. SER WIELKANOCNY - Koło Gospodyń Wiejskich, Koziarnia
12. PIEROGI Z SOCZEWICĄ - Towarzystwo Przyjaciół Wsi Bieliniec
13. JEŻOWSKIE KAPUŚNIKI Z KASZĄ TATARCZANĄ - Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Jeżowskiej „Jeżowianie”
14. JEŻOWSKIE PIEROGI Z KASZĄ JAGLANĄ I TWAROGIEM - Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Jeżowskiej „Jeżowianie”
15. LIZAKI WIGILIJNE ULANOWSKIE - Maria i Mieczysław Łabęccy, Ulanów
16. ŁOSUCHY - Maria i Mieczysław Łabęccy, Ulanów
17. JEŻOWSKI MIÓD NAWŁOCIOWY - Stowarzyszenie Pszczelarzy Wójczyc, Jeżowe.¹⁵

Jakość produktów tradycyjnych pochodzących z powiatu niżańskiego potwierdziła Polska Izba Produktu Regionalnego i Lokalnego wyróżniając chleb flisacki, chrupaczki, krupiak, powidła krzeszowskie, śliwowicę krzeszowską, orzechówkę krzeszowską, pierogi z soczewicy oraz kruszon najwyższym wyróżnieniem - statuetką „PERŁA” w konkursie „Nasze Kulinarne Dziedzictwo-Smaki Regionów” na najlepszy regionalny i lokalny produkt żywnościowy oraz na najlepsze danie i potrawę regionalną i lokalną. Statuetką „PERŁY” wyróżnione zostały także produkty, które nie są wpisane na Krajową Listę Produktów Tradycyjnych, a mianowicie: miód z faceli, miód nawłociowy z Tanwi i Sanu, nalewka jeżynowa leśna z Ulanowa oraz farsz do pierogów z dudami.¹⁶ Głównym problemem związanym z wytwarzaniem produktów tradycyjnych na terenie powiatu niżańskiego jest słaba baza lokalowa i niewystarczające wyposażenie podmiotów trudniących się tego typu działalnością. Wprawdzie w ramach programu LEADER Lokalna Grupa Działania rozdysponowała środki finansowe na powstanie centrów wytwarzania i promocji produktów tradycyjnych, to jednak zapotrzebowanie w tym obszarze jest o wiele większe.¹⁷

Zaplecze i infrastruktura turystyczno – rekreacyjna.

Potencjał turystyczny powiatu niżańskiego opiera się głównie na jego walorach przyrodniczo – krajobrazowych, a także bogatej historii, tradycji i kulturze. Analizując zasoby turystyczne tutejszego obszaru, zarówno te naturalne jak i wytworzone przez lokalną społeczność możemy dojść do wniosku, że powiat niżański, jest bardzo interesującym miejscem, zwłaszcza do uprawiania turystyki wodnej, rowerowej, pieszej oraz samochodowej. Na przestrzeni ostatnich lat lokalne samorządy, w oparciu o program LEADER, zrealizowały kilkanaście interesujących projektów turystycznych, podnosząc tym samym atrakcyjność tutejszego regionu. Zaprojektowano i wykonano m.in. place zabaw, siłownie terenowe, altany grillowe, wybudowano kompleksy sportowo – rekreacyjne, zagospodarowano stawy wodne, wyznaczono ścieżki rowerowe, strefy aktywności, wiaty rekreacyjne, ścieżki edukacyjne, miejsca aktywności lokalnej, zakupiono sprzęt do uprawiania turystyki wodnej i rowerowej, zainicjowano cykliczne imprezy kulturalno – rozrywkowe. W ramach zrealizowanych inicjatyw powstał budynek powidlarni w miejscowości Krzeszów, wzmocniono infrastrukturę służącą wytwarzaniu produktu lokalnego w Ulanowie i Wólce Tanewskiej, doposażono bazę materialną instytucji kultury, powstało kilkanaście świetlic wiejskich jako miejsc integracji lokalnej społeczności. Również LGD wraz z partnerami realizując projekt współpracy, stworzyło ciekawą ofertę turystyczną wytyczając i oznaczając 160 kilometrowy szlak rowerowy biegnący przez teren powiatu niżańskiego i powiatów ościennych, wznosząc wiaty postojowe, a także wydając przewodniki rowerowe i mapy turystyczne.¹⁸ Ponadto, w latach 2018-2019 powiat niżański objęto projektem pn.: „Turystyczny

¹⁵ Krajowa lista produktów tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, źródło: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/woj-podkarpackie>

¹⁶ Polska Izba Produktu Regionalnego i Lokalnego: <http://www.produktyregionalne.pl/nkd.html>

¹⁷ Niżański Leader 2015 – Damian Zakrzewski, Grzegorz Wąsacz, Agnieszka Smoleń, Katarzyna Podstawek, Joanna Bednarz

¹⁸ Niżański Leader 2015 – Damian Zakrzewski, Grzegorz Wąsacz, Agnieszka Smoleń, Katarzyna Podstawek, Joanna Bednarz; Przewodnik po szlakach rowerowych ATR – Andrzej Kusiak, Zbigniew Czernik, Radosław Maziarz, Jerzy Sudoł. Agata Ordon;

Szlak Dobrego Smaku", w ramach którego wykorzystano posiadane zasoby lokalnego dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i historycznego dla zbudowania wspólnej marki regionu - dzięki inicjatywie zorganizowano warsztaty kulinarne, konferencje oraz stoiska informacyjne na lokalnych imprezach, wydano mapy, gry edukacyjne, kolorowanki dla dzieci oraz albumy promocyjne, a także wykonano tablice informacyjne, filmy promocyjne oraz multimedialne spacerzy.¹⁹

Powiat niżański, ze względu na swoje położenie, warunki przyrodniczo – krajobrazowe, a także zaplecze sportowo – rekreacyjne dysponuje warunkami i potencjałem do stworzenia ciekawej oferty turystycznej. Sam powiat leży na trasie szlaków turystycznych: żółtego szlaku turystyki pieszej biegnącego z Sandomierza do Leżajska, szlaku architektury drewnianej biegnącego z Sandomierza w kierunku Niska, następnie drogami lokalnymi na wschód do Ulanowa i Krzeszowa i dalej w kierunku Kolbuszowej oraz szlaku wodnego „Błękitny San” biegnącego od ujścia rzeki w Bieszczadach, przez Przemyśl, Jarosław, Leżajsk, Krzeszów, Rudnik, Ulanów, Nisko aż do Sandomierza gdzie San łączy się z Wisłą. Prócz w/w szlaków ogólnopolskich na terenie powiatu wyznaczono również lokalne ścieżki dydaktyczne, ścieżki rowerowe, trasy kajakowe oraz trasy do nordic-walking. Uprawianiu aktywnej turystyki sprzyjają zagospodarowane zbiorniki wodne, szczególnie zbiornik retencyjny na Podwolinie oraz zalew w Jarocinie, gdzie można ciekawie spędzić czas korzystając w wypożyczalni sprzętu wodnego, boisk do siatkówki plażowej oraz altan wypoczynkowych. W ramach aktywnego wypoczynku mieszkańcy oraz turyści mogą korzystać ze znajdujących się w każdej gminie powiatu kompleksów rekreacyjno – sportowych, boisk, siłowni terenowych i placów zabaw.²⁰

Powiat niżański może poszczycić się również bogatą historią, tradycją oraz dorobkiem kulturalnym. Pielęgnowana przez społeczność lokalną pamięć historyczna sprzyja powstawaniu licznych miejsc pamięci, izb pamięci, obiektów muzealnych oraz placówek edukacyjno–wystawienniczych. Wśród najważniejszych należy wymienić: Centrum Wikliniarstwa w Rudniku nad Sanem, Muzea: Flisactwa Polskiego, Rzeźby Andrzeja Pityńskiego, Historyczne Miasta Ulanów, Centrum Edukacji Ekologicznej w Jarocinie, Muzeum Figur Chrystusa Frasobliwego w Jeżowie, Poddasze Pełne Wspomnień w Jarocinie, Izba pamięci w Krzeszowie oraz Mini skansen w Krzeszowie Górnym. Są tu również liczne miejsca odkryć archeologicznych sięgające czasów neolitu (Sójkowa) i kultury łużyckiej (cmentarzysko w Kopkach – Chałupkach, cmentarzysko kurhanowe w Jeżowie) oraz zabytki kultury sakralnej wśród których na szczególną uwagę zasługują Kościół Św. Jana Chrzciciela i Św. Barbary w Ulanowie, Kościół pw. Św. Wojciecha w Bielinach, Kościół p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Krzeszowie, Sanktuarium Św. Józefa Opiekuna Rodzin w Nisku.²¹

Rynek usług turystycznych w powiecie niżańskim w dużej części skoncentrowany jest wokół zasobów przyrodniczych i kulturowych. Bogate tradycje flisackie, wikliniarstwo, a także walory naturalne bez wątpienia wpływają na kierunki rozwoju usług turystycznych. Turyści chcący spłynąć tradycyjnymi galarami, skosztować przy tym flisackich potraw i poznać historię flisu, mogą skorzystać z oferty Bractwa Flisackiego p.w. Św. Barbary lub przedsiębiorstwa pana Mieczysława Łabęckiego „Flisackie spływy”. Pasjonaci spływów kajakowych mogą skorzystać ze sprzętu wodnego Stowarzyszenia Inicjatyw Lokalnych Przyszań oraz Towarzystwa Żeglugi Rzecznej Cypel w Ulanowie. Kajakowe spływy po rzece Bukowa organizuje także Stowarzyszenie Przyjaciół Państwa Jarocin. Kompleksową ofertę turystyczną przygotował dla swoich klientów Gminny Zakład Sportu i Rekreacji „Błękitny San” w Krzeszowie. Miłośnicy aktywnego wypoczynku mogą tu wypożyczyć kajaki, rowery, wypłynąć w rejs galarem, a także poczuć adrenalinę grając w paintballa lub korzystając z atrakcji parku linowego. W Krzeszowie w okresie zimowym funkcjonuje również stok narciarski z wyciągiem talerzykowym, wypożyczalnią sprzętu narciarskiego i trasą zjazdową o długości 500 metrów. Jednym z prężniej działających ośrodków jest również ośrodek wypoczynkowy „Tanew” w Ulanowie - położony nad brzegiem rzeki, w otoczeniu lasów, gwarantuje ciszę i możliwość bliskiego kontaktu z przyrodą. Dla turystów przygotowano boiska do piłki siatkowej, koszykówki, tenisa ziemnego, oraz wypożyczalnię kajaków. Prawdziwą perełką jest należący do tutejszego kompleksu Ośrodek Jazdy Konnej oferujący przejażdżki konne, przejażdżki bryczką a zimową porą także kuligi.²² W promocji ruchu

¹⁹ Turystyczny Szlak Dobrego Smaku - <http://turystycznyszlakdobregosmaku.pl>

²⁰ Analiza zasobów kulturalno – turystycznych powiatu niżańskiego – Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej”; Atrakcje turystyczne obszaru Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” – Damian Zakrzewski, Grzegorz Wąsacz, Beata Oczkowska

²¹ Rejestr zabytków prowadzony przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków; Gminne Ewidencje Zabytków; Atrakcje turystyczne obszaru Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” – Damian Zakrzewski, Grzegorz Wąsacz, Beata Oczkowska.

²² Atrakcje turystyczne obszaru Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” – Damian Zakrzewski, Grzegorz Wąsacz, Beata Oczkowska; Mapa turystyczna obszaru LGD „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” – Damian Zakrzewski, Grzegorz Wąsacz; dane z urzędów gmin powiatu niżańskiego – analiza zasobów.

turystycznego uczestniczy również nadleśnictwo w Rudniku nad Sanem. Odpowiedzialne za gospodarkę łowiecką na obszarze prawie czterech tysięcy hektarów udostępnia odwiedzającym tejsze rejony myśliwym ponad 180 ambon i zwyzek. Ponadto, nadleśnictwo dysponuje komfortowo przygotowanymi miejscami noclegowymi.²³

Bazę noclegową w powiecie niżańskim stanowią lokalne hotele i zajazdy z zapleczem gastronomicznym, a także odpowiednio przygotowanymi salami szkoleniowymi oraz bankietowymi. Wśród nich należy wymienić następujące obiekty: Zajazd pod Jesionami, Złote Pióro, Zielony Dworek, Hotel Magnat, Hotel i Restauracja „Raipol, Ośrodek Szkoleniowo – Wypoczynkowy TANEW, Dom Bankietowy Vegas w Jarocinie, Hotel Babilon w Krzeszowie, Ośrodek Wypoczynkowy Mono Tennis Camp w Harasiukach, Hotel i Restauracja „Orle Gniazdo” oraz Kwatera Myśliwska w Rudniku nad Sanem.²⁴ Prócz wyżej wymienionych hoteli i zajazdów bazę noclegową w powiecie niżańskim stanowią gospodarstwa agroturystyczne. Na obszarze LGD jest ich 19 z czego 11 aktywnie współpracuje z Podkarpackim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Boguchwale. Uwzględniając tylko te z bazy PODR powiat niżański na 21 powiatów ziemskich w województwie podkarpackim pod względem liczby gospodarstw agroturystycznych plasuje się na 10 miejscu. Analizując obszar powiatu niżańskiego – 786 km², a także jego potencjał turystyczny, liczba gospodarstw agroturystycznych w powiecie niżańskim wydaje się zbyt niska i niewystarczająca. Tezę tę potwierdza jeszcze jedna statystyka – na 347 gospodarstwa agroturystyczne zarejestrowane w bazie PODR i działające na terenie województwa podkarpackiego tylko 11 wywodzi się z powiatu niżańskiego.²⁵ Gospodarstwa agroturystyczne działające na terenie powiatu niżańskiego: Maria Teclaff, Joanna Hołda „Domek w lesie”; Zdzisław Nikolas „Leśne Zacisze”; Agroturystyka „U Lecha”; Ewa Cemerys „Domowe Zacisze”; „Malowana Chata”, Kurzyna Mała; „U Haliny”, Bieliny; Dom wczasowy „Pod Wąsatym Sumem”, Ulanów; Agroturystyka „Domek w Zaciszu”, Rudnik nad Sanem; Agroturystyka „ALPAKOWE ŁĄKI”, Przędzel; Małgorzata i Dariusz Żak „U Małgosi”; Renata Mulawka „Pod Lasem”; Czesław Wołoszyn, Szewedy w gminie Jarocin; Zofia Schiffer, Koziarnia; Szewczyk Zofia, Kamionka – Kolonia; Katarzyna Pokora, Krzeszów; Agroturystyka pod Dębem, Jaśkowska – Czop Anna; Marian Kmiec, Łazory; Dorota Działara „U Doroty”; Zagroda Balbiny, Harasiuki.²⁶

Powiat niżański, dzięki swoim walorom przyrodniczym, bogatemu dziedzictwu kulturowemu, zapleczu sportowo – rekreacyjnemu, jak również ciekawej ofercie w dziedzinie świadczonych usług dysponuje dużym potencjałem turystycznym. Bolączką tejszego obszaru jest jednak brak jednej, zintegrowanej, atrakcyjnej oferty turystycznej przygotowanej dla całego obszaru LGD.

Tradycje flisackie i wikliniarskie.

Powiat niżański, dzięki swojej historii, kulturze i tradycji może pochwalić się bogactwem zwyczajów i produktów lokalnych stanowiących o jego unikalności oraz atrakcyjności. Wśród nich szczególne miejsce zajmują bogate tradycje flisackie oraz wikliniarskie w Ulanowie oraz w Rudniku nad Sanem. Ulanów - miasto o sięgających XVI wieku tradycjach flisackich jest miejscem szczególnie ważnym na mapie kulturalnej powiatu. Nazywane „Małym Gdańskiem” a w okresie zaborów „Galicyskim Gdańskiem” pełniło istotną rolę w handlu towarami. Wraz z rozwojem portu rzeczno na Sanie w Ulanowie powstał prężnie działający ośrodek flisacki. Zawiązał się tu cech retmański, który przygotowywał młodych flisaków do spławów, kształcił ich na retmanów i sterników oraz wpływał na kształtowanie się kultury flisackiej. Nieprzypadkowe jest też miano jakie obecnie nosi Ulanów – Stolicy Flisactwa Polskiego. Mimo upływu lat tradycje flisackie w Ulanowie są wciąż bardzo żywe i starannie podtrzymywane. Dziś flisactwo stanowi swoisty produkt lokalny, o którego rozwój troszczą się współcześni ulanowscy flisacy. Z myślą o kultywowaniu wodniackich tradycji miasta, w Ulanowie powstała przystań wodna, stwarzająca wszystkim chętnym warunki do aktywnego uprawiania turystyki wodnej, miejscowym flisakom natomiast, sposobność do organizowania spływów tradycyjnymi galarami. Turyści odwiedzający Ulanów mają możliwość poznania malowniczej przyrody doliny Sanu, zapoznania się z historią flisu oraz zakosztowania tradycyjnych flisackich potraw. Równie ważnym miejscem jest słynący z bogatych tradycji wikliniarskich Rudnik nad Sanem. Początki rzemiosła sięgają XIX wieku, kiedy to z inicjatywy austriackiego hrabiego Ferdynanda Hompescha powstała tam

²³ Folder informacyjny Nadleśnictwo Rudnik – M. Maciąg; strona internetowa - www.rudnik.lublin.lasy.gov.pl

²⁴ Atrakcje turystyczne obszaru Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” – Damian Zakrzewski, Grzegorz Wąsacz, Beata Oczkowska; Mapa turystyczna obszaru LGD „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” – Damian Zakrzewski, Grzegorz Wąsacz; dane z urzędów gmin powiatu niżańskiego – analiza zasobów; <http://turystyka-nizanski.pl/gdzie-spac/agroturystyka/kwatera-mysliwska>.

²⁵ Strona internetowa Podkarpackiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Boguchwale - www.podrb.pl

²⁶ Gminne Rejestry Gospodarstw Agroturystycznych; Strona internetowa Podkarpackiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Boguchwale - www.podrb.pl; dane z urzędów gmin powiatu niżańskiego – analiza zasobów.

pierwsza szkoła koszykarska. Uprawa wikliny i koszykarstwo przyczyniło się do powstania w Rudniku swoistego zagłębia wikliniarskiego, a samo miasteczko zyskało miano Polskiej Stolicy Wikliny. W maju 2007 roku powołano do życia Centrum Wikliniarstwa - placówkę edukacyjno – wystawienniczą stworzoną dla potrzeb promocji rudnickiej wikliny. Bogatą ofertę Centrum – artystyczne i użytkowe wyroby z wikliny urozmaicają ponadto pokazy sztuki wyplatania, warsztaty wikliniarskie, coroczne plenery wikliny artystycznej, spacer szlakiem wiklinowych rzeźb, a także prezentacje wiklinowej mody.²⁷ Bogactwo tradycji szczególnie wikliniarskich, ma swoje odzwierciedlenie w liczbie przedsiębiorstw trudniących się wytwarzaniem produktów lokalnych. Na obszarze LGD, zgodnie z kodem PKD, zarejestrowanych jest 210 przedsiębiorstw prowadzących swoją działalność w oparciu o materiały używane do wyplatania - szczególnie wiklinę, z czego w samej gminie Rudnik nad Sanem jest ich 80.²⁸

Rynek pracy.

Stopa bezrobocia w powiecie niżańskim na koniec 2021 roku wyniosła 14,7% - liczba zarejestrowanych bezrobotnych – 3 334 osoby (dla porównania: województwo podkarpackie 8,2%, cała Polska 5,4 %). Istotny wpływ na sytuację na rynku pracy w powiecie niżańskim ma przede wszystkim jego rolniczy charakter oraz słabe uprzemysłowienie. Gospodarka i jej rozwój to podstawowy i niezbędny warunek do funkcjonowania społeczności lokalnej. Od wielu lat największymi problemami mieszkańców powiatu niżańskiego są niskie dochody, zbyt mała liczba nowych miejsc pracy, a co za tym idzie wysokie bezrobocie. Pozyskiwane przez PUP w Nisku oferty pracy w większości dotyczą pracy okresowej i nie rozwiązują problemu bezrobocia na stałe. Powiat Niżański wchodzi w skład powiatów o profilu rolniczym, ze znacznym rozwojem rynku usług. Znaczna część społeczności utrzymuje się zarówno z pracy w indywidualnych gospodarstwach rolnych, jak i w budownictwie, handlu, usługach, czy też w przemyśle.

Tabela: Stopa bezrobocia w powiecie niżańskim na tle wskaźników dla woj. podkarpackiego i Polski w latach 2017-2021

ROK	2017	2018	2019	2020	2021
POLSKA	6,6 %	5,8 %	5,2 %	6,2 %	5,4 %
WOJ. PODKARPACKIE	9,6 %	8,7 %	7,9 %	9,1 %	8,2 %
POWIAT NIŻAŃSKI	17,5 %	16,7 %	15,7 %	16,7 %	14,7 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Nisku.

Wysoki poziom bezrobocia to nie jedyny problem, niepokojąca jest również niekorzystna struktura bezrobotnych: według stanu na dzień 31.12.2021 r. aż 61,13 % to osoby długotrwale bezrobotne, 35,54 % to osoby bez kwalifikacji zawodowych, 28,79 % to młodzi bezrobotni do 30 r. życia, a 24,30 % to osoby po 50 roku życia. Tak niekorzystna struktura znajduje odzwierciedlenie w badaniu rynku pracy, w którym blisko połowa badanych lokalnych pracodawców zaznacza problemy ze znalezieniem odpowiednich pracowników (brak odpowiednich kwalifikacji, doświadczenia zawodowego, brak dojazdu, dyspozycyjności). Z drugiej strony struktura przedsiębiorstw w Powiecie Niżańskim jest też niekorzystna z punktu widzenia poszukującego pracy: 96,5 % stanowiły podmioty mikro (zatrudniające od 0 - 9 osób), 3,1 % podmioty małe (od 10 - 49 osób), średnie (50 - 250 osób) stanowiły 0,37 % (17 firm). Istniała tylko 1 firma zatrudniająca więcej niż 250 osób. Badania rynku pracy pokazują, że oferty zgłaszane do urzędu pracy postrzegane są w większości jako nieatrakcyjne (niskie wynagrodzenia), niegwarantujące rozwoju zawodowego i awansu, co powoduje, że nie odpowiadają one aspiracjom i kwalifikacjom zarejestrowanych bezrobotnych (aż 15,39 % bezrobotnych to osoby z wyższym wykształceniem).

Tabela: Struktura bezrobocia w powiecie niżańskim w 2021 roku ²⁹

STRUKTURA BEZROBOCIA	POWIAT NIŻAŃSKI	
	w osobach	w %
Zarejestrowani bezrobotni ogółem	3 334	100,00%

²⁷ Atrakcje turystyczne obszaru Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” – Damian Zakrzewski, Grzegorz Wąsacz, Beata Oczkowska

²⁸ Centralna ewidencja i informacja o działalności gospodarczej – www.ceidg.gov.pl

²⁹ „Sprawozdanie z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Nisku oraz przedstawienie potrzeb w zakresie działań na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej”, marzec 2022

w tym:		
kobiety	1726	51,77%
mężczyźni	1 608	48,23%
zamieszkali na wsi	2154	64,61%
do 30 roku życia	960	28,79%
do 25 roku życia	461	13,83%
powyżej 50 roku życia	810	24,30%
Osoby bez kwalifikacji zawodowych	1185	35,54%
Osoby długotrwale bezrobotne	2038	61,13%
Osoby niepełnosprawne	153	4,59%
matki samotnie wychowujące przynajmniej jedno dziecko do 6 r.ż.	609	35,28%

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Nisku

Sytuacja osób znajdujących się w trudnej sytuacji w powiecie niżańskim jest znaczna. Długotrwale bezrobotni są największą grupą zarejestrowanych, ich liczba stale się zmienia lecz ma tendencję zwykłą, w stosunku do 2020 roku wzrosła o 7,7%. Podobnie liczba bezrobotnych z niepełnosprawnościami - wzrost o ok. 1/3. Liczba zarejestrowanych bez kwalifikacji zawodowych także wzrosła o 1,49 % w stosunku do poprzedniego roku. Kolejnym problemem jest wzrost bezrobotnych matek samotnie wychowujących przynajmniej jedno dziecko stanowiących 35,28 % wśród bezrobotnych kobiet. Znacznie wzrosła również liczba osób po 50 roku życia, które nie mogą znaleźć pracy. Jedyną grupą, która wykazuje tendencję spadkową są młodzi ludzie do 25 roku życia - spadek ten jednak prawdopodobnie jest spowodowany niżem demograficznym i emigracją. Jedyną pozytywną wiadomością jest niewystępowanie wykluczenia zawodowego kobiet w powiecie niżańskim. Liczba bezrobotnych kobiet rośnie (ale wraz ze wzrostem liczby zarejestrowanych) i jest niższa od liczby bezrobotnych mężczyzn.

Najliczniejszy udział wśród osób bezrobotnych to osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (25,43%) oraz policealnym i średnim zawodowym (25,32%). Następnie osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (21,87%). Najmniejszy udział to osoby o wykształceniu średnim ogólnokształcącym (12,02%). Powodem może być fakt, że osoby kończące licea ogólnokształcące częściej kontynuują kształcenie na poziomie wyższym. Bezrobotni z wykształceniem wyższym to 15,36% ogółu bezrobotnych.

Tabela: Struktura bezrobocia w powiecie niżańskim wg. wykształcenia w 2021 roku

STRUKTURA BEZROBOCIA WG. WYKSZTAŁCENIA		POWIAT NIŻAŃSKI	
		w osobach	w %
Zarejestrowani bezrobotni ogółem		3 334	100,00%
w tym:			
wykształcenie	wyższe	512	15,36%
	policealne i średnie zawodowe	844	25,32%
	średnie ogólnokształcące	401	12,02%
	zasadnicze zawodowe	848	25,43%
	gimnazjalne i poniżej	729	21,87%

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Nisku

Czynnikiem ograniczającym skuteczność działań na rzecz obniżenia stopy bezrobocia jest stosunkowo niewielka liczba instrumentów aktywizujących. Wprawdzie Powiatowy Urząd Pracy corocznie przeznacza jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej przez osoby bezrobotne, to jednak zapotrzebowanie na te środki przekracza znacznie możliwości jakimi dysponuje PUP. W roku 2021 z limitu na programy rynku pracy najwięcej środków Funduszu Pracy wydatkowano na: staże (29,99%), jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej (26,98%), prace interwencyjne (18,38%) oraz refundacje wyposażenia stanowiska pracy (12,06%). W roku 2021 zawarto 151 umów o przyznanie bezrobotnemu z Funduszu Pracy środków na podjęcie działalności gospodarczej. Dofinansowano następujące rodzaje działalności: usługową 80,8%, handlową 7,9%, produkcyjną 11,3%.

W powiecie niżańskim obserwujemy wspomniane wyżej niedopasowanie posiadanego zawodu do potrzeb pracodawców. Na koniec 2021 roku w powiecie niżańskim występowały następujące zawody deficytowe: fizjoterapeuta, masażysta, operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych, pielęgniarz, położna, zaś zawodami nadwyżkowymi były: betoniarz, zbrojarz, farmaceuta, magazynier, piekarz, spawacz.³⁰ Według prognozy na rok 2021 dla powiatu niżańskiego mamy nadwyżkę poszukujących pracy w następujących zawodach: ekonomiści, filozofowie, historycy, politolodzy, kulturoznawcy, ogrodnicy, sadownicy, pracownicy biur podróży i obsługi turystycznej, przetwórcy mięsa i ryb, rolnicy, hodowcy, socjologowie, specjaliści ds. badań społeczno- ekonomicznych, specjaliści ds. administracji, specjaliści ds. finansowych, specjaliści elektroniki, automatyki i robotyki, specjaliści technologii żywności i żywienia, ślusarze, technicy budownictwa, technicy mechanicy.³¹

Kapitał społeczny i angażowanie się obywateli w życie publiczne.

Wyróżniamy dwa obszary partycypacji obywatelskiej. Pierwszy obejmuje udział w życiu politycznym – w tym korzystanie z prawa wyborczego (biernego i czynnego), druga płaszczyzna dotyczy aktywności społecznej. Przybiera ona różne formy – od sporadycznego podejmowania pracy społecznej na rzecz innych (swojego środowiska, kościoła, osiedla, wsi lub miasta) po bardziej sformalizowane działania w organizacjach obywatelskich (zrzeszenia, fundacje, stowarzyszenia).³² Partycypacja społeczna i chęć obywateli do podejmowania wspólnych działań jest wypadkową różnych czynników w większości niemierzalnych. Diagnoza uwzględnia te wskaźniki, które odnoszą się do aktywności obywatelskiej, doświadczeń obywateli z instytucjami oraz do dialogu obywatelskiego i kształtowanego w dyskursie publicznym wizerunku instytucji i społeczeństwa. Jak podaje Raport Polska 2030, Polaków charakteryzuje niska aktywność obywatelska.³³ Przejawem silnego kapitału społecznego jest angażowanie się obywateli w życie publiczne, w tym także w podejmowanie decyzji przez administrację publiczną i w ich realizację.³⁴ Takiemu zaangażowaniu sprzyjają postawy obywatelskie, rozumiane jako otwartość, zainteresowanie sprawami innych ludzi i sprawami państwa, a także poczucie odpowiedzialności za państwo wyrażające się w wypełnianiu obowiązków wobec państwa i społeczeństwa.³⁵ Dużym problemem w zbudowaniu efektywnie działającego społeczeństwa obywatelskiego są zanikające lokalne więzi kulturowe i społeczne spowodowane z jednej strony globalizacją, z drugiej zaś codzienną pogonią za pracą i innymi dobrami oraz szerzącą się obojętnością na lokalną wspólnotę społeczną i więzi kulturowe. Dlatego ważnym zadaniem jest rozwijanie na nowo tego obszaru życia społecznego, co niewątpliwie sprzyjać będzie ożywieniu aktywności społeczeństwa obywatelskiego w naszym lokalnym środowisku.

Nowoczesne technologie i narzędzia internetowe.

Województwo podkarpackie pod względem rozwoju informatycznego wypada na tle innych regionów w Polsce coraz lepiej. Od 2014 r. sukcesywnie zwiększał się udział gospodarstw domowych posiadających komputer osobisty z dostępem do Internetu. W 2017 r. wyniósł on 74,9% (w kraju 53,8%). W porównaniu z 2014 r. oznacza to wzrost o 3,5%. Pod względem wielkości tego wskaźnika zarówno w 2017 r., jak i 2014 r. województwo zajmowało pierwsze miejsce w Polsce. Elektroniczny dostęp do usług publicznych, służby zdrowia itp. to jeden z filarów nowoczesnego społeczeństwa informacyjnego. Tzw. e - administracja wydajnie usprawnia działanie urzędów i jest wygodna dla obywateli. Mieszkańcy mogą coraz więcej spraw urzędowych załatwić drogą elektroniczną, poprzez dobrze rozbudowany system elektronicznej platformy usług administracji publicznej e – PUAP, platformę usług elektronicznych PUE ZUS, usługę Twój e – Pit czy elektroniczny system bankowości.³⁶

Istotny wpływ na wysoką pozycję regionu pod względem informatyzacji ma realizacja projektu „Sieć Szerokopasmowa Polski Wschodniej” (SSPW) oraz oddanie do eksploatacji na przełomie lat 2015 i 2016 ponad 2 tys. km sieci światłowodowej szkieletowo-dystrybucyjnej. Infrastruktura ta umożliwiła korzystanie z najnowocześniejszych rozwiązań teleinformatycznych, multimedialnych zasobów informacji i usług świadczonych elektronicznie. Dzięki przeprowadzonym inwestycjom, na terenie

³⁰ Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w powiecie niżańskim za 2021 rok, Powiatowy Urząd Pracy w Nisku

³¹ <https://barometrzwawodow.pl/modul/prognozy-na-plakatach?publication=county&province=9&county=204&year=2021&form-group%5B%5D=all>

³² Zofia Kinowska-Kondycja społeczeństwa obywatelskiego w Polsce- INFOS- Biuro analiz sejmowych, 2012

³³ Raport Polska 2030-Wyzwania rozwojowe, s. 340

³⁴ Raport Polska 2030-Wyzwania rozwojowe, s. 352

³⁵ Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

³⁶ Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego 2030

województwa zniknęły praktycznie obszary pozbawione dostępu do szybkiego Internetu, czyli tzw. „białe plamy”, a wybudowana sieć umożliwiła uzyskanie szerokopasmowego dostępu do internetu ponad 90% mieszkańców regionu.³⁷

Infrastruktura techniczna to jedno, jednak równie istotnym zadaniem jest przełamywanie barier mentalnych do stosowania innowacyjnych narzędzi technologicznych. Proces ten wspierają: przedsięwzięcia społeczne, inicjatywy koncentrujące się na przełamywaniu oporu związanego z korzystaniem z nowych technologii, działania rozwijające cyfrowe kompetencje Polaków. Wraz z ograniczeniami wprowadzonymi w życiu społecznym na skutek pandemii wirusa Covid -19 internet stał się dobrem niezbędnym do realizowania codziennych czynności – od nauki i pracy, przez codzienne zakupy, po różnego rodzaju aktywności społeczne. Tym samym rola rynku telekomunikacyjnego oraz mediów i usług cyfrowych w kształtowaniu rzeczywistości staje się coraz większa.

Oświata i edukacja.

Na terenie powiatu niżańskiego funkcjonują obecnie: 2 żłobki, 1 ochronka, 11 publicznych przedszkoli, 33 oddziały przedszkolne, 4 przedszkola niepubliczne, 35 publicznych szkół podstawowych, 4 szkoły średnie (Liceum Ogólnokształcące w Nisku, Zespół Szkół w Jeżowie, Regionalne Centrum Edukacji Zawodowej w Nisku, Zespół Szkół w Rudniku nad Sanem), a także Samorządowa Szkoła Muzyczna w Jeżowie oraz Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Rudniku nad Sanem gdzie uczą się uczniowie z różnym stopniem upośledzenia posiadający orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane przez Poradnię Psychologiczno – Pedagogiczną.³⁸

Do niżańskich szkół według stanu na rok 2021 uczęszczało łącznie 8484 dzieci i młodzieży (z uwzględnieniem żłobków, ochronek i przedszkoli). W rozbiciu szczegółowym sytuacja na terenie powiatu niżańskiego wyglądała następująco: liczba dzieci uczęszczających do żłobków – 118; liczba dzieci uczęszczających do ochronek - 100; liczba dzieci uczęszczających do publicznych przedszkoli – 904; liczba dzieci uczęszczających do oddziałów przedszkolnych – 583; liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli niepublicznych – 338; liczba uczniów uczęszczających do publicznych szkół podstawowych – 4518; liczba uczniów uczęszczających do szkół średnich – 1540, liczba uczniów uczęszczających do innych placówek oświatowych (Samorządowa Szkoła Muzyczna w Jeżowie oraz Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Rudniku nad Sanem) – 383.³⁹

Liczba nauczycieli zatrudnionych w szkołach średnich i placówkach oświatowych prowadzonych przez powiat niżański według stanu na rok szkolny 2020/2021 wynosiła 243 nauczycieli, co w przeliczeniu na liczbę utworzonych etatów pedagogicznych dawało 232,79 etatu. W odniesieniu do placówek oświatowych, które podlegają gminom znajdującym się na terenie powiatu niżańskiego, liczba utworzonych etatów pedagogicznych w 2021 roku wyniosła 697,97.⁴⁰

Jednym z mierników poziomu nauczania w szkołach są wyniki egzaminów ósmoklasisty oraz egzaminów maturalnych i zawodowych. Średni wynik z egzaminów ósmoklasisty w roku szkolnym 2020/2021 w województwie podkarpackim to 64,98%, w powiecie niżańskim 58,41%.

Tabela: Średni wynik z egzaminów ósmoklasisty w roku szkolnym 2020/2021 z języka polskiego, matematyki i języka angielskiego.⁴¹

Przedmiot	Średni wynik w kraju (w %)	Średni wynik w woj. podkarpackim (w %)	Średni wynik w powiecie niżańskim (w %)
Język polski	60	62	61
Matematyka	47	49	44
Język angielski	66	65	58

Źródło: Raport o stanie gminy Nisko za rok 2021

³⁷ Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego w Rzeszowie, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego. Perspektywa 2030, Rzeszów 2018 r., s. 178

³⁸ Dane z Urzędów Gmin znajdujących się na terenie powiatu niżańskiego

³⁹ Dane z Urzędów Gmin znajdujących się na terenie powiatu niżańskiego; Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych Powiatu Niżańskiego za rok szkolny 2020/2021

⁴⁰ Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych Powiatu Niżańskiego za rok szkolny 2020/2021; Dane z Urzędów Gmin znajdujących się na terenie powiatu niżańskiego; Raport o stanie gminy Krzeszów za rok 2021; Raport o stanie gminy Harasiuki za rok 2021, Raport o stanie gminy Nisko z rok 2021

⁴¹ Raport o stanie gminy Nisko za rok 2021

Tabela: Średni wynik zdawalności egzaminu ósmoklasisty w roku szkolnym 2020/2021 w poszczególnych gminach powiatu niżańskiego.⁴²

ŚREDNI WYNIK ZDAWALNOŚCI EGZAMINU ÓSMOKLASISTY W ROKU SZKOLNYM 2020/2021										
NAZWA PRZEDMIOTU	GMINA NISKO		GMINA RUDNIK NAD SANEM		GMINA ULANÓW		GMINA JEŻOWE	GMINA HARASIUKI	GMINA KRZESZÓW	GMINA JAROCIN
	Miasto	Obszar wiejski	Miasto	Obszar wiejski	Miasto	Obszar Wiejski				
JĘZYK POLSKI	61%	68%	58%	63%	59%	62%	56%	60%	61%	66%
MATEMATYKA	48%	37%	41%	36%	55%	45%	43%	44%	47%	43%
JĘZYK ANGIELSKI	63%	61%	62%	50%	61%	59%	50%	58%	65%	60%

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie

W skali województwa podkarpackiego wśród absolwentów liceów ogólnokształcących egzamin maturalny zdało 90 % zdających, natomiast wśród absolwentów techników 73 %. Zdawalność egzaminu maturalnego w szkołach powiatu niżańskiego po wszystkich sesjach w 2021 roku obrazuje tabela poniżej.

Tabela: Zdawalność egzaminu maturalnego w liceach ogólnokształcących i technikach powiatu niżańskiego w 2021 roku.⁴³

NAZWA SZKOŁY	LICZBA KOŃCZĄCYCH SZKOŁĘ	LICZBA ZDAJĄCYCH	ZDAWALNOŚĆ PO WSZYSTKICH SESJACH
Zespół Szkół im. ks. Stanisław Staszica w Jeżowie			
Liceum Ogólnokształcące	15	13	77 %
Technikum	15	10	50 %
Zespół Szkół im. gen. Władysława Sikorskiego w Rudniku nad Sanem			
Technikum	29	27	52 %
Regionalne Centrum Edukacji Zawodowej w Nisku			
Technikum	121	115	77 %
Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Czarnieckiego w Nisku			
Liceum Ogólnokształcące	89	88	98 %

Źródło: Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych Powiatu Niżańskiego za rok szkolny 2020/2021

Obligatoryjnym zadaniem szkół jest umożliwienie rozwijania umiejętności, talentów oraz zainteresowań uczniów. Jedną z form, gdzie zadania te są realizowane to zajęcia pozalekcyjne. Szkoły systematycznie prowadzą analizy zapotrzebowania na zajęcia dodatkowe. Dostosowywane są one do możliwości finansowych i organizacyjnych szkoły (kwalifikacje nauczycieli, wyposażenie, liczba sal itp.). Zajęcia pozalekcyjne realizowane są we wszystkich szkołach, dla których organem prowadzącym jest powiat niżański. W roku szkolnym 2020/2021 samorząd sfinansował zajęcia pozalekcyjne dla maturzystów oraz godziny

⁴² Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie – www.oke.krakow.pl

⁴³ Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych Powiatu Niżańskiego za rok szkolny 2020/2021

wyrównawcze w łącznej ilości 415 godzin z następujących przedmiotów: chemia, matematyka, język angielski, język niemiecki, język polski, biologia, geografia. Zajęcia pozalekcyjne odbywają się również w placówkach oświatowych, które znajdują się pod opieką samorządów gminnych. W gminie Nisko dodatkowe zajęcia dla uczniów prowadzone są w ramach godzin dyrektorskich jako zajęcia rozwijające uzdolnienia oraz w ramach projektów sportowych – Moje Boisko Orlik, Mały Mistrz, Szkolny Klub Sportowy. W gminie Rudnik nad Sanem zajęcia dodatkowe odbywają się w ramach Szkolnego Klubu Sportowego (ok. 50 uczniów) oraz w ramach chóru (ok. 20 uczniów). Szkoły na terenie gminy i miasta Ulanów prowadzą zajęcia wyrównawcze, przyrodnicze i matematyczne dla około 80 uczniów oraz zajęcia sportowe w ramach Szkolnego Klubu Sportowego dla około 75 uczniów. W szkołach na terenie gminy Krzeszów odbywają się zajęcia teatralne (ok. 10 uczniów), zajęcia matematyczne i logopedyczne (ok. 15 uczniów) oraz korekcyjno-kompensacyjne (ok. 12 uczniów). Na terenie gminy Jeżowe prowadzone są zajęcia sportowe dla około 140 uczniów, natomiast w szkołach z gminy Jarocin organizowane są koła zainteresowań (ok. 168 uczniów), kółka przedmiotowe (ok. 16 uczniów), zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze (ok. 5 uczniów), godziny dyrektorskie (ok. 25 uczniów), a także zajęcia z języka polskiego, angielskiego, matematyki, plastyki i czytelnictwa. W placówkach oświatowych na terenie powiatu niżańskiego organizowana jest również opieka świetlicowa, głównie dla dzieci rodziców dojeżdżających oraz pracujących. Liczba dzieci korzystających z tej formy opieki przedstawia się następująco:

Tabela: Liczba uczniów objętych opieką świetlicową na terenie powiatu niżańskiego.⁴⁴

LICZBA DZIECI OBJĘTYCH OPIEKĄ ŚWIETLICOWĄ W POWIECIE NIŻAŃSKIM				
ROK 2017	ROK 2018	ROK 2019	ROK 2020	ROK 2021
1317	1197	1086	1040	1141

Źródło: Dane z Urzędów Gmin znajdujących się na terenie powiatu niżańskiego

Działalność instytucji kultury.

Obszar kultury powiatu niżańskiego tworzą gminne ośrodki kultury, ich oddziały zamiejscowe, biblioteki, kina, świetlice wiejskie, a także organizacje pozarządowe ukierunkowujące swoją działalność na sferę kultury. Jedną z ważniejszych ról jaką spełniają instytucje kultury jest edukacja społeczeństwa, poszerzanie jego świadomości i zainteresowań, zapewnienie ciekawej oferty spędzania wolnego czasu. Biorąc pod uwagę fakt, że w małych miastach oraz gminach wiejskich działalność instytucji kultury stanowi często centralny punkt aktywności lokalnej społeczności, obszar ten objęty jest szczególnym zainteresowaniem ze strony LGD.

Placówki oświaty oraz instytucje kultury działające na terenie powiatu niżańskiego, prowadząc swoją działalność edukacyjno – kulturalną często ograniczone są zapleczem jakim dysponują oraz potencjałem kadrowym. Wprawdzie w ciągu kilku ostatnich lat placówki kulturalne oraz samorządy gminne realizowały inwestycje poprawiające stan infrastruktury oświatowo - kulturalnej, to potrzeby w tym zakresie pozostają wciąż duże. Przykładem takich inwestycji, realizowanych choćby w oparciu o program Leader były m. in.: remonty i adaptacje budynków, doposażenia, zakupy strojów oraz instrumentów, wyposażenia pracowni tematycznych.

Każda z instytucji kultury działających na obszarze powiatu niżańskiego, w zależności od możliwości jakimi dysponuje, organizuje różne formy zajęć oraz spotkań tematycznych skierowanych do dzieci, młodzieży i osób starszych. W ofercie gminnych ośrodków kultury znajdują się m.in.: stałe zajęcia w ramach różnorodnych kół zainteresowań, zajęcia plastyczne, malarstwa, fotograficzne, taneczne, fitness, akrobatyka, zumba, muzyczne, wokalne, teatralne, nauka gry na instrumentach, kursy językowe, zajęcia ceramiczne, szachowe, modelarskie, zabawkarskie, rękodzielnicze, hafciarskie. Ponadto, przy GOK – ach funkcjonują amatorskie zespoły obrzędowe, zespoły taneczne, zespoły śpiewacze i kołędnicze, kapele, chóry, amatorskie teatry i kabarety, kluby seniora oraz kluby tematyczne. Zapotrzebowanie lokalnej społeczności do udziału w różnych formach aktywności jest duże, jednak oferta zajęć prowadzonych przez gminne centra kultury, mimo, że jest dosyć bogata, skupia się głównie wokół dużych ośrodków miejsko – wiejskich, natomiast mieszkańcy miejscowości peryferyjnych mają do niej utrudniony dostęp. W 2021 roku w zajęciach zespołów, grup i kół zainteresowań (łącznie 105 jednostek) funkcjonujących przy gminnych ośrodkach kultury w powiecie niżańskim uczestniczyło 1628 dzieci i młodzieży.

⁴⁴ Dane z Urzędów Gmin znajdujących się na terenie powiatu niżańskiego

Tabela: Liczba uczestników zespołów, grup i kół zainteresowań funkcjonujących przy gminnych ośrodkach kultury z podziałem na lata.⁴⁵

ROK	LICZBA UCZESTNIKÓW ZESPOŁÓW, GRUP I KÓŁ ZAINTERESOWAŃ FUNKCJONUJĄCYCH PRZY GMINNYCH OŚRODKACH KULTURY						
	GMINA NISKO	GMINA KRZESZÓW	GMINA HARASIUKI	GMINA ULANÓW	GMINA JEŻOWE	GMINA JAROCIN	GMINA RUDNIK NAD SANEM
2017	536	190	65	130	163	96	69
2018	552	546	60	100	160	102	74
2019	645	491	54	115	170	169	61
2020	590	318	68	60	168	80	47
2021	649	279	65	238	172	180	45

Źródło: Diagnoza działalności Instytucji Kultury na obszarze LGD Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej”

Wśród inicjatyw podejmowanych przez placówki kulturalne na terenie powiatu niżańskiego należy również wymienić organizację różnego rodzaju wydarzeń i imprez o charakterze kulturalno – edukacyjno – rozrywkowym. Gminne Ośrodki Kultury dbając o zaspokojenie potrzeb lokalnej społeczności organizują liczne koncerty, wystawy, wernisaże, spotkania autorskie, konkursy recytatorskie, plenery malarskie, uroczystości okolicznościowe, a także cykliczne imprezy masowe typu: krzeszowskie Powidlaki, rudnicka Wiklina, ulanowskie Dni Flisactwa, jeżowskie Wakacjonalia, Grzyby w Harasiukach czy Spotkania Rodzinne w Jarocinie. W 2021 roku w powiecie niżańskim zorganizowano 152 wydarzenia kulturalne, w których szacunkowo łącznie wzięło udział około 62 590 osób.

Tabela: Liczba wydarzeń kulturalnych zorganizowanych przez gminne ośrodki kultury z podziałem na lata.⁴⁶

ROK	LICZBA WYDARZEŃ KULTURALNYCH ZORGANIZOWANYCH PRZEZ GMINNE OŚRODKI KULTURY						
	GMINA NISKO	GMINA KRZESZÓW	GMINA HARASIUKI	GMINA ULANÓW	GMINA JEŻOWE	GMINA JAROCIN	GMINA RUDNIK NAD SANEM
2017	26	24	6	11	24	55	43
2018	26	35	8	9	22	32	82
2019	32	40	12	12	22	16	78
2020	29	17	20	4	17	12	21
2021	34	21	25	1	32	14	25

Źródło: Diagnoza działalności Instytucji Kultury na obszarze LGD Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej”

Działalność instytucji kultury na obszarze LGD jest widoczna i doceniana przez lokalną społeczność, jednak jak wskazują badania potrzeb oraz diagnoza działalności instytucji kultury, oczekiwania i potrzeby w tym obszarze są większe, szczególnie w małych i peryferyjnych miejscowościach obszaru LSR. Wpływ na powyższą sytuację mają ograniczone zasoby kadrowe jakimi dysponują placówki, braki w wyposażeniu oraz niewystarczające zaplecze lokalowe.

Pomoc społeczna i instytucje pomocowe.

Zadania pomocy społecznej w powiecie niżańskim z mocy ustawy wykonują organy administracji samorządowej we współpracy z organizacjami społecznymi, Kościołem Katolickim, organizacjami pozarządowymi, pracodawcami oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Podstawowym zadaniem pomocy społecznej jest wspieranie osób i rodzin w wysiłkach zmierzających do zaspokajania ich podstawowych potrzeb życiowych oraz umożliwienie im bytowania w godnych warunkach.

Na terenie powiatu niżańskiego ludzie będący w trudnej sytuacji materialnej mogą uzyskać pomoc w funkcjonującym na terenie każdej gminy ośrodku pomocy społecznej. Szczególną troską objęte są rodziny niepełne, wielodzietne, osoby samotne i

⁴⁵ Diagnoza działalności Instytucji Kultury na obszarze LGD Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej”

⁴⁶ Diagnoza działalności Instytucji Kultury na obszarze LGD Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej”

bezrobotni. Ośrodki dysponując doświadczoną i wykwalifikowaną kadrą świadczą pomoc finansową, materialną oraz różne formy usług wspierających. Są to działania osłonowe i aktywizujące, w celu umożliwienia osobom i rodzinom przezwyciężenia trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie same rozwiązać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Działania te nie ograniczają się tylko do wypłaty zasiłków podopiecznym, ale bazują na innowacyjnych formach pracy mających na celu aktywizację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Pojawianie się nowych narzędzi w pracy socjalnej czyni ten proces bardziej efektywnym i intensyfikuje działania na poziomie lokalnym pośrednio wpływając również na sytuację powiatowego rynku pracy.

Liczba osób korzystających ze wsparcia systemu pomocy społecznej w powiecie niżańskim od kilku lat ulega zmianom w kierunku zniżkowym (w 2017 – 4 202 a w 2021 – 2 352 osoby korzystające z pomocy), choć wciąż utrzymuje się na wysokim poziomie. Aby przerwać mechanizmy „dziedziczenia biedy” konieczne jest prowadzenie aktywnej polityki społecznej mającej na celu aktywizowanie całej społeczności lokalnych a nie tylko jednostek, które w nich funkcjonują.

Tabela: Działalność Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie niżańskim.

Rok sprawozdawczy	Liczba osób objętych pomocą w poszczególnych gminach						
	Gmina Nisko	Gmina Krzeszów	Gmina Harasiuki	Gmina Ulanów	Gmina Jeżowe	Gmina Jarocin	Gmina Rudnik
2017	703	627	401	344	887	326	914
2018	610	555	400	332	792	459	843
2019	525	499	347	260	732	402	711
2020	501	443	255	231	657	350	616
2021	403	389	247	154	554	144	461

Źródło: Opracowanie własne na bazie informacji pozyskanych z urzędów gmin Powiatu Niżańskiego

Inne ośrodki wsparcia i placówki pomocowe w powiecie niżańskim skupione na działaniach na rzecz osób zagrożonych marginalizacją, wykluczeniem społecznym oraz osób niepełnosprawnych to: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie z siedzibą w Nisku, Wypożyczalnia Sprzętu Rehabilitacyjnego i Pielęgnacyjnego w Rudniku nad Sanem, Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Nisku, Środowiskowy Dom Samopomocy w Nisku, Dom Pomocy Społecznej u Aniołów w Jeżowie, Warsztat Terapii Zajęciowej w Rudniku nad Sanem, Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Rudniku nad Sanem. Na terenie powiatu niżańskiego funkcjonuje również szereg placówek świadczących specjalistyczne poradnictwo w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne.

GŁÓWNE PLACÓWKI SPECJALISTYCZNEGO PORADNICTWA ŚWIADCZĄCE USŁUGI NA TERENIE POWIATU NIŻAŃSKIEGO	
PORADNICTWO RODZINNE	
NAZWA JEDNOSTKI	ZAKRES PORADNICTWA
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Nisku	Porady pedagogiczne i psychologiczne dla rodziców zastępczych
Ośrodek Pomocy Społecznej w Nisku	Ogólnie pojęte zagadnienia pomocy rodzinie
PORADNICTWO PSYCHOLOGICZNE	
NAZWA JEDNOSTKI	ZAKRES PORADNICTWA
Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna	Diagnoza, pomoc psychologiczna, profilaktyka
Ośrodek Pomocy Społecznej w Nisku	Interwencja kryzysowa, problemy wychowawcze z dziećmi, konflikty rodzinne
Ośrodek Środowiskowej Opieki Psychologicznej i Psychoterapeutycznej Dla Dzieci i Młodzieży „Pozytywka”	Pacjenci Ośrodka oraz ich rodziny otrzymują kompleksową opiekę psychologów, psychoterapeutów i terapeutów środowiskowych
Centrum wsparcia dla osób w stanie kryzysu psychicznego (zlecenie NFZ)	Kryzysy psychiczne, stany depresyjne, myśli samobójcze
PORADNICTWO PEDAGOGICZNE	

NAZWA JEDNOSTKI	ZAKRES PORADNICTWA
Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna	Diagnoza, terapia pedagogiczna, doradztwo zawodowe dla dzieci i młodzieży
POMOC SPOŁECZNA	
NAZWA JEDNOSTKI	ZAKRES PORADNICTWA
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Nisku	Socjalne dla osób niepełnosprawnych i pełnoletnich wychowanków pieczy i opieki zastępczej
Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej w poszczególnych gminach powiatu: Nisku, Rudniku nad Sanem, Ulanowie, Harasiukach, Jarocinie, Krzeszowie, Jeżowem	Zagadnienia dotyczące: pomocy społecznej, koordynacji świadczeń rodzinnych, alimentacyjnych, asystentury rodzinnej, pieczy zastępczej, placówek wsparcia dziennego, programów pomocowych, poradnictwa socjalnego. Pomoc finansowa, rzeczowa, usługi opiekuńcze, świadczenia wychowawcze, za życiem, dobry start, stypendia, karta dużej rodziny, przemoc w rodzinie, opiekun prawny. Udzielanie informacji osobom ubiegającym się o pomoc o obowiązującym stanie prawnym, o przysługujących im uprawnieniach lub o spoczywających na nich obowiązkach, wskazanie osobom sposobu rozwiązania problemu, udzielenie pomocy w sporządzaniu pism urzędowych i innych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie listy jednostek nieodpłatnego poradnictwa przygotowanej przez Starostwo Powiatowe w Nisku

Dla prawidłowej realizacji zadań w obszarze pomocy społecznej niezbędne jest m.in. podnoszenie kwalifikacji kadr oraz wspieranie instytucji i organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych. Szczególnej uwagi wymaga rozwój systemu opieki dla osób starszych, samotnych, niepełnosprawnych oraz rodzin niewydolnych wychowawczo. Problemami z jakimi borykają się choćby osoby z niepełnosprawnościami są m.in. trudności w uzyskaniu zatrudnienia, możliwości rehabilitacji, bariery architektoniczne, edukacyjne, trudny dostęp do usług medycznych, trudności w uzyskaniu specjalistycznego sprzętu, trudne warunki materialno-bytowe i mieszkaniowe, niewielki dostęp do rozrywki i wypoczynku.⁴⁷ W celu poprawy jakości życia osób z niepełnosprawnościami konieczna jest budowa i modernizacja obiektów, likwidowanie barier architektonicznych, dofinansowanie warsztatów terapii zajęciowej oraz wspieranie organizacji imprez integracyjnych dla osób niepełnosprawnych. Warsztaty terapii zajęciowej również nie powinny być placówką docelową dla uczestników, lecz poprzez różne formy terapii zajęciowej powinny przygotowywać osoby niepełnosprawne do dalszego zatrudnienia. Niezbędna jest też praca z rodzicami biologicznymi w celu powrotu dziecka do rodziny, wsparcie dla rodzin, szczególnie wielodzietnych, rozszerzenie działalności Ośrodka Interwencji Kryzysowej, organizowanie pieczy (opieki) zastępczej, zapewnienie odpowiednich warunków dla usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej.

Infrastruktura społeczna – placówki oświaty, instytucje kultury, zaplecze sportowe.

Dobrze rozwinięta infrastruktura społeczna, taka jak: placówki oświaty, domy kultury, świetlice wiejskie, boiska sportowe, stanowi jeden z czynników, który świadczy o potencjale edukacyjnym obszaru, a także daje możliwość stworzenia ciekawej oferty zajęć skierowanych do dzieci, młodzieży oraz osób starszych. Powiat niżański dysponuje dobrze rozbudowaną i ogólnie dostępną bazą lokalową przygotowaną do świadczenia usług edukacyjno – kulturalnych. Na terenie każdej gminy powiatu działają liczne szkoły, przedszkola, biblioteki, domy kultury, świetlice wiejskie oraz remizy strażackie.

Potencjał edukacyjny gminy Nisko tworzy 7 szkół podstawowych, w tym 4 w ramach zespołów szkolno – przedszkolnych i 3 z oddziałami przedszkolnymi, 1 przedszkole publiczne, a także dwie szkoły średnie – Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Czarnieckiego w Nisku oraz Regionalne Centrum Edukacji Zawodowej w Nisku. Ponadto działają tu jeszcze 3 przedszkola niepubliczne. Niżańskie szkoły dysponują bogatą bazą sportową, z której korzystają uczniowie oraz osoby dorosłe dbające o zdrowie i kondycję fizyczną. W gminie Nisko na terenach przyszkolnych wybudowano 3 boiska finansowane w ramach rządowego programu „Moje boisko – Orlik 2012” oraz 6 boisk wielofunkcyjnych, powstała także hala sportowa. Bazę sportową na terenie gminy Nisko stanowią także obiekty sportowe m.in.: stadion miejski z budynkiem szatni oraz trybuną dla

⁴⁷ Raport o stanie województwa podkarpackiego za 2021 r. – Załącznik do Uchwały Nr 390/7804/22 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 24 maja 2022 r

widzów w Nisku, hala sportowa przy Regionalnym Centrum Edukacji Zawodowej, boiska sportowe w miejscowościach Zarzecze, Podwolina i Raclawice. W ostatnich latach powstały tu także liczne siłownie terenowe m. in.: w Nisku, w Zarzeczu, Raclawicach, Nowosielcu, Wolinie, Nowej Wsi i Kończycach. Obszar kultury na terenie gminy tworzy Niżańskie Centrum Kultury „Sokół” w Nisku oraz jego dwa oddziały zamiejscowe – w Zarzeczu i Nowosielcu, Kino „Sokół” w Nisku, Niżańskie Centrum Historii i Tradycji, a także Katolicki Dom Kultury „Arka” w Raclawicach. Działa tu także Miejska Biblioteka Publiczna z siedzibą w Nisku oraz jej 3 filie – w Raclawicach, Nowosielcu i Zarzeczu.⁴⁸

Na terenie gminy Jarocin działają 3 szkoły podstawowe i Zespół Szkolno-Przedszkolny. Placówką z najlepiej wyposażoną bazą sportową jest Zespół Szkolno-Przedszkolny w Jarocinie, przy którym funkcjonuje hala sportowa, boisko wielofunkcyjne o sztucznej nawierzchni, boiska szkolne i 2 place zabaw. Ponadto, zaplecze sportowe na terenie gminy Jarocin stanowi: kompleks sportowy w Katkach obejmujący boisko, kort tenisowy, siłownia zewnętrzna, plac zabaw; kompleks sportowy w Majdanie Golczańskim obejmujący boisko wielofunkcyjne, boisko do siatkówki plażowej oraz siłownię zewnętrzną; kompleks sportowy w Szyperkach obejmujący boisko wielofunkcyjne oraz plac zabaw; kompleks sportowy w Zdziarach obejmujący siłownię zewnętrzną, tenis stołowy zewnętrzny, boisko wielofunkcyjne oraz boisko do piłki nożnej z szatnią i trybunami. Działalność kulturalną w gminie Jarocin prowadzi Gminny Ośrodek Kultury, Sportu, Turystyki i Rekreacji, który w swoich strukturach posiada dom kultury, Centrum Edukacji Ekologicznej oraz Gminną Bibliotekę Publiczną w Jarocinie oraz jej filię w Domostawie. Działalność kulturalną organizują także świetlice wiejskie w miejscowościach Domostawa, Majdan Golczański, Zdziary, Szyperki, Kutły, Szewdy oraz Katy.⁴⁹

W gminie Krzeszów za oświatę odpowiedzialne są Szkoła Podstawowa w Krzeszowie, Publiczna Szkoła Podstawowa w Bystrem oraz Przedszkole Gminne w Krzeszowie. Szkoła Podstawowa w Krzeszowie dysponuje dwiema salami gimnastycznymi, a także korzysta z kompleksu sportowego wybudowanego w ramach rządowego programu „Moje boisko – Orlik 2012”. Kompleks obejmuje boisko piłkarskie, boisko wielofunkcyjne do piłki ręcznej, koszykówki i piłki siatkowej, a także szatnie i sanitariaty. Zaplecze sportowo – rekreacyjne w gminie Krzeszów stanowi również infrastruktura Gminnego Zakładu Sportu i Rekreacji „Błękitny San”. Działalność kulturalną na terenie gminy prowadzi i organizuje Gminny Ośrodek Kultury w Krzeszowie. W jego skład wchodzi dom kultury, Gminna Biblioteka Publiczna, a także świetlice wiejskie w Koziarni i Krzeszowie Dolnym.⁵⁰

Na terenie gminy Harasiuki działają dwie szkoły podstawowe - zarządzane przez gminę – w Hucie Krzeszowskiej i Harasiukach, a także trzy szkoły podstawowe przekazane pod opiekę Stowarzyszenia Naszym Dzieciom w miejscowościach Krzeszów Górny, Hucisko i Gózd. Przy szkołach w Hucie Krzeszowskiej i Harasiukach znajdują się boiska i hale sportowe. W Harasiukach znajduje się także kompleks sportowo-rekreacyjny na który składa się boisko trawiaste i wielofunkcyjne boiska o sztucznej nawierzchni, natomiast w Hucie Krzeszowskiej obok hali sportowej znajduje się boisko o sztucznej nawierzchni oraz miasteczko ruchu drogowego. Działalność kulturalną na obszarze gminy organizuje Gminne Centrum Kultury w Harasiukach, które opiekuje się również Zagrodą Kowalską – mini skansenem w Krzeszowie Górnym. We wszystkich miejscowościach gminy znajdują się świetlice wiejskie.⁵¹

Potencjał edukacyjny gminy Jeżowe tworzy 5 publicznych szkół podstawowych, 2 zespoły szkół, 1 szkoła średnia – Zespół Szkół im. Ks. Stanisława Staszica, w skład którego wchodzi liceum i technikum oraz Samorządowa Szkoła Muzyczna I stopnia. Szkoły dysponują dobrze rozwiniętą bazą sportową, posiadają hale sportowe i wielofunkcyjne boiska przyszkolne, przy Zespole Szkół w Jacie wybudowano dodatkowo kompleks boisk sportowych „Orlik”. Na terenie gminy istnieją obiekty sportowe – boiska do piłki nożnej wraz z zapleczem w miejscowościach Jeżowe, Sójkowa, Groble. Działalność kulturalną na terenie gminy prowadzi Gminne Centrum Kultury w Jeżowie, które w swoich strukturach posiada biblioteki publiczne w Jeżowie, Jacie, Groblach, Nowym Narcie oraz Cholewianej Górze, a także świetlice wiejskie zlokalizowane w Krzywdach, Sibigach, Groblach, Sójkowej, Jacie, Zalesiu, Bładkach, Zagościńcu, Starym Narcie, Nowym Narcie oraz Cholewianej Górze. Gminne Centrum kultury zarządza także świetlicami: Jeżowe Centrum przy OSP Jeżowe, Jeżowe Zanawsie oraz Pogorzałka.⁵²

Na terenie gminy Ulanów funkcjonują 4 szkoły podstawowe z oddziałami przedszkolnymi w miejscowościach Kurzyna Średnia, Wólka Tanewska, Bieliny i Dąbrówka oraz Zespół Szkolno-Przedszkolny w Ulanowie. Przy trzech szkołach podstawowych są boiska wielofunkcyjne z powierzchnią syntetyczną, przy szkole w Dąbrówce – boisko trawiaste. Przy Zespole

⁴⁸ Analiza zasobów obszaru objętego LSR – dane z Urzędów Gmin

⁴⁹ Analiza zasobów obszaru objętego LSR - dane z Urzędów Gmin

⁵⁰ Analiza zasobów obszaru objętego LSR – dane z Urzędów Gmin

⁵¹ Analiza zasobów obszaru objętego LSR – dane z Urzędów Gmin

⁵² Analiza zasobów obszaru objętego LSR – dane z Urzędów Gmin

Szkoł znajduje się boisko orlik oraz boisko lekkoatletyczne, szkoły w Ulanowie, Kurzynie Średniej i Wólce Tanewskiej posiadają hale sportowe, szkoła w Bielinach salę gimnastyczną. Obszar kultury w gminie organizuje Gminne Centrum Kultury w Ulanowie, które w swoich strukturach posiada Miejsko – Gminną Bibliotekę Publiczną w Ulanowie oraz jej filie w Wólce Tanewskiej, Kurzynie Średniej i Bielinach. Działalność kulturalna prowadzona jest także w świetlicach wiejskich znajdujących się w miejscowości: Dąbrowica, Dąbrówka, Kurzyna Wielka, Kurzyna Średnia, Wólka Bielińska, Wólka Tanewska oraz domach ludowych położonych w miejscowościach: Bieliny, Borki, Bukowina, Glinianka, Bieliniec i Huta Deręgowska.⁵³

Potencjał edukacyjny gminy Rudnik nad Sanem tworzy pięć szkół podstawowych, jedno przedszkole miejskie, a także Specjalny Ośrodek Szkolno–Wychowawczy oraz Zespół Szkół w Rudniku nad Sanem. Szkoły posiadają własne zaplecze sportowe w postaci sal gimnastycznych i wielofunkcyjnych boisk sportowych, a także korzystają z obiektów Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Rudniku nad Sanem. Rudnicki ośrodek dysponuje boiskiem piłkarskim z bieżnią i trybunami, kortami tenisowymi, boiskami do koszykówki i piłki plażowej, halą sportową z widownią, salą do tenisa stołowego, świetlicą szachową, siłownią, a także hotelem i restauracją. Działalność kulturalną w gminie prowadzi Miejski Ośrodek Kultury w Rudniku nad Sanem, który w swoich strukturach posiada dom kultury, Centrum Wikliniarstwa, Bibliotekę Publiczną w Rudniku nad Sanem oraz jej filię w Kopkach i Przędzeli.⁵⁴

Gospodarka i przedsiębiorczość.

W powiecie niżańskim w roku 2021 w rejestrze REGON zarejestrowanych było 4 990 podmiotów gospodarki narodowej, z czego 4082 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W tymże roku zarejestrowano 438 nowych podmiotów, a 183 podmioty zostały wyrejestrowane.

Tabela: Podmioty gospodarki narodowej według klas wielkości w powiecie niżańskim.

PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ WEDŁUG KLAS WIELKOŚCI NA TERENIE POWIATU NIŻAŃSKIEGO	
RODZAJ PRZEDSIĘBIORSTWA	LICZBA PRZEDSIĘBIORSTW
Mikro-przedsiębiorstwa (0-9 zatrudnionych)	4833
Małe przedsiębiorstwa (10-49 zatrudnionych)	141
Średnie przedsiębiorstwa (50-249 zatrudnionych)	15
Duże przedsiębiorstwa (250-999 zatrudnionych)	1

Źródło: GUS, 31.12.2021

Na przestrzeni lat 2009-2021 najwięcej (500) podmiotów zarejestrowano w roku 2018, a najmniej (328) w roku 2011. W tym samym okresie najwięcej (365) podmiotów wykreślono z rejestru REGON w 2009 roku, najmniej (183) podmiotów wyrejestrowano natomiast w 2021 roku. Według danych z rejestru REGON wśród podmiotów posiadających osobowość prawną w powiecie niżańskim najwięcej (210) jest stanowiących spółki cywilne. Analizując rejestr pod kątem liczby zatrudnionych pracowników można stwierdzić, że najwięcej (4 833) jest mikro-przedsiębiorstw, zatrudniających 0-9 pracowników. Jako rodzaj prowadzonej działalności 2,1% (104) podmiotów deklaruowało rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, jako przemysł i budownictwo swój rodzaj działalności deklaruowało 33,4% (1 669) podmiotów, a 64,5% (3 217) podmiotów w rejestrze zakwalifikowana jest jako pozostała działalność. Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w powiecie niżańskim najczęściej deklarowanymi rodzajami przeważającej działalności są Budownictwo (24.7%) oraz Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (23.0%).⁵⁵

⁵³ Analiza zasobów obszaru objętego LSR – dane z Urzędów Gmin

⁵⁴ Analiza zasobów obszaru objętego LSR – dane z Urzędów Gmin

⁵⁵ GUS, 31.12.2021

Tabela: Działalność gospodarcza według sekcji PKD na terenie powiatu niżańskiego.

OSOBY FIZYCZNE PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ WEDŁUG SEKCJI PKD	
RODZAJ PRZEWAŻAJĄCEJ DZIAŁALNOŚCI	LICZBA PODMIOTÓW
Budownictwo	1008
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	939
Przetwórstwo przemysłowe	512
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	293
Transport i gospodarka magazynowa	281
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	211
Pozostała działalność	188
Informacja i komunikacja	125
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	100
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	95
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	94
Edukacja	71
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	70
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	41
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	32
Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	15
Górnictwo i wydobywanie	6
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną do układów klimatyzacyjnych	1

Źródło: GUS, 31.12.2021

Bezpieczeństwo na drogach publicznych.

Bezpieczeństwo na drogach publicznych jest częstym przedmiotem analiz i dyskusji na płaszczyźnie nie tylko samorządu ale również całego kraju. Temat ten jest poruszany w mediach, prowadzone są liczne kampanie informacyjne, nacisk kładzie policja i służby ratownicze. Jedną z bolączek powiatu niżańskiego jest niewystarczająco rozwinięta infrastruktura wpływająca na poprawę bezpieczeństwa na drogach powiatu. Zauważalny jest brak chodników i ścieżek rowerowych wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych, niewystarczająca ilość dobrze oznakowanych przejść dla pieszych, a także brak sygnalizacji świetlnej w miastach i na skrzyżowaniach uchodzących w powszechnej opinii mieszkańców za szczególnie niebezpieczne. Problem ten jest podnoszony przez mieszkańców na zebraniach wiejskich i spotkaniach osiedlowych, był on również sygnalizowany na zebraniach zespołów gminnych odbywających się w ramach tworzenia nowej lokalnej strategii rozwoju.

Wprawdzie lokalne samorządy systematycznie prowadzą różnego rodzaju inwestycje drogowe i pozyskują na ten cel środki z programów unijnych i rządowych, to jednak w dalszym ciągu istnieje konieczność ulepszania infrastruktury drogowej i poprawiania bezpieczeństwa na drogach. W ostatnich latach gminy samodzielnie oraz we współpracy ze Starostwem Powiatowym, Generalną Dyrekcją Dróg Krajowych i Autostrad oraz Podkarpackim Zarządem Dróg Wojewódzkich dokonały szeregu inwestycji drogowych poprawiających nie tylko stan nawierzchni jezdni, ale również poprawiających bezpieczeństwo na drogach poprzez budowę lub remont chodników, ścieżek rowerowych oraz oświetlenia. Na poprawę bieżącej sytuacji na drogach bez wątpienia wpłynęła również nowopowstała obwodnica Niska i Stalowej Woli, a także nowo otwarta droga ekspresowa S19, dzięki którym lokalne drogi zostały odciążone od głównego ruchu tranzytowego.

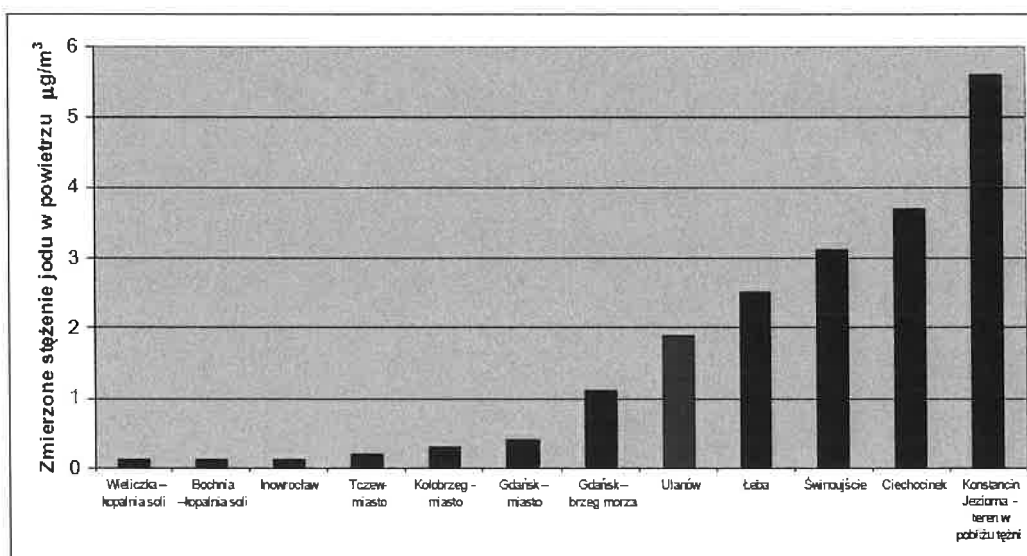
Z analizy stanu bezpieczeństwa i porządku w ruchu drogowym na terenie powiatu niżańskiego sporządzonej przez Komendę Powiatową Policji w Nisku wynika, iż w 2021 roku na drogach podległych wyżej przywołanej jednostce zaistniało 44 wypadki drogowe oraz 486 kolizji. W wyniku tych zdarzeń śmierć poniosło 5 osób, a 52 osoby zostały ranne. W porównaniu do roku 2020 należy zauważyć, iż tendencje w ramach poszczególnych wskaźników uległy zmianie, mianowicie zanotowano wzrost

ilości wypadków drogowych o 9 % w stosunku do roku 2020. W zakresie skutków wypadków, w porównaniu z rokiem 2020, ilość osób, które poniosły śmierć spadła o 6 (-54,5%), wzrosła natomiast ilość osób rannych o 17 (48,5%). W porównaniu do roku 2020 nastąpił spadek ilości kolizji drogowych o 81 tj. -14,2%.⁵⁶ Informacje zawarte w raporcie pokazują, iż mimo zmieniających się wskaźników liczba zdarzeń drogowych i ich ofiar utrzymuje się wciąż na wysokim poziomie, co wskazuje na ciągle istniejącą potrzebę poprawy infrastruktury drogowej i tym samym bezpieczeństwa na drogach, co zresztą ma odzwierciedlenie w zaleceniach sformułowanych w wyżej przywołanym raporcie.

Mikroklimat - jod i jego unikalne funkcje.

Unikalną cechą klimatu powiatu niżańskiego jest wysokie nasycenie jodem terenów położonych nad Tanwią.⁵⁷ Jod jest mikroelementem niezbędnym dla prawidłowego funkcjonowania ludzkiego organizmu. Przeprowadzone prace badawcze na terenie Miasta i Gminy Ulanów potwierdziły panujące wśród tutejszej ludności przekonanie o wysokiej jakości środowiska naturalnego i jego dobroczynnym wpływie na organizm ludzki, który zawdzięcza się głównie dużej zawartości jodu w powietrzu.⁵⁸

W ramach projektu: „Platforma kooperacyjna Gminy Bełżec oraz Gminy i Miasta Ulanów szansą rozwoju gospodarczego i wzrostu potencjału turystycznego pomiędzy regionami Polski Wschodniej” przeprowadzone zostały badania na zawartość jodu w powietrzu. Badania potwierdzają, że zawartość tego pierwiastka w powietrzu jest zbliżona, a nawet w niektórych przypadkach większa, do tej w miejscowościach nadmorskich. Szczególnie wysokie stężenie jodu występuje w okolicach zbiornika retencyjnego i torfowisk między Ulanowem a Glinianką. Poniżej przedstawiono porównanie otrzymanych stężeń jodu z najwyższymi stężeniami mierzonymi w innych miastach Polski.⁵⁹

Również w rejonie gminy Harasiuki stwierdzono występowanie mikroklimatu cechującego się dużą zawartością jodu w powietrzu atmosferycznym – szczególnie w okolicach miejscowości Sieraków, Derylaki i Harasiuki. Specyficzny mikroklimat występuje w obrębie kompleksów leśnych, cechujących się osłabieniem promieniowania słonecznego, niewielką zmianą anemometryczną, wyrównaną termiką powietrza, podwyższoną wilgotnością względną i bakteriostatycznym oddziaływaniem olejków eterycznych.⁶⁰ Występowanie tych specyficznych warunków może być szansą dla rozwoju turystyki uzdrowiskowej zarówno dla gminy Ulanów jak i gminy Harasiuki.

ANALIZA SWOT

⁵⁶ Analiza stanu bezpieczeństwa i porządku w ruchu drogowym na terenie powiatu niżańskiego w 2021 r. – Komenda Powiatowa Policji w Nisku

⁵⁷ Strategia Rozwoju Powiatu Niżańskiego na lata 2016-2023

⁵⁸ Ekspertyza klimatyczna dotycząca „Stężenia jodu w powietrzu na terenie Gminy i Miasta Ulanów jako czynnika eskalującego potencjał turystyczny” opracowana w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013.

⁵⁹ <http://www.portalsamorzadowy.pl/ochrona-srodowiska/ulanow-atrakcyjniejszy-od-nadmorskich-miejscowosci,51014.html>

⁶⁰ Strategia Rozwoju Gminy Harasiuki na lata 2015-2025

MOCNE STRONY OBSZARU LGD		Odniesienie do diagnozy i konsultacji społecznych	Obszary, na które ma wpływ LSR	Zakres interwencji wraz z wskazaniem grup docelowych
1. Korzystne położenie w układzie ważnych szlaków komunikacyjnych: droga S 19 relacji Rzeszów – Lublin – Białystok; obwodnica Niska i Stalowej Woli, położenie na trasie linii kolejowej Lublin – Rozwadow – Przeworsk.	LSR str. 20 - 21 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy	
2. Atrakcyjne walory przyrodnicze i krajobrazowe przejawiające się dużą lesistością opartą o pozostałości Puszczy Sandomierskiej, rzeki San, Tanew, Bukowa i Jeżówka, cieki i zbiorniki wodne umożliwiające tworzenie dogodnych warunków do wypoczynku i rekreacji (Zalewy Podwolina i Jarocin).	LSR str. 21 - 22 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwiała interwencję w przedsięwzięciu nr 3.1.3 Wsparcie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej.	1. Infrastruktura rekreacyjna. 2. Działania promocyjne obszaru. Grupa docelowa: JST, NGO.	
3. Duża liczba miejsc pamięci, pomników przyrody, obiektów muzealnych, izb pamięci, obiektów zabytkowych sprzyjająca edukacji, organizacji wypoczynku i rozwojowi turystyki.	LSR str. 24 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwiała interwencję w przedsięwzięciu nr 3.1.1 Zagospodarowanie miejsc związanych z dziedzictwem obszaru LGD, w tym dziedzictwem kulinarnym, historią.	1. Infrastruktura kultury i historii. 2. Infrastruktura rekreacyjna. Grupa docelowa: JST, NGO.	
4. Rozbudowana, ogólnie dostępna i przygotowana do świadczenia usług infrastruktura publiczna, taka jak szkoły, boiska sportowe, instytucje kultury, świetlice wiejskie, remizy.	LSR str. 34 - 36 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwiała interwencję w przedsięwzięciu nr 3.1.1 Zagospodarowanie miejsc związanych z dziedzictwem obszaru LGD, w tym dziedzictwem kulinarnym, historią.	1. Infrastruktura kultury i historii. 2. Infrastruktura rekreacyjna. Grupa docelowa: JST, NGO.	
5. Aktywność społeczna wynikająca z dużej liczby organizacji pozarządowych (w tym KGW i OSP) i grup nieformalnych, mających różne cele działania, które angażują się na wielu płaszczyznach życia społecznego poprzez realizację ważnych dla mieszkańców projektów i inicjatyw.	LSR str. 9 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwiała interwencję w przedsięwzięciu nr 3.2.2 Inicjatywy edukacyjne ukierunkowane na zwiększenie aktywności i profesjonalizmu organizacji społecznych.	1. Kursy, szkolenia, wizyty studyjne. 2. Granty na działalność edukacyjną. Grupa docelowa: NGO, osoby fizyczne.	
6. Bogactwo tradycji, zwyczajów i obyczajów wyrażane poprzez kulturowanie flisactwa, działalność grup obrzędowych, wytworzenie wikiiny.	LSR str. 25 - 26 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów	LSR umożliwiała interwencję w przedsięwzięciu nr 3.1.1 Zagospodarowanie miejsc związanych z dziedzictwem obszaru LGD, w tym dziedzictwem kulinarnym,	1. Infrastruktura kultury i historii. 2. Infrastruktura rekreacyjna. 3. Proporcja zasobów kulturalnych obszaru LGD.	

	partycypacyjnych	historia.	Grupa docelowa: JST, NGO, osoby fizyczne.
7. Duża liczba przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarze LGD, które posiadają długie tradycje w wytwarzaniu produktów lokalnych.	LSR str. 26 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwia interwencję w przedsiębiorstwie nr 2.1.1 Bezpośrednie dotacje na tworzenie i rozwój przedsiębiorczości.	1. Dotacje na uruchomienie lub rozwój firmy. Grupa docelowa: przedsiębiorcy, osoby fizyczne.
8. Rozwinięte placówki edukacyjne i oferta działań ukierunkowana na potrzeby osób niepełnosprawnych, skoncentrowane głównie na terenie Gminy Rudnik nad Sanem.	LSR str. 29 - 34 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwia interwencję w przedsięwzięciu nr 1.1.1 Inicjatywy edukacyjne skierowane do dzieci, młodzieży lub szkół.	1. Zajęcia pozalekcyjne. 2. Kursy, szkolenia, wycieczki edukacyjne. Grupa docelowa: NGO, osoby fizyczne, szkoły.

SLABE STRONY	Odniesienie do diagnozy	Obszary, na które ma wpływ LSR	Zakres interwencji wraz z wskazaniem grup docelowych
1. Niski poziom bezpieczeństwa na drogach wynikający z braków infrastruktury w tym samodzielnych ścieżek rowerowych oraz niewystarczającego poziomu edukacji do ruchu drogowego	LSR str. 37 - 38 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy.
2. Słaba współpraca i kooperacji na płaszczyźnie turystyki obszaru pomiędzy samorządami, organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorcami uniemożliwia stworzenie zintegrowanego systemu informacji turystycznej, promocji regionu i usług w tym sektorze.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwia interwencję w przedsięwzięciu nr 3.1.3 Wsparcie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej.	1. Budowa lub remont infrastruktury turystycznej. 2. Działania promujące obszar LGD. Grupa docelowa: NGO, osoby fizyczne.
3. Niewielka liczba gospodarstw agroturystycznych jako źródło dodatkowego dochodu gospodarstw rolnych.	LSR str. 25 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy.
4. Niewystarczające zagospodarowanie istniejącej infrastruktury publicznej w celu organizacji zajęć pozalekcyjnych i uzupełniających edukację	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w	LSR umożliwia interwencję w przedsięwzięciu P.3.2.1 Wsparcie podmiotów działających w sferze kultury i	Nie dotyczy.

spowodowane słabym wyposażeniem budynków i obiektów oraz małą ilością i słabym przygotowaniem zatrudnionej kadry.	kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	edukacji.	
5. Niska aktywność obywatelska przejawiająca się słabą frekwencją podczas referendów i wyborów lokalnych, zebrań sołeckich, spotkań dotyczących spraw i problemów mieszkańców.	LSR str. 28 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwiał interwencję w przedsięwzięciu P.3.2.2 Inicjatywy edukacyjne ukierunkowane na zwiększenie aktywności i profesjonalizmu organizacji społecznych.	Nie dotyczy.
6. Niska klasa bonitacyjna gleb oraz rozdrobnienie gospodarstw rolnych wpływa niekorzystnie na opłacalność produkcji rolnej.	LSR str. 22 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy.
7. Ograniczone możliwości rozwoju lokalnego przetwórstwa żywności ze względu na brak odpowiednio przygotowanej infrastruktury spełniającej wymogi sanitarne oraz brak osób o odpowiednich kwalifikacjach i przygotowaniu.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy.
8. Niewystarczająca oferta przygotowana przez szkoły, instytucje kultury i kluby sportowe w zakresie spędzania wolnego czasu dzieci i młodzieży oraz zajęć uzupełniających ich edukację i wychowanie.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwiał interwencję w przedsięwzięciu nr 3.2.1 Wsparcie podmiotów działających w sferze kultury i edukacji oraz 1.1.1 Inicjatywy edukacyjne skierowane do dzieci, młodzieży lub szkół.	1. Dodatkowe zajęcia edukacyjne w szkołach. 2. Kursy, szkolenia, wyjazdy edukacyjne. 3. Wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury. Grupa docelowa: NGO, osoby fizyczne.
9. Niewystarczająca oferta instytucji kultury i organizacji pozarządowych w zagospodarowaniu wolnego czasu dla osób starszych i samotnych wynikająca z ograniczeń budżetowych.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwiał interwencję w przedsięwzięciu nr 3.2.1 Wsparcie podmiotów działających w sferze kultury i edukacji.	1. Dodatkowe zajęcia edukacyjne w szkołach. 2. Kursy, szkolenia, wyjazdy edukacyjne. 3. Wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury. Grupa docelowa: NGO, osoby fizyczne.
10. Mała wiedza na temat nowoczesnych technologii i narzędzi internetowych szczególnie u osób po 30 roku	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych.	LSR umożliwiał interwencję kryterium wyboru – definicja innowacyjności.	Preferencje punktowe dla operacji innowacyjnych i skierowanych do osób

życia oraz niewystarczające działania instytucji publicznych w celu wdrażania nowych technologii i rozwiązań informatycznych.	Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych		będących w niekorzystnej sytuacji.
11. Mała liczba instrumentów pozwalających aktywizować mieszkańców na rynku pracy poprzez wsparcie oraz promocję przedsiębiorczości i samozatrudnienia.	LSR str. 27 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwia interwencję w przedsięwzięciu nr 2.1.1 Bezpośrednie dotacje na tworzenie i rozwój przedsiębiorczości oraz 2.2.1 Inicjatywy wspomagające tworzenie i rozwój przedsiębiorczości.	1. Dotacje na uruchomienie lub rozwój firmy. 2. Instrumenty wsparcia merytoryczne dla aktywności gospodarczej/zawodowej. Grupa docelowa: przedsiębiorcy, osoby fizyczne.
12. Słaba baza lokalowa i wyposażenie obiektów podmiotów, które zajmują się wytwarzaniem i promocją produktów lokalnych i tradycyjnych.	LSR str. 23 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR w przedsięwzięciu nr 2.1.1 Bezpośrednie dotacje na tworzenie i rozwój przedsiębiorczości poprzez określony zakres wsparcia	Nie dotyczy.
13. Wysokie bezrobocie o charakterze strukturalnym (dotykające szczególnie mieszkańców obszarów wiejskich, osoby o niskich kwalifikacjach, osoby długotrwale bezrobotne) połączone z występowaniem szarej strefy.	LSR str. 26 - 27 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwia interwencję w przedsięwzięciu nr 2.1.1 Bezpośrednie dotacje na tworzenie i rozwój przedsiębiorczości oraz 2.2.1 Inicjatywy wspomagające tworzenie i rozwój przedsiębiorczości.	1. Dotacje na uruchomienie lub rozwój firmy. 2. Instrumenty wsparcia merytoryczne dla aktywności gospodarczej/zawodowej. Grupa docelowa: przedsiębiorcy, osoby fizyczne.
14. Duża liczba osób i rodzin wykluczonych społecznie (wykluczenie rozumiane jako rodzaj ubóstwa i problem z dostępem do zasobów, kapitału i instytucji) lub zagrożonych tym zjawiskiem.	LSR str. 33 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwia interwencję w przedsięwzięciu nr 1.3.1 Rozwijanie mechanizmów wsparcia i integracji mieszkańców szczególnie osób będących w niekorzystnej sytuacji.	1. Działania integracyjne mieszkańców obszaru LGD, w tym osób będących w niekorzystnej sytuacji. Grupa docelowa: NGO, osoby fizyczne.
15. Barier architektoniczne i społeczne uniemożliwiające osobom niepełnosprawnym udział w życiu społecznym.	LSR str. 34 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy.
16. Duży odsetek wśród bezrobotnych stanowią osoby młode i nie posiadające minimalnego stażu pracy.	LSR str. 26 - 27 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas	LSR umożliwia interwencję na poziomie kryteriów wyboru oraz w Przedsięwzięciu P.1.2.1 Inicjatywy	Preferencje punktowe dla operacji innowacyjnych i skierowanych do osób będących w niekorzystnej sytuacji.

	warsztatów partycypacyjnych	edukacyjne skierowane do osób dorosłych.	
17. Niewystarczająca ilość kapitału własnego jako uzupełnienie i wymóg pozyskania funduszy europejskich i krajowych.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy.
18. Brak punktów informacyjnych dla przedsiębiorców w zakresie porad prawnych i finansowych i innych.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwiła interwencję w przedsięwzięciu nr 2.2.1 Inicjatywy wspomagające tworzenie i rozwój przedsiębiorczości.	1. Instrumenty wsparcia merytoryczne dla aktywności gospodarce/zawodowej. Grupa docelowa: przedsiębiorcy, osoby fizyczne.
19. Niewystarczający potencjał ludzki wynikający z niskiego wykształcenia mieszkańców.	LSR str. 27 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwiła interwencję w przedsięwzięciu nr 1.2.1 Inicjatywy edukacyjne skierowane do osób dorosłych.	1. Kursy, szkolenia dla osób dorosłych. Grupa docelowa: NGO, przedsiębiorcy, osoby fizyczne.
20. Niewystarczająco wykorzystanie nowych technologii internetowych do promocji przedsiębiorstw i produktów lokalnych.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwiła interwencję w przedsięwzięciu nr 2.2.2 Inicjatywy w zakresie promocji obszaru LGD i jego zasobów.	1. Budowa narzędzi promocyjnych obszaru LGD z wykorzystaniem nowoczesnych technologii. Grupa docelowa: NGO, osoby fizyczne.
21. Brak na obszarze LGD adekwatnej do potrzeb oferty zajęć dla osób dorosłych w tym szczególnie seniorów wynikający z ograniczonych źródeł finansowania działań edukacyjnych osób starszych oraz niewielkim stopniem samoorganizacji osób starszych.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwiła interwencję w przedsięwzięciu nr 1.2.2 Wsparcie różnorodnych form działań edukacyjnych w tym ukierunkowanych na zwiększenie aktywności seniorów.	1. Działania integracyjne mieszkańców obszaru LGD, w tym osób będących w niekorzystnej sytuacji. Grupa docelowa: NGO, osoby fizyczne.

SZANSE	Odniesienie do diagnozy	Obszary, na które ma wpływ LSR	Zakres interwencji wraz z wskazaniem grup docelowych
1. Specyficzny mikroklimat (duża zawartość jodu w powietrzu) jako czynnik motywujący rozwój turystyki	LSR str. 38 Kryterium wskazano w	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy.

uzdrowiskowej.	kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych		
2. Zwiększający się stopniowo ruch turystyczny umożliwiający poszerzanie oferty w tym zakresie (turystyka rowerowa, kajakowa, zbiorniki rekreacyjne: Podwoiina i Jarocin, spływy flisackie itp.)	LSR str. 23 - 25 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwiała interwencję w przedsięwzięciu nr 3.1.3 Wsparcie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej.	1. Infrastruktura rekreacyjna. 2. Działania promocyjne obszaru LGD. Grupa docelowa: JST, NGO.
3. Możliwość wsparcia realizacji projektów i inicjatyw społecznych środkami finansowymi pochodzącymi z funduszy europejskich i krajowych.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwiała interwencję we wszystkich przedsięwzięcia LSR.	Finansowanie działań zgodnie z celami LSR. Grupa docelowa: JST, NGO, przedsiębiorcy, osoby fizyczne.
4. Wspólne zaangażowanie i koordynacja działań samorządów lokalnych i województwa podkarpackiego w celu zapewnienia czystości rzek i obszarów leśnych.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy.

ZAGROŻENIA	Odniesienie do diagnozy	Obszary, na które ma wpływ LSR	Zakres interwencji wraz z wskazaniem grup docelowych
1. Susze oraz niski poziom wód zagraża realizacji usług turystycznych: spływy kajakowe, spływy galarami, splaw tratw.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy.
2. Duża lokalna emisja zanieczyszczeń min. gazowych wynikająca z bliskiego sąsiedztwa Stalowej Woli i zlokalizowanego tam przemysłu aluminiowego, hutniczego.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy.
3. Brak sprzyjających i przystępnych uregulowań prawnych na szczeblu krajowym w zakresie	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych.	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy.

wytwarzania i sprzedaży produktów tradycyjnych, w tym produktów alkoholowych.	Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych		
4. Zagrożenie ze strony dużych przedsiębiorstw przybierających z zewnątrz, posiadających duży kapitał finansowy, techniczny i osobowy, będący konkurencją dla małych rodzinnych firm z obszaru LGD.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy.
5. Szum komunikacyjny – informacyjny przejawiający się przekazywaniem przez instytucje publiczne dużej liczby informacji, które nie docierają do istotnych adresatów.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy.
6. Ograniczenia w procedurach konkursowych hamujące pozyskanie środków z UE i budżetu państwa na działania społeczne, wynikające z kryteriów dostępu, wskaźników, puli dostępnych środków oraz czasu realizacji operacji.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy.
7. Zagrożenie pojawienia się zjawiska wypalenia zawodowego u obecnych liderów i animatorów grup społecznych.	LSR str. 47 Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	LSR umożliwia interwencję w przedsięwzięciu nr 3.2.2 Inicjatywy edukacyjne ukierunkowane na zwiększenie aktywności i profesjonalizmu organizacji społecznych.	1. Kursy, szkolenia, wizyty studyjne. 2. Granty na działalność edukacyjną. Grupa docelowa: NGO, osoby fizyczne.
8. Wysokie ceny nośników energii wymuszające oszczędności wśród mieszkańców, podmiotów gospodarczych i firm.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy.
9. Niestabilna sytuacja geopolityczna silnie wpływająca na działalność firm, samorządów lokalnych i mieszkańców.	Wnioski i rekomendacje powstałe na warsztatach partycypacyjnych. Kryterium wskazano w kwestionariuszach oraz podczas warsztatów partycypacyjnych	Brak wpływu LSR na czynnik/kryterium.	Nie dotyczy.

IV. 2. Określenie grup docelowych szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR, w tym grup w niekorzystnej sytuacji.

Podczas warsztatów partycypacyjnych uczestnicy określili grupy docelowe, szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR, w tym grup w niekorzystnej sytuacji oraz problemy odnoszących się do tych grup wraz z ich uzasadnieniem.

- **mieszkańcy** – osoby fizyczne w tym szczególnie lokalni liderzy inicjują i wspierają dużą liczbę działań. Jest to kluczowa i najszerza grupa zarówno przy działaniach społecznych jak i gospodarczych. Wykorzystanie potencjału i aktywności mieszkańców jest jednym z głównych celów podejścia LEADER.
- **organizacje pozarządowe** – obszar powiatu niżańskiego charakteryzuje się wysokim poziomem aktywności społecznej. Szczególnie KGW i OSP ze względu na działalność w niewielkich miejscowościach stanowią istotną grupę odbiorców działań w ramach LSR. Z dotychczasowych doświadczeń wynika, że organizacje pozarządowe są jedną z najważniejszych grup docelowych zarówno jako podmioty wnioskujące o dofinansowanie, jak i uczestnicy działań animacyjnych, szkoleniowych i promocyjnych.
- **podmioty ekonomii społecznej w tym przedsiębiorstwa społeczne** – ze względu na potencjał i tradycje regionu podmioty te mogą w przyszłości rozwijać działania opierające się na wykorzystaniu zasobów lokalnych oraz zapewnieniu usług społecznych adresowanych do grup wymagających szczególnego wsparcia. Działalność w obszarze ekonomii społecznej wymaga szczególnego wsparcia, ze względu na małą ilość podmiotów, brak odpowiednich wzorców oraz doświadczeń.
- **instytucje kultury** – ze względu na peryferyjny charakter dużej części powiatu instytucje kultury stanowią często jedyny podmiot w gminach systemowo i stale wspierający i promujący aktywność społeczną. Potencjał organizacyjny, personalny oraz techniczny tych instytucji umożliwia i/lub wspiera realizację dużej liczby inicjatyw społecznych, co ma szczególne znaczenie w przypadku realizacji działań długofalowych i utrzymanie celów założonych operacji.
- **JST** – gminy oraz powiat z mocy prawa odpowiedzialne są za planowanie i realizowanie działań zmierzających do zaspokojenia wspólnych potrzeb mieszkańców. Inicjują, realizują, wspierają większość działań realizowanych w obszarze rozwoju lokalnego. Ze względu na potencjał oraz posiadane zasoby JST są kluczowe w zakresie udostępniania środków (w tym. gruntów, pomieszczeń, pożyczki itp.), wspierania organizacyjnego oraz promowania działań realizowanych w ramach LSR.
- **szkoły** – ze względu na zdiagnozowane potrzeby dzieci i młodzieży szkoły z terenu powiatu stanowią kluczową grupę umożliwiającą realizację projektów edukacyjnych ukierunkowanych na rozwiązanie zdiagnozowanych problemów. Jest to szczególnie istotne w miejscowościach gdzie szkoły stanowią jedyną publiczną instytucją koncentrującą życie społeczne. Szkoły na terenach wiejskich skupiają także aktywność społeczną i umożliwiają realizację inicjatyw skierowanych do mieszkańców (np. udostępnianie sal, przekazywanie informacji, organizacja zajęć pozalekcyjnych i spotkań itp.)
- **podmioty gospodarcze** – ze względu na potencjał oraz zdiagnozowane potrzeby – podmioty gospodarcze stanowią będą istotną grupę odbiorców w zakresie rozwijania działalności gospodarczej oraz świadczenia usług społecznych.
- **parafie** – poza szkołami i organizacjami pozarządowymi lokalne parafie funkcjonują w większości miejscowości powiatu. Realizują i wspierają inicjatywy społeczne oraz stanowią istotny kanał informowania mieszkańców o realizowanych działaniach.
- **LGD** – ze względu na potencjał regionu oraz brak wyspecjalizowanych i stabilnych organizacji wspierających rozwój lokalny, LGD będzie stanowiło odbiorcę wsparcia działań dedykowanych w ramach operacji własnych służących rozwojowi całego obszaru. Od wielu lat LGD realizuje też wsparcie o charakterze „parasolowym” na rzecz lokalnych inicjatyw i organizacji społecznych.

Grupy w niekorzystnej sytuacji wymagające szczególnego wsparcia w LSR. W procesie prac nad LSR wskazano grupy znajdujące się w niekorzystnej sytuacji i wymagające szczególnego wsparcia w postaci działań adresowanych bezpośrednio lub pośrednio. Kategoria ta obejmuje:

Osoby z niepełnosprawnością. Główne zdiagnozowane problemy tej grupy to: ograniczony dostęp do usług społecznych i zdrowotnych (min. usługi rehabilitacyjne, opieka wytchnieniowa, dostęp do placówek specjalistycznych, oferta edukacyjna i kulturalna itp.), duże obciążenia dla rodzin opiekujących się osobami niepełnosprawnymi (ograniczenia finansowe, brak czasu, ograniczona aktywność społeczna i zawodowa) trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy dotyczące zarówno osoby z niepełnosprawnością jak i ich opiekunów, zagrożenie wykluczeniem społecznym, stereotypy i bariery psychospołeczne dotyczące aktywności osób niepełnosprawnych (postrzeganie jako gorszych, uzależnienie od opieki społecznej, wstyd itp., postrzeganie osób niepełnosprawnych jako biorców a nie dawców czy liderów społecznych

Kobiety. Głównymi problemami dotyczącymi kobiety na terenie LSR są: gorsza sytuacja na rynku pracy ze względu na wysokie bezrobocie o charakterze strukturalnym, większe obciążenie obowiązkami rodzinnym, negatywne wzorce i stereotypy dotyczące roli i aktywności zawodowej kobiet. Jednocześnie kobiety bardzo często angażują się w działalność społeczną dla dobra lokalnych społeczności.

Osoby poszukujące pracy. Grupa to obejmuje min. osoby w trudnej sytuacji na rynku pracy lub zagrożonych wykluczeniem ze względu na zachodzące procesy transformacji: bezrobotni, rolnicy, zwolnieni z pracy, pracownicy zakładów podlegających restrukturyzacji, osoby o niskich kwalifikacjach zawodowych lub osoby o kwalifikacjach niedostosowanych do potrzeb rynku pracy. Główne problemy tej grupy: brak odpowiednich umiejętności i/lub kompetencji/kwalifikacji, bariery mentalne i psychospołeczne (postrzeganie ról w rodzinie, lęk, niechęć do zmian itp.), niedopasowanie instrumentów rynku pracy i ich niedostateczna elastyczności (szczególnie dla osób długotrwale bezrobotnych), aktywność w szarej strefie (brak zainteresowania podjęciem aktywności lub innych obowiązków), strukturalny charakter bezrobocia (czynnik główny bezrobocia – odległość, kwalifikacje, role domowe i stereotypy), wykluczenie cyfrowe utrudniające podjęcie pracy lub dalszej edukacji. W przypadku osób zatrudnionych w rolnictwie są to dodatkowo: brak następstwa pokoleniowego, stereotypy i tradycje utrudniające rozwój wysokodochodowych gospodarstw, zróżnicowany poziom wiedzy i umiejętności rolników, niekorzystne warunki gospodarowania, brak wyróżniającej marki produktów lokalnych, niska opłacalność i skala działalności, uzależnienie od systemu wsparcia (dopłat), ograniczone działania rozwojowe produkcji i/lub specjalizacji, konkurencja dużych producentów i sieci spożywczych (tania masowo produkowana żywność w tym eksportowana). ograniczone umiejętności i gotowość do przekwalifikowania się lub zmiany profilu produkcji.

Ponadto w trakcie prac na LSR zidentyfikowano grupy które wymagają szczególnego wsparcia i preferencji na etapie wyboru operacji są to:

Dzieci i młodzież 0-25 lat. Główne problemy to: niższe szanse edukacyjne w stosunku do mieszkańców dużych ośrodków miejskich ze względu na: niskie dochody rodziców, miejsce zamieszkania, gorszy dostęp do specjalistycznej oferty edukacyjnej oraz wsparcia, bariery psychospołeczne, bariery zdrowotne, brak wsparcia dla uczniów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi w tym uczniów dysfunkcyjnych oraz szczególnie uzdolnionych, uzależnienia cyfrowe oraz zaburzenia w budowie prawidłowych relacji.

Seniorzy, osoby które ukończyły 60 rok życia. Główne problemy to: zagrożenie izolacją i wykluczeniem społecznym (w tym komunikacyjnym, informacyjnym i cyfrowym, ze względu na niskie dochody, bariery psychospołeczne, czynniki zdrowotne), ograniczony dostęp do usług socjalnych i społecznych.

Mieszkańcy w małych miejscowościach (poniżej 500 mieszkańców). Główne problemy to zagrożenie wykluczeniem społecznym lub ograniczeniu dostępu do zajęć edukacyjnych, oferty kulturalnej i możliwości realizacji działań społecznych ze względu na: wysokie koszty dojazdu i/lub wykluczenie komunikacyjne, brak dostępu do placówek edukacyjnych oraz kulturalnych, brak lub niewystarczający poziom infrastruktury rekreacyjnej, bariery psychospołeczne, niski poziom kapitału społecznego,

Mieszkańcy miejscowości peryferyjnych w których nie funkcjonują instytucje użyteczności publicznej (np. placówki edukacyjne, instytucje kultury, placówki wsparcia dziennego). Główne problemy to: zagrożenie wykluczeniem komunikacyjnym (duże odległości, brak lub ograniczenie połączeń publicznych, brak uprawnień do prowadzenia pojazdów, wysokie koszty dojazdów zarówno finansowe jak i pod względem czasu itp.).Zjawisko to powoduje pogorszenie warunków rozwojowych oraz zwiększa zagrożenie migracją.

Liderzy społeczni – przedstawiciele organizacji pozarządowych, animatorzy życia społecznego, osoby inicjujące i realizujące projekty społeczne. Główne problemy to: ograniczone wsparcie ze strony społeczności (stereotypy, brak zrozumienia, konflikty itp.), niska jest aktywność lokalna, niewielka liczba liderów społecznych, problemy związane z wypaleniem zawodowym i społecznym, brak instrumentów wsparcia adresowanych do liderów społecznych oraz oferty edukacyjnej i doradczej. Obciążenie pojedynczych liderów wszelkimi obowiązkami powoduje nadmierne obciążenie i zniechęcenie. Ograniczona wiedza, kompetencje i umiejętności członków lokalnych organizacji przekłada się na niższą aktywność i skalę działań. Brak jest systemu promocji i motywowania liderów. Brak współpracy pomiędzy organizacjami na poziomie lokalnym.

Osoby w wieku produkcyjnym wychowujące dzieci, w szczególności osoby posiadające kartę dużej rodziny. Główne problemy to: ograniczenia czasowe i finansowe, niewystarczająca oferta usług opiekuńczych (przedszkola, żłobki, świetlice itp.),

niewielka i niewystraszająca oferta edukacyjna i spędzania wolnego czasu, brak świadomości i gotowości do podjęcia aktywności (praca, aktywność społeczna, dodatkowe źródła dochodów itp.), nieopłacalności zakupu usług opiekuńczych w stosunku do możliwości zarobkowania, stereotypów dotyczące ról społecznych, bariery psychospołeczne, ograniczony dostęp do usług edukacyjnych dla dorosłych ze względu na opiekę nad dziećmi.

IV.3. Analiza, w jaki sposób LGD może wesprzeć zarówno lokalne, jak i ponadlokalne inicjatywy.

Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” od wielu lat realizuje projekty mieszczące się LSR finansowane z innych źródeł, które nie wdrażają w sposób bezpośredni RLKS. Przykładem takiego działania jest **Niżański Uniwersytet Ludowy w Wolinie, którego uruchomienie sfinansował Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego w ramach „Programu Wspierania Rozwoju Uniwersytetów Ludowych na lata 2020-2030”**. Ideą uniwersytetu ludowego jest stworzenie otwartego i dostępnego miejsca edukacji dla wszystkich, niezależnie od ich statusu społecznego, wieku czy wykształcenia. Naszym celem jest zapewnienie możliwości nauki, rozwoju osobistego i zdobywania wiedzy dla wszystkich zainteresowanych, bez żadnych ograniczeń. Bez znaczenia dla naszego uniwersytetu jest obszar z jakiego pochodzą uczestnicy warsztatów, szkoleń i kursów. Jesteśmy instytucją otwartą dla ludzi zainteresowanych naszym programem edukacyjnym. **Uniwersytet kładzie nacisk na wartość edukacji społecznej, interaktywności i partycypacji uczestników.** Nie jest skoncentrowany tylko na przekazywaniu wiedzy, ale również na rozwijaniu umiejętności, zdolności krytycznego myślenia, dialogu i współpracy. **Niżański Uniwersytet Ludowy w Wolinie oferuje kursy, seminaria, warsztaty i dyskusje, które dotyczą szerokiego zakresu tematów związanych z kulturą lokalną i tradycjami (tradycje flisackie, wikliniarstwo, fotografia szlachetna); zdrowiem i ekologią (ziołolecznictwo, permakultura,) oraz związane z podnoszeniem kwalifikacji zawodowych kończące się egzaminem państwowym: kwalifikowana pierwsza pomoc, sternik motorowodny, pletwonurek, pilarz.** Programy są elastyczne, dostosowane do potrzeb uczestników i uwzględniają różne style uczenia się. W ramach „Programu Wspierania Rozwoju Uniwersytetów Ludowych na lata 2020-2030” prowadzone są cykliczne konkursy dotacyjne dedykowane już istniejącym uniwersytetom ludowym, który jest prowadzony przez nasze LGD. LGD systematycznie składa oferty w konkursach organizowanych przez Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego i zdobywa środki na działalność edukacyjną i promującą zasoby kulturowe.

Dbając o wzmocnienie potencjału uniwersytetu ludowego mieszkańcy obszaru na etapie warsztatów strategicznych (partycypacyjnych) uwzględnili w ramach operacji własnej przedsięwzięcia P.3.1.3 Wzmocnienie działalności uniwersytetu ludowego. Przedsięwzięcie to ma na celu wzmocnić infrastrukturę i potencjał edukacyjny, kulturowy i rekreacyjny tego miejsca. **Niżański Uniwersytet Ludowy w Wolinie jest inicjatywą ponadlokalną, wychodzącą poza obszar LGD, a środki na jego działania będą pozyskiwane nie tylko w ramach RLKS, jak również w ramach dedykowanych środków NIW-CRSO, środków będących w dyspozycji Ministerstwa Kultury, samorządu województwa i powiatu oraz ze środków programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027.**

LGD od 2014 roku wspiera ponadlokalne inicjatywy, czego przykładem jest projekt „**Podkarpackie Inicjatywy Lokalne**” o zasięgu wojewódzkim. Projekt jest realizowany przez Operatorów Projektu - 4 organizacje z województwa podkarpackiego: **Lokalną Grupą Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej”, Fundację Fundusz Lokalny SMK, Stowarzyszenie Lokalną Grupą Działania „Trygon – Rozwój i Innowacja”, Fundację Przestrzeń Lokalna.** Niniejszy Projekt jest realizowany w ramach Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030, nadzorowanego przez Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego (tj. NIW- CRSO), którego cele obejmują: zwiększenie ilości inicjatyw oddolnych; wzrost liczby obywateli angażujących się w działania organizacji pozarządowych i inicjatywy lokalne; wzrost partycypacji obywateli w sprawach publicznych; wzmocnienie potencjału trzeciego sektora.

Głównym celem projektu jest wzrost wiedzy i umiejętności oraz promocja aktywnych postaw społecznych z zakresu realizacji oddolnych i partycypacyjnych inicjatyw poprzez grupy nieformalne i samopomocowe oraz młode organizacje pozarządowe z terenu woj. podkarpackiego. Cel jest osiągany poprzez: udzielanie w/w podmiotom wsparcia konsultingowego, szkoleniowego, doradczego i finansowego w postaci mini grantów. Od 2014 roku Operatorzy Projektu dofinansowali przeszło 940 inicjatyw społecznych na terenie wszystkich powiatów województwa podkarpackiego. Projekt wpisuje się w LSR w zakresie edukacji, wzmocnienia kompetencji liderów społecznych i wzrost zaangażowania mieszkańców w życie społeczne. **Na kontynuację tego ponadlokalnego projektu LGD w ramach partnerstwa planuje pozyskać środki z Narodowego Instytutu Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego.**

ROZDZIAŁ V – SPÓJNOŚĆ, KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA.

Realizacja spójności, komplementarności i synergii w LSR uwzględnienia następujące etapy i działania:

1. Analiza istniejących dokumentów i inicjatyw rozwojowych w celu identyfikacji ich celów, priorytetów i strategii.
2. Określenie celów i priorytetów lokalnej strategii, które uwzględniają cele i priorytety innych dokumentów planistycznych.
3. Identyfikacja obszarów, w których możliwa jest synergia i współdziałanie z innymi podmiotami, sektorami i społecznościami.
4. Koordynacja działań i inicjatyw między różnymi podmiotami w celu uniknięcia dublowania działań i wykorzystania zasobów w sposób efektywny.

Przy realizacji spójności, komplementarności i synergii w LSR założyliśmy zaangażowanie i dialog z różnymi interesariuszami, takimi jak społeczność lokalna, sektor prywatny, organizacje pozarządowe i instytucje publiczne. Dzięki wspólnemu wysiłkowi i współpracy można osiągnąć synergiczne efekty i skutecznie promować zrównoważony rozwój lokalny.

V.1. Opis zgodności i komplementarności z innymi dokumentami planistycznymi/ strategiami.

Zapisy lokalnej strategii rozwoju są komplementarne w stosunku do innych dokumentów strategicznych i planistycznych na poziomie krajowym, wojewódzkim oraz lokalnym. Zaplanowane zadania przyczynią się do uzupełnienia kompleksowego rozwoju obszaru LGD.

Tabela. Komplementarność z innymi dokumentami strategicznymi,

Cele ogólne LSR	Cel 1. Rozwój i promocja edukacji przez całe życie oraz kształtowanie świadomych postaw mieszkańców obszaru LGD.	Cel 2. Wzmocnienie przedsiębiorczości na obszarze LGD, w tym wdrożenie działań ekonomizujących sektor organizacji pozarządowych.	Cel 3. Utrwalanie i rozwój zasobów kulturowych, rekreacyjnych, turystycznych i społecznych na terenie LGD
Odniesienie celów LSR do wybranych dokumentów strategicznych na szczeblu krajowym:			
Krajowa strategia Rozwoju Regionalnego 2030	Cel 1. Spójność - kapitał społeczny Cel 2. Konkurencyjność - rozwój kapitału ludzkiego i społecznego; przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, cyfrowemu 2.1.3. Zwiększanie zasobów rynku pracy i rozwój kapitału społecznego	Cel 1. Spójność - inkubowanie przedsięwzięć wykorzystujących lokalny potencjał i zasoby; ograniczenie skutków peryferyjnego położenia obszarów przygranicznych Cel 2. Konkurencyjność - przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu - 2.1.3. Zwiększanie zasobów rynku pracy i rozwój kapitału społecznego; 2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym	Cel 2. Konkurencyjność - wykorzystanie walorów przyrodniczych i promocja dziedzictwa kulturowego; włączanie w procesy rozwojowe podregionów poprzez upowszechnienie innowacyjności w przedsiębiorstwach, zastosowanie szerokopasmowego internetu, budowanie powiązań gospodarczych Cel 3. Sprawczość - budowa kapitału społecznego poprzez sieci współpracy wsparcie zdolności do planowania strategicznego, przestrzennego, finansowego
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030	Cel szczegółowy III Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa - III.3. Wzrost umiejętności i kompetencji mieszkańców wsi; III.4. Budowa i rozwój zdolności do współpracy w wymiarze społecznym i terytorialnym;	Cel szczegółowy III Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa - : III.2. Rozwój przedsiębiorczości i nowych miejsc pracy	Cel szczegółowy II - Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska. II.3. Rozwój infrastruktury społecznej i rewitalizacja wsi i małych miast;
Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030	Cel szczegółowy 1: Podniesienie poziomu kompetencji oraz kwalifikacji	Cel szczegółowy 3: Wzrost i poprawa wykorzystania	Cel szczegółowy 4: Redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa

	obywateli, w tym cyfrowych; Cel szczegółowy 4: Redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne	potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy	dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne
Plan Strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej	CS 8.P 10. Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich		
	CS 8.P 13Rozwój wiedzy/umiejętności: cyfryzacja, oszczędność zasobów, przedsiębiorczość, środowisko, klimat	CS 8.P 9. Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów	CS 8.P 11. Stymulowanie rozwoju lokalnego przez innowacje, cyfryzacje i wykorzystanie potencjału endogenicznego C S 8.P 12. Zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczność CS 8.P.4 poprawa dostępu do infrastruktury turystycznorekreacyjnej C S 8.P 6. Poprawa dostępu do usług publicznych w zakresie opieki, zdrowia, kultury i dziedzictwa kulturowego CS 8.P 8. Rozwój form współpracy na obszarach wiejskich w wymiarze produkcyjnym, usługowym, społecznym
Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030			Cel szczegółowy I Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne- 1.2. Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej; Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich - 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030	obszar I - Cel Upowszechnianie kultury uczenia się przez całe życie, nastawionej na zdobywanie i doskonalenie umiejętności ważnych dla funkcjonowania człowieka w sferze prywatnej,		Obszar IV - Przygotowanie i doskonalenie osób, które wspierają rozwój dzieci, młodzieży i osób dorosłych w warunkach innych niż edukacja formalna, w tym w środowisku zamieszkania i w miejscu pracy.

	w życiu społecznym i zawodowym.		
Odniesienie celów LSR do wybranych dokumentów strategicznych na szczeblu wojewódzkim			
Strategia Rozwoju województwa - Podkarpackie 2030	Obszar 2. Kapitał ludzki i społeczny 2.1.1. Poprawa jakości edukacji i dostępności usług edukacyjnych; 2.1.2. Rozwój oferty edukacyjnej, jakości kształcenia i wspierania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży z uwzględnieniem potrzeb regionalnego rynku pracy; 2.1.5. Rozwój edukacji nieformalnej 2.2. Regionalna polityka zdrowotna; 2.2.3. Promocja zachowań prozdrowotnych	Obszar 2. Kapitał ludzki i społeczny 2.4. Rynek pracy 2.4.1. Aktywizacja zawodowa i utrzymanie zatrudnienia 2.4.2. Miejsca pracy dobrej jakości	Obszar 1 - Gospodarka i nauka 1.3.6. Podnoszenie konkurencyjności gospodarki regionalnej w sektorze turystyki. Obszar 2. Kapitał ludzki i społeczny; 2.1.5. Rozwój edukacji nieformalnej; 2.3. Kultura i dziedzictwo kulturowe 2.3.1. Tworzenie warunków dla upowszechniania kultury, rozwijania form działalności kulturalnej i interpretacji dziedzictwa wraz ze zwiększeniem kompetencji kulturowych mieszkańców; 2.3.2. Wzmacnianie współpracy i partnerstwa na rzecz wykorzystania regionalnych zasobów dziedzictwa i kultury współczesnej jako potencjału rozwojowego; 2.3.3. Infrastruktura kultury i zwiększenie atrakcyjności dziedzictwa kulturowego; 2.5. Społeczeństwo obywatelskie i kapitał społeczny 2.5.1. Poprawa zaangażowania społecznego i współpracy pomiędzy podmiotami publicznymi, prywatnymi, sektorem nauki i społeczeństwem obywatelskim poprzez skuteczne wykorzystanie różnych form partnerstwa i współpracy; 2.5.2. Wzmacnianie kapitału społecznego poprzez rozwijanie zaufania pomiędzy instytucjami publicznymi a organizacjami społeczeństwa obywatelskiego ; 2.6.2. Aktywizacja społeczna; Obszar 3. infrastruktura dla zrównoważonego rozwoju i środowiska 3.5.2. Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu turystyki; Obszar 4. Dostępność usług; 4.2.3. Lokalne działania aktywizujące społeczność regionu; 4.4.2. Implementacja rozwiązań

			organizacyjnych sprzyjających partycypacji społecznej w partnerstwach dla rozwoju
Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021- 2027	Priorytet 5 - Przyjazna przestrzeń społeczna; 5.4. Cel szczegółowy 4(vi) Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych Priorytet 7 - Kapitał gotowy do zmian 7.4. Cel szczegółowy 4(e) (EFS+) poprawa jakości, poziomu włączenia społecznego i skuteczności systemów kształcenia i szkolenia oraz ich powiązania z rynkiem pracy – w tym przez walidację uczenia się pozaformalnego i nieformalnego, w celu wspierania nabywania kompetencji kluczowych, w tym umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, oraz przez wspieranie wprowadzania dualnych systemów szkolenia i przygotowania zawodowego; 7.6. Cel szczegółowy 4(g) (EFS+) wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej	Priorytet 1 - Konkurencyjna i cyfrowa Gospodarka; Cel szczegółowy 1(i) Rozwijanie i wzmocnienie zdolności badawczych i innowacyjnych oraz wykorzystywanie zaawansowanych technologii	Priorytet 6 - Rozwój zrównoważony terytorialnie; 6.1. Cel szczegółowy 5(i) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich; 6.2. Cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie Obszar 8 - Rozwój lokalny kierowany przez społeczność; 8.1. Cel szczegółowy 4(f) (EFS+) wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami; 8.2. Cel szczegółowy 4(g) (EFS+) wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i

			kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej
Podkarpacki Program Odnowy Wsi 2021-2025		Obszar 4. Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich	Obszar 1. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej w aspekcie społecznym i kulturowym
Strategii rozwoju i komunikacji marketingowej turystyki województwa podkarpackiego na lata 2020 - 2025.			Cel ogólny- Turystyka wzmacnia i chroni unikatowe zasoby Podkarpacia: wysokiej jakości krajobrazy, położenie, historię, kulturę. Pozwala mieszkańcom dzielić się nimi z turystami, stwarzając stabilne podstawy do rozwoju gospodarczego. • Zbudowanie klucza doświadczeń turystycznych regionu opartego na ofercie krain turystycznych i produktów flagowych. • Zbudowanie całorocznej oferty turystycznej i wydłużenie pobytów turystów. • Zaprzyjaźnijmy się, czyli poznaj swojego turystę.
Odniesienie celów LSR do wybranych aktualnych dokumentów strategicznych szczebla lokalnego			
Strategia Rozwoju Gminy Harasiuki na lata 2015-2025		Cel strategiczny A Zapewnienie miejsc pracy i źródeł utrzymania dla mieszkańców gminy poprzez stymulowanie rozwoju gospodarczego oraz promocję gminy	Cel strategiczny C Utrzymanie dobrych warunków do zamieszkiwania dla obecnego i przyszłych pokoleń poprzez racjonalne korzystanie z zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego

Powyższa tabela wskazuje obszary w których LSR łączy się z programami i strategiami na wyższym szczeblu krajowym i regionalnym. Analizując spójność z innymi dokumentami planistycznymi należy zauważyć, że większość dokumentów strategicznych o zasięgu lokalnym na terenie działań LGD straciło swój okres ważności a lokalne samorządy obecnie pracują nad nowymi dokumentami planistycznymi. Dlatego też, na etapie budowy LSR bardzo ważna była współpraca z przedstawicielami samorządów i lokalnych społeczności w celu identyfikacji potrzeb i oczekiwań. LSR jest zintegrowana z obszarem LGD, co znajduje także odzwierciedlenie w zasobach obszaru określonych na podstawie następujących dokumentów:

- Raport o stanie Powiatu Niżańskiego za lata 2020, 2021;
- Raport o stanie Gminy Ulanów za 2021 rok;
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy i Miasta Ulanów na lata 2020-2023;
- Raport o stanie Gminy Jeżowe za 2020 r.;
- Raporty o stanie Gminy i Miasta Nisko za lata 2019, 2020, 2021;
- Raport o stanie Gminy Jarocin za 2021 rok;
- Raporty o stanie Gminy Rudnik nad Sanem za lata 2019, 2020, 2021;

Zapisy LSR dla obszaru działania LGD Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” i określone w niej cele strategiczne są odzwierciedleniem lokalnych potrzeb i są również spójne z potrzebami i celami społeczności o szerszym zasięgu.

V. 2. Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.

Kluczowe etapy budowy i działania w ramach realizacji Strategii opierają się na współpracy 3 sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego. Zarówno na etapie trwania warsztatów związanych z budową strategii, jak i czasie realizacji celów i przedsięwzięć nieodzowna była i jest współpraca wewnątrz i między trzema sektorami, przez co wdrażane cele i przedsięwzięcia z założenia oddziałują na siebie wpływając na wzmocnienie komplementarności i trwałości projektu. Przy realizacji przedsięwzięć wskazane jest zaangażowanie poszczególnych sektorów, czego przykładem jest poniższy schemat.

Schemat Integracja sektorów, partnerów i branż w realizację założeń LSR.

LSR w całości swoich założeń skupia uwagę na wzmacnianiu mechanizmów aktywizacji i współpracy wewnątrzsektorowej oraz międzysektorowej. Dokument począwszy od etapu prowadzenia diagnozy – identyfikacji zasobów, potrzeb, ustalania kierunków działania oraz wyboru operacji aż po wdrażanie i zarządzanie LSR oparty jest na aktywnym udziale przedstawicieli wszystkich trzech sektorów. Przedsięwzięcia skonstruowano tak, by w obszarze poszczególnych celów, operacje mogły być realizowane przez podmioty z każdego z sektorów lub wymagały ścisłej współpracy międzysektorowej.

Założona konstrukcja LSR pozwoli na intensyfikację osiąganych celów.

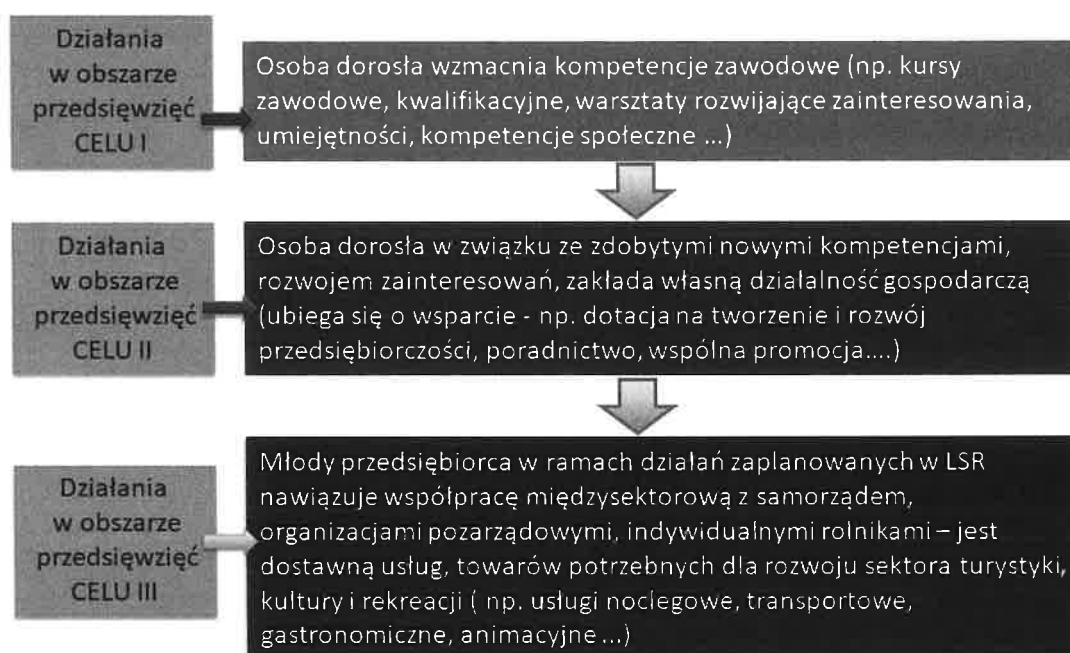
Dzięki procesom partycypacyjnym zastosowanym na każdym etapie budowy i wdrażania strategii możliwe jest zwiększenie aktywności przedstawicieli poszczególnych sektorów oraz ich zaangażowanie w dalsze procesy wdrażania LSR. Włączenie w proces edukacji, dzielenie się wiedzą i wykorzystywanie jej w działaniach będzie miało przełożenie na wiele aspektów aktywizację, integrację, przeciwdziałanie wykluczeniu, kreowanie rozwiązań, wykorzystywanie i budowanie zasobów lokalnych, zacieśnienie współpracy, tworzenie nowych miejsc pracy, dywersyfikację źródeł dochodu, a w konsekwencji poprawę jakości życia mieszkańców terenu LGD. Mechanizm ten pozwoli na włączanie osób i grup będących w szczególnej sytuacji w działania

społeczne i podejmowanie aktywności zawodowej. Osiągnięte efekty mogą mieć bezpośredni wpływ na pozytywne procesy demograficznej tj. migracje, wzrost liczby urodzeń, poprawę stopy życia mieszkańców naszego terenu.

V.3. Działania na rzecz osiągnięcia wspólnych i komplementarnych celów w LSR.

Aby osiągnąć zakładane rezultaty LSR, wypracowane w sposób partycypacyjny cele zapisane w LSR są nie tylko spójne z dokumentami i programami szczebla krajowego, wojewódzkiego i dokumentami lokalnymi na szczeblu Powiatu Niżańskiego i poszczególnych gmin – opisane w punkcie V.1., ale również są one komplementarne ze sobą. Zostały one skonstruowane w oparciu o szeroką diagnozę obszaru LGD w obszarach zasobów, potrzeb i problemów w odniesieniu do wypracowanej w wielu wymiarach analizy SWOT. Opisane obszary przedsięwzięć dają możliwość aktywności i współpracy wszystkich trzech sektorów, w każdym ze wskazanych obszarów oraz wzajemne przenikanie się. Poszczególne jednostki i podmioty będą mogły uczestniczyć w wielu przedsięwzięciach. Co ważne, przedsięwzięcia są tak skonstruowane, że dają szansę i wspierają jednostki i podmioty do uczestnictwa w innych działaniach.

Przykładowy schemat pokazujący komplementarność celów LSR.

ROZDZIAŁ VI CELE I WSKAŹNIKI.

Specyfikacja i opis celów, przypisanych im przedsięwzięć oraz uzasadnienie ich sformułowania

Uzasadnienie sformułowania celów i przedsięwzięć:

Cele oraz zakres przedsięwzięć zostały wypracowane w procesie partycypacyjnym opisanym szczegółowo w rozdziale trzecim. Wszyscy mieszkańcy i instytucje z obszaru mieli możliwość zgłoszenia przedsięwzięć oraz uczestniczyć w procesie tworzenia LSR. Zgłaszane propozycje były weryfikowane z udziałem społeczności w procesie prac nad LSR. Zgłaszane propozycje zatwierdzone do wdrożenia były przypisywane do odpowiednich obszarów oraz grup działań które posłużyły do określenia zakresu przedsięwzięć w poszczególnych obszarach. Uczestnicy prac nad LSR sformułowali trzy obszary tematyczne dla których przypisano odpowiednie cele oraz przedsięwzięcia. Zdefiniowane obszary dotyczyły:

1. Działania w obszarze edukacji
2. Promocji i wsparcia przedsiębiorczości
3. Zachowania i wykorzystania potencjału obszaru LGD.

Podczas wypracowania celów, przedsięwzięć oraz szczegółowego zakresu działań uwzględniono:

- oddolny i partycypacyjny charakter LSR – wypracowane cele i przedsięwzięcia bazują na propozycjach zgłoszonych przez podmioty i mieszkańców obszaru LSR, uwzględniono także możliwie szeroki udział organizacji społecznych we wdrażaniu LSR jako uczestników oraz realizatorów poszczególnych operacji,
- doświadczenia z poprzedniego okresu wdrażania LSR – w trakcie prac uwzględniono działania które sprawdziły się w poprzednim okresie i dawały dużą wartość dodaną,
- realność zgłaszanej operacji – w trakcie spotkań zespołów roboczych analizowano wykonalność poszczególnych działań,
- zaangażowanie społeczne – dobierając cele i działania analizowano potencjalny wpływ na aktywność społeczną oraz jej wzmacnianie,
- wykorzystanie zasobów lokalnych – uczestnicy prac nad LSR odnosili się do zdiagnozowanych zasobów lokalnych oraz wybierali działania umożliwiające ich wykorzystanie,
- ochrona środowiska – proponowane działania uwzględniają elementy racjonalnego wykorzystania zasobów środowiska oraz budowania zielonej gospodarki,
- wspieranie włączenia społecznego – proponowane cele i przedsięwzięcia umożliwiają realizację działań wspierających korzystne procesy społeczne zarówno poprzez promowanie aktywności społecznej jak i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Z przeprowadzonej diagnozy społecznej, wniosków płynących z analizy SWOT oraz zastosowania metod partycypacyjnych, wynika, iż w ramach wdrażania LSR należy skonstruować cele skupione przede wszystkim wspieraniu edukacji przez całe życie, wspieraniu przedsiębiorczości i aktywności społecznej, małej infrastruktury oraz wyposażenia niezbędnego do funkcjonowania podmiotów działających w obszarze edukacji, kultury i aktywności społecznej, wspieraniu inicjatyw oddolnych mieszkańców.

Objęcie obszaru wspólną Strategią, przyczyni się do lokalnego rozwoju, większej integracji wewnętrznej mieszkańców LGD oraz budowania tożsamości lokalnej, wykorzystania mocnych stron oraz przeciwdziałania przewidywanym zagrożeniom. Będzie to możliwe poprzez realizację założonych w LSR celów i służących ich osiągnięciu przedsięwzięć. Określone cele i przedsięwzięcia są zgodne z celami Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 oraz Programem Regionalnym Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 oraz zgodne z podejściem LEADER-a. Zostały przygotowane na podstawie dostępnych na moment opracowania LSR dokumentów.

W LSR uwzględniono:

- **cele, przedsięwzięcia szczególnie nastawione na innowacje** – zastosowane w LSR pojęcie innowacji będzie stosowane do wszystkich operacji wybieranych w ramach LSR w związku z czym nie jest przypisane do określonych działań.
- **cele, przedsięwzięcia dedykowane ludziom młodym** – dedykowane wsparcie dla osób młodych uwzględniono w ramach Celu 1 i Przedsięwzięcia 1.1.1 które obejmuje głównie uczniów pozostających w kształceniu ogólnym.
- **cele, przedsięwzięcia dedykowane seniorom** – dedykowane wsparcie dla seniorów uwzględniono w ramach Celu 1 i Przedsięwzięcia 1.2.2.
- **cele, przedsięwzięcia dedykowane osobom ze zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji w powiązaniu ze zdiagnozowanymi problemami** – wsparcie dla grup w niekorzystnej sytuacji będzie miało charakter przekrojowy we wszystkich działaniach poprzez zastosowanie kryteriów wyboru preferujących zdefiniowane grupy przy wyborze operacji. Kryteria te dotyczyły będą także ludzi młodych oraz seniorów.

Szczegółową strukturę celów i przedsięwzięć prezentuje poniższa tabela oraz załączniki do LSR.

Cele i przedsięwzięcia LSR

Cel 1. Rozwój i promocja edukacji przez całe życie oraz kształtowanie świadomych postaw mieszkańców obszaru LGD.	P.1.1.1 Inicjatywy edukacyjne skierowane do dzieci i młodzieży lub szkół. P.1.2.1 Inicjatywy edukacyjne skierowane do osób dorosłych. P.1.2.2 Wsparcie różnorodnych form działań edukacyjnych, w tym ukierunkowanych na zwiększenie aktywności seniorów. P.1.2.3 Budowanie różnorodnej oferty wsparcia inicjatyw społecznych i rozwojowych LGD P.1.3.1 Rozwijanie mechanizmów wsparcia i integracji mieszkańców szczególnie osób będących w niekorzystnej sytuacji. P.1.3.2 Zapewnienie sprawnego wdrażania LSR w zakresie projektów społecznych (EFS+)
Cel 2. Wzmocnienie przedsiębiorczości na obszarze LGD, w tym wdrożenie działań ekonomizujących sektor organizacji pozarządowych.	P.2.1.1 Bezpośrednie dotacje na tworzenie i rozwój przedsiębiorczości. P.2.2.1 Inicjatywy wspomagające tworzenie i rozwój przedsiębiorczości i ekonomii społecznej. P.2.2.2 Inicjatywy w zakresie promocji obszaru LGD i jego zasobów.
Cel 3. Wykorzystanie zasobów obszaru LGD, w tym zasobów kulturowych, rekreacyjnych i turystycznych.	P.3.1.1 Zagospodarowanie miejsc związanych z dziedzictwem obszaru LGD, w tym dziedzictwem kulinarnym, produktami lokalnymi, historią i tradycyjnymi. P.3.1.3 Wsparcie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej. P.3.1.3 Wzmocnienie działalności uniwersytetu ludowego. P.3.2.1 Wsparcie podmiotów działających w sferze kultury i edukacji. P.3.2.2 Inicjatywy edukacyjne ukierunkowane na zwiększenie aktywności i profesjonalizmu organizacji społecznych. P.3.2.3 Zapewnienie sprawnego wdrażania LSR (PROW) P.3.2.4 Zaplanowanie i wdrożenie projektów współpracy.

Zaproponowane Cele oraz przedsięwzięcia odpowiadają na zdiagnozowane potrzeby oraz potencjał obszaru LGD. Szczegółowe informacje odnośnie przypisania poszczególnych przedsięwzięć do wyników analizy obszaru zawiera analiza SWOT prezentowana w rozdziale IV.

W trakcie prac nad LSR uczestnicy zgłaszali propozycje działań, które następnie zostały pogrupowane w przedsięwzięcia przypisane do sformułowanych celów szczegółowych. W poniższej tabeli w sposób sumaryczny zaprezentowano cele, przedsięwzięcia, typy i rodzaje działań oraz wskaźniki rezultatu i produktu.

Cele, przedsięwzięcia, typy i rodzaje działań w ramach LSR oraz przyporządkowane im wskaźniki:

Cel 1. Rozwój i promocja edukacji przez całe życie oraz kształtowanie świadomych postaw mieszkańców obszaru LGD.

Cel obejmuje działania o charakterze edukacyjnym finansowane w ramach środków EFS+, z wyjątkiem działania 1.2.3 które planowane jest do realizacji w ramach środków spoza LSR. Przedsięwzięcia w ramach celu skupiają się na wyrównywaniu dysproporcji edukacyjnych, rozwijaniu kształcenia przez całe życie, rozwijaniu mechanizmów wsparcia i integracji mieszkańców.

Sformułowany cel i przedsięwzięcia wynika z przeprowadzonej diagnozy SWOT obszaru: mocne strony (nr 8), słabe strony (nr 8, 14,16, 19,21).

Wskaźniki rezultatu:

- W.1.1. Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu – 850 osób
- W.1.2 Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 300 osób
- W.1.3 Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług wspierana rodziny i pieczy zastępczej istniejących po zakończeniu projektu – 1
- W.1.1; W.1.2; W.1.3 Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego – 1350 osób

P.1.1.1 Inicjatywy edukacyjne skierowane do dzieci i młodzieży lub szkół.

Typy i rodzaje działań:

- Organizacja zajęć pozalekcyjnych adresowanych do dzieci i młodzieży, w tym min. projekty dotyczące edukacji nieformalnej, zajęcia pobudzające zainteresowania dzieci i młodzieży, tworzenie i wspieranie kół zainteresowań, prowadzenie spotkań, warsztatów, szkoleń, kursów, realizacja innych działań wspierających edukację dzieci i młodzieży.
- Wspieranie inicjatyw edukacyjnych dla dzieci i młodzieży min: poprzez realizację mikro grantów dla młodzieży, organizacja konkursów, korepetycji, szkoleń, warsztatów, wyjazdów szkoleniowych, wizyt studyjnych, wycieczek edukacyjnych itp.
- Realizacja inicjatyw w zakresie budowy świadomości ekologicznej.
- Inicjowanie działań rozwijających uzdolnienia, umiejętności, wiedzę oraz zainteresowania dzieci i młodzieży.
- Wsparcie działań służących pomocy uczniom w radzeniu sobie w trudnych sytuacjach.
- Wspieranie szkół w prowadzeniu działań edukacyjnych.
- Podnoszenie kwalifikacji/kompetencji zawodowych nauczycieli, kadr szkoleniowych, wykładowców, osób zajmujących się edukacją dzieci i młodzieży.
- Dofinansowanie podmiotów tworzących nową i/lub rozwijających ofertę zajęć poprzez zakup wyposażenia, pomocy dydaktycznych, pilotażowego wdrożenia nowych zajęć edukacyjnych.
- Wspierania działań edukacyjnych w małych miejscowościach w tym min.: organizacje spotkań okazjonalnych opracowanie modelu działań dla miejscowości peryferyjnych; projekty edukacji międzypokoleniowej; wsparcie liderów prowadzących działania edukacyjne w małych miejscowościach.
- Wspierania edukacji w zakresie budowy świadomości ekologicznej, ochrony środowiska i klimatu w tym: przeciwdziałanie zaśmiecaniu i/lub zanieczyszczaniu środowiska; organizację akcji sprzątanie świata, cykliczne zbiórki surowców wtórnych, gruzu, elektrośmieci; budowę tablic informacyjnych, montaż dodatkowych koszy na śmieci, produkcja i zakup gadżetów promujących świadomość ekologiczną i/lub elementów niezbędnych do sprzątania; organizacja talonów i bonusów dla aktywnych i sumiennych mieszkańców i organizacji dbających o środowisko.

Wskaźniki produktu:

Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem - 850 osób

Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego – 850 osób

Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – 1 sztuka

P.1.2.1 Inicjatywy edukacyjne skierowane do osób dorosłych.

Typy i rodzaje działań:

- Kursy zawodowe, w tym uwzględniające zapotrzebowanie lokalnego rynku pracy.
- Objęcie wsparciem grup w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.
- Realizacja programów edukacji przez całe życie w tym min. zajęcia pobudzające zainteresowania wszystkich grup społecznych, tworzenie i wspieranie kół zainteresowań, prowadzenie w różnej formie spotkań, warsztatów, szkoleń, kursów.
- Kursy zawodowe kadr działających w organizacjach pozarządowych.
- Programy edukacyjne podnoszące / różnicujące kwalifikacje i/lub kompetencje nauczycieli i/lub osób prowadzących działania edukacyjne.
- Inicjowanie i wzmacnianie współpracy różnych partnerów w celu tworzenia oferty edukacyjnej oraz działania aktywizujące w zakresie tworzenia oferty edukacyjnej dla osób dorosłych np. wizyty studyjne, projekty obywatelskie, diagnozowanie potrzeb, wyłonienie i wspieranie liderów społecznych.

Wskaźniki produktu:

Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych, realizowanych poza Bazą Usług Rozwojowych – 300 osób

Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego – 300 osób

Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – 1 sztuka

P.1.2.2 Wsparcie różnorodnych form działań edukacyjnych ukierunkowanych na zwiększenie aktywności seniorów.

Typy i rodzaje działań:

- Inicjowanie i wzmacnianie kół seniora poprzez organizację czasu wolnego osób w grupie wiekowej 60+.
- Działania mające na celu przygotowanie osób dorosłych do okresu emerytalnego.

- Wspieranie aktywności ruchowej oraz edukacji prozdrowotnej poprzez min. zajęcia sportowe, w tym rekreacyjne dla seniorów, propagowanie postaw prozdrowotnych; zajęcia z trenerem o odpowiednim przygotowaniu do pracy z seniorami.
- Wsparcie skierowane do osób potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu oraz osób z niepełnosprawnościami poprzez zwiększenie dostępu do usług społecznych.
- Wsparcie skierowane do osób starszych poprzez działania na rzecz zwiększenia ich zaangażowania w życie społeczne.
- Podnoszenie kompetencji i kwalifikacji kadr niezbędnych do realizacji projektu w zakresie świadczenia wysokiej jakości usług społecznych w środowisku lokalnym.
- Organizacja usług społecznych, w tym w szczególności rozwój usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych, asystenckich, wsparcie wytchnieniowe opiekunów osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

Wskaźniki produktu:

Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych, realizowanych poza Bazą Usług Rozwojowych – 100 osób

Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego – 100 osób

Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – 1 sztuka

P.1.2.3 Budowanie różnorodnej oferty wsparcia inicjatyw społecznych i rozwojowych LGD⁶¹.

Typy i rodzaje działań:

- Organizacja i realizacja programów stypendialnych.
- Edukacja kulturalna oraz organizacja wsparcia dla artystów i twórców.
- Edukacja praktyczna osób dorosłych poprzez prowadzenie kursów, szkoleń, warsztatów, wizyt studyjnych, konferencji.
- Budowa i realizacja programów edukacyjnych realizowanych poza obszarem LGD.
- Realizacja projektów współpracy na poziomie regionu oraz współpracy międzynarodowej.
- Prowadzenie działań humanitarnych i wspierających uchodźców.
- Regranting na poziomie wojewódzkim i krajowym.
- Wspieranie tworzenia lokalnych systemów wsparcia wkładów własnych dla projektów realizowanych na terenie LGD.
- Monitorowanie realizowanych operacji oraz poszukiwanie i pozyskiwanie środków na utrwalanie rozpoczętych działań.
- Działania promujące zrównoważoną środowiskowo gospodarkę oraz promocja rozwiązań ekologicznych.

Wskaźniki produktu: Nie dotyczy – działanie realizowane poza LSR

P.1.3.1 Rozwijanie mechanizmów wsparcia i integracji mieszkańców szczególnie osób będących w niekorzystnej sytuacji.

Typy i rodzaje działań:

- Aktywizacja seniorów poprzez zwiększenie zaangażowania w życie społeczności lokalnych.
- Inicjowanie i realizowanie działań skierowanych do dzieci i młodzieży zagrożonych wykluczeniem społecznym lub wymagających wsparcia.
- Organizacja wsparcia, pracy krótkoterminowej lub wolontariatu, szkoleń aktywizacyjnych; poradnictwa prawnego, obywatelskiego, psychologicznego, rodzinno-pedagogicznego, konsumenckiego oraz zawodowego.
- Inicjowanie i realizowanie działań skierowanych do rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym lub wymagających wsparcia.
- Wsparcie skierowane do osób będących w niekorzystnej sytuacji potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu lub innym zakresie.
- Promocja wolontariatu oraz ekonomii społecznej.

Wskaźniki produktu:

Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – 1 sztuka

Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego – 100 osób

P.1.3.2 Zapewnienie sprawnego wdrażania LSR w zakresie projektów społecznych (EFS+)

Typy i rodzaje działań:

- Działania promocyjne w ramach funkcjonowania biura LGD.
- Prowadzenie działań animacyjnych, informacyjnych, edukacyjnych, szkoleniowych, doradczych i konsultacyjnych.

⁶¹ Przedsięwzięcie wyłączone z finansowania strategii wielofunduszowej, działania realizowane projektowo z budżetu UE i budżetu państwa oraz innych programów i grantów.

- Prowadzenie działań administracyjnych.
- Poradnictwo i biura wsparcia dla nowopowstałych grup nieformalnych i organizacji.
- Wewnętrzne (na terenie LGD) monitorowanie realizowanych projektów i pozyskiwanie środków na ich utrwalanie rozpoczętych działań (doradztwo, opieka merytoryczna).
- Włączanie mieszkańców/przedstawicieli w działania planistyczne na szczeblu lokalnym.
- Monitorowanie zmian w przepisach, nowych programach, upowszechnianie informacji celem intensyfikacji absorpcji środków zewnętrznych na tereny LGD.
- Monitoring i ewaluacja prowadzonych działań, projektów.
- Aktywizacja, szkolenia pracowników biura.

Wskaźniki produktu:

Postęp w realizacji strategii (poziom zakontraktowania środków) – 95% - procent zakontraktowania środków

Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – 1 sztuka

Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego – 1350 osób

Cel 2. Wzmocnienie przedsiębiorczości na obszarze LGD, w tym wdrożenie działań ekonomizujących sektor organizacji pozarządowych.

Cel obejmuje działania wspierające rozwój przedsiębiorczości i finansowany będzie w ramach WPR, obejmuje bezpośrednie dotacje na tworzenie i rozwijanie przedsiębiorczości oraz działania o charakterze edukacyjnym i promocyjnym pośrednio wspierające przedsiębiorczość.

Sformułowany cel i przedsięwzięcia wynika z przeprowadzonej diagnozy SWOT obszaru: mocne strony (nr 7,8), słabe strony (nr 11,12,18,20).

Zgodnie z rekomendacjami powstałymi na etapie warsztatów partycypacyjnych wsparcie w ramach przedsięwzięcia P.2.1.1 „Bezpośrednie dotacje na tworzenie i rozwój przedsiębiorczości” skierowane będzie do osób i podmiotów rozpoczynających lub prowadzących działalność gospodarczą:

- wykorzystującą zidentyfikowane w LSR zasoby i tradycje lokalne w działalności gospodarczej (działania obejmujące wykorzystanie min. tradycji związanych z wyrobami z wikliny, tradycji flisackich, lokalnych produktów, tradycji kulinarnych, historii i dziedzictwa kulturowego regionu itp.);
- w zakresie tworzenia lub rozwijania usług społecznych świadczonych na rzecz mieszkańców (min. w zakresie wspierania i opieki nad dziećmi, osobami starszymi, niepełnosprawnymi a także wsparcia grup w szczególnie niekorzystnej sytuacji oraz środowisk o utrudnionym dostępie do usług społecznych);
- w zakresie tworzenia oferty edukacyjnej oraz kulturalnej dla mieszkańców obszaru;
- działalności rekreacyjnej i/lub turystycznej prowadzonej w oparciu o zasoby i infrastrukturę dostępną na terenie obszaru;
- prowadzących działalność w zakresie: odnawialnych źródeł energii, wdrażania rozwiązań i technologii ograniczających negatywny wpływ człowieka na środowisko oraz wspierających racjonalne gospodarowanie zasobami.

Ponadto wspierane w ramach LSR będą podmioty ekonomii społecznej w zakresie podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej we wszystkich zakresach dopuszczalnych obowiązującymi przepisami i wytycznymi. Wsparcie w tym wypadku będzie miało charakter podmiotowy, ukierunkowany na rozwój podmiotów ekonomii społecznej na terenie objętym LSR.

Ze względu na brak możliwości przypisania planowanego wsparcia do określonych kodów PKD, decyzję o wpisywaniu się w zakres wsparcia podejmowała będzie w każdym indywidualnym przypadku Rada LGD na podstawie informacji od wnioskodawców.

W wyniku konsultacji społecznych określono kwotę wsparcia dla przedsięwzięcia P.2.1.1 „Bezpośrednie dotacje na tworzenie i rozwój przedsiębiorczości” do wysokości 100 000,00 zł. Określona wysokość wsparcia gwarantuje osiągnięcie celu i rezultatu w zakresie planowanych do utworzenia miejsc pracy.

Wskaźniki rezultatu:

W.2.1 Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR – Liczba utworzonych miejsc pracy – 16

W.2.2 Liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy – Osoby - 60

P.2.1.1 Bezpośrednie dotacje na tworzenie i rozwój przedsiębiorczości.

Typy i rodzaje działań:

- Projekty dotyczące utworzenia lub rozwoju przedsiębiorstw poprzez dotacje inwestycyjne (wsparcie finansowe beneficjentów umożliwiające uruchomienie lub rozwój firmy poprzez zakup maszyn, urządzeń i wyposażenia; udoskonalenia technologii produkcji).
- Rozwój podmiotów wytwarzających produkty lokalne i tradycyjne poprzez dotacje rozwojowe (min. wsparcie procesów dystrybucji i wytwarzania produktu, inwestycje zwiększające potencjał podmiotów wytwarzających produkty lokalne, wspieranie stacjonarnych i mobilnych punktów sprzedaży wyrobów itp.).
- Rozwój podmiotów świadczących usługi społeczne na rzecz mieszkańców obszaru.
- Wsparcie tworzenia i/lub rozwijania działalności gospodarczej podmiotów ekonomii społecznych, w tym organizacji pozarządowych.

Wskaźniki produktu:

Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa – 15 sztuk

Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa – 5 sztuk

P.2.2.1 Inicjatywy wspomagające tworzenie i rozwój przedsiębiorczości i ekonomii społecznej.

Typy i rodzaje działań:

- Wspieranie edukacji ekonomicznej i rozwijania przedsiębiorczości min. poprzez różne formy edukacji dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych (tzw. ABC przedsiębiorczości).
- Doradztwo prawne, administracyjne, księgowo – skarbowe dla funkcjonujących firm lub osób rozpoczynających prowadzenie działalności gospodarczej.
- Szkolenia i kursy z zakresu marketingu oraz doradztwo marketingowe.
- Edukacja i pomoc w zakładaniu gospodarstw agroturystycznych, tematycznych wsparcie sieci gospodarstw agroturystycznych poprzez wspólne budowanie oferty kompleksowej. (zagrody edukacyjne, działalność gospodarcza rolników, MOL)
- Wsparcie doradcze i informacyjne dla podmiotów prowadzących działalność gospodarczą i rolników – min. księgowo, marketing, pozyskiwanie środków.
- Szkolenia wspierające lokalnych producentów i podmioty wprowadzające do obrotu produkty tradycyjne i regionalne.

Wskaźniki produktu:

Liczba wydarzeń/imprez – 1 sztuka

P.2.2.2 Inicjatywy w zakresie promocji obszaru LGD i jego zasobów.

Typy i rodzaje działań:

- Wspieranie i promowanie istniejących gospodarstw agroturystycznych, miejsc noclegowych, istniejących miejsc pełniących funkcje atrakcji turystycznych obszaru LGD.
- Promocja miejsc sprzedaży produktów rolnych z terenu powiatu w tym oznaczenie miejsc sprzedaży bezpośredniej.
- Rozwijanie i promocja sieci sprzedaży bezpośredniej (min. szkolenia, publikacje, tworzenie sieci kontaktów itp.).
- Promocja podmiotów rozwijających produkcję wyrobów tradycyjnych, regionalnych oraz tworzących krótkie łańcuchy dostaw.
- Wsparcie procesu rejestracji produktów tradycyjnych i regionalnych poprzez działalność szkoleniową, wizyty studyjne, stosowanie tzw. „dobrych praktyk”.
- Wdrażanie innowacyjnych projektów promocyjnych oraz upowszechnianie nowych rozwiązań w tym zakresie.
- Tworzenie kampanii marketingowych atrakcji regionu opartych o zasoby takie jak: flisactwo, wiklina, szlaki rowerowe, kajakowe, produkty tradycyjne.
- Wspieranie lokalnych zasobów turystycznych poprzez tworzenie materiałów promocyjnych, szkolenia, konferencje, wizyty studyjne.
- Realizacja innowacyjnych pomysłów na realizację kampanii promujących region i zasoby obszaru.
- Przygotowanie publikacji związanych z lokalną kulturą, historią, tradycją lub promujących walory obszaru LGD.

Wskaźniki produktu:

Liczba wydarzeń/imprez – 8 sztuk

Cel 3. Wykorzystanie zasobów obszaru LGD, w tym zasobów kulturowych, rekreacyjnych i turystycznych.

Cel obejmuje działania wspierające zachowanie i wykorzystanie potencjału związanego z dziedzictwem, zasobami przyrodniczymi i rekreacyjnymi obszaru LGD i finansowany będzie w ramach WPR. Cel obejmuje zarówno projekty o charakterze infrastrukturalnym jak i działania szkoleniowe. W ramach celu realizowany będzie także planowany projekt współpracy.

Sformułowany cel i przedsięwzięcia wynika z przeprowadzonej diagnozy SWOT obszaru: mocne strony (nr 2,3,4,5,6), słabe strony (nr 2,4,5,8,) szanse (nr 2), zagrożenia (nr 7).

Wskaźniki rezultatu:

W.3.1 Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR – 2 500 osób

P.3.1.1 Zagospodarowanie miejsc związanych z dziedzictwem obszaru LGD, w tym dziedzictwem kulinarnym, produktami lokalnymi, historią i tradycyjnymi.

Typy i rodzaje działań:

- Budowa lub odnowienie miejsc pamięci, pomników, kapliczek; budowa miejsc upamiętniających wydarzenia historyczne i ważne dla lokalnych społeczności.
- Zagospodarowanie i zachowanie pomników przyrody (pielęgnacja i zagospodarowanie otoczenia pomników oraz ich oznaczenie).
- Oznakowanie miejsc pamięci, zabytków i innych atrakcji naszego regionu.
- Odnowienie i oznaczenie miejsc upamiętniających wydarzenia historyczne.

Wskaźniki produktu:

Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej – 4 sztuki

Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej – 3 sztuki

P.3.1.2 Wsparcie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej.

Typy i rodzaje działań:

- Modernizacja i/lub konserwacja placów zabaw oraz ich doposażenie min. w ścieżki sensoryczne, urządzenia dla dzieci z niepełnosprawnością.
- Zagospodarowanie i rozwijanie miejsc spędzania wolnego czasu i rekreacji (min. place zabaw, altany, ścieżki sensoryczne itp.).
- Zagospodarowanie i wyznaczanie szlaków turystycznych (min. remonty, wyznaczanie nowych szlaków, wizualizacja, promocja).
- Rozwijanie infrastruktury bazującej na OZE – miejsca do ładowania urządzeń elektrycznych – telefonów, laptopów, lampki do roweru.
- Zagospodarowanie pól biwakowych, namiotowych, miejsc obsługi turystów przy rzekach, zbiornikach, ścieżkach rowerowych.
- Tworzenie i rozwijanie: ścieżek przyrodniczych, rowerowych, edukacyjnych, punktów rekreacyjnych, małej infrastruktury przy ścieżkach i terenach rekreacyjnych.

Wskaźniki produktu:

Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej – 7 sztuki

Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej – 7 sztuki

P.3.1.3 Wzmocnienie działalności uniwersytetu ludowego.

Typy i rodzaje działań:

- Remont i wyposażenie obiektów pełniących funkcję uniwersytetu ludowego.
- Zagospodarowanie terenu pod działalność uniwersytetu ludowego.
- Budowa lub remont infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej wspomagającej działalność uniwersytetu ludowego.
- Budowa lub remont infrastruktury wspomagającej działalność edukacyjną.
- Zakup sprzętu i wyposażenia do działalności edukacyjnej, szczególnie w obszarze ekologii, kultury i tradycji regionu.
- Zakup sprzętu i usług szkoleniowych związanych z promocją uniwersytetu ludowego.
- Zaprojektowanie, wykonanie i wyposażenie pracowni tematycznych.
- Zakup wartości niematerialnych i prawnych wspierających prowadzoną działalność edukacyjną.

Wskaźniki produktu:

Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej – 1 sztuka

Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej – 2 sztuki

Liczba podmiotów wspartych w ramach operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego – 1 podmiot

P.3.2.1 Wsparcie podmiotów działających w sferze kultury i edukacji.

Typy i rodzaje działań:

- Doposażenie podmiotów prowadzących działalność w zakresie kultury i edukacji w narzędzia niezbędne do ich działalności.

- Wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury i edukacji w narzędzia niezbędne do prowadzenia działalności statutowej (min. stroje dla KGW, grup rekonstrukcyjnych, Młodzieżowych Drużyn Pożarniczych; zakup instrumentów muzycznych, wyposażenia pracowni i świetlic prowadzonych przez instytucje i organizacje w obszarze LGD itp.).
- Przygotowanie publikacji i programów edukacyjnych, w tym w formie multimedialnej
- Kultywowanie tradycji i obrzędów poprzez dofinansowanie inicjatyw odtworzeniowych (odtworzących tradycje lokalne) mających dużą wartość historyczną i kulturową w naszym regionie, opierających się o tradycje świąteczne i zwyczajowe.
- Cyfrowa archiwizacja zasobów związanych z kulturą, edukacją i historią regionu.
- Dofinansowanie wyposażenia świetlic prowadzących stałe działania kulturalne i/lub edukacyjne (świetlice prowadzone przez ośrodki kultury, OPS, organizacje pozarządowe).
- Organizowanie warsztatów, kursów, szkoleń, wizyt studyjnych z zakresu kultury.
- Doposażenie i remonty kuchni w domach ludowych/świetlicach wiejskich prowadzących aktywną działalność.
- Organizacja małych wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych z uwzględnieniem mniejszych miejscowości (pikniki, festyny, konkursy, koncerty, przeglądy, plenery malarskie itp. wydarzenia o charakterze kulturalnym).

Wskaźniki produktu:

Liczba zrealizowanych operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego – 7 sztuk

Liczba podmiotów wspartych w ramach operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego – 7 podmiotów

Liczba wydarzeń/imprez – 7 sztuk

P.3.2.2 Inicjatywy edukacyjne ukierunkowane na zwiększenie aktywności i profesjonalizmu organizacji społecznych.

Typy i rodzaje działań:

- Szkolenia dla przedstawicieli organizacji pozarządowych (liderów, członków, wolontariuszy, członków władz itp.), w tym min. szkolenia prawno-formalne, tworzenia strategii i biznesplanu; szkolenia z zakresu księgowości, zarządzania organizacją; sposobu pozyskiwania środków na realizację celów społecznych, kursy i szkolenia z zakresu przygotowywania ofert/wniosków, możliwości i zasad prowadzenia działalności w zakresie ekonomii społecznej, szkolenia tematyczne wynikające z potrzeb organizacji.
- Doradztwo indywidualne dla liderów społecznych, wsparcie merytoryczne poprzez dostarczenie wiedzy specjalistycznej.
- Wspieranie współpracy organizacji społecznych i liderów, sieciowanie organizacji wokół kluczowych problemów i zasobów.
- Szkolenia zawodowe, branżowe dla osób działających w organizacjach pozarządowych związanych z prowadzoną lub planowaną działalnością organizacji (np. instruktor do ścianki wspinaczkowej, ratownik na basenie, trenerzy sportowi, opiekunowi świetlic lub osób starszych, kierowca itp.).
- Przeciwdziałaniu wypaleniu zawodowemu liderów organizacji pozarządowych, wdrożenie programów wspierających liderów.

Wskaźniki produktu:

Liczba szkoleń – 30 sztuk

Liczba osób przeszkolonych – 300 osób

P.3.2.3 Zapewnienie sprawnego wdrażania LSR

Typy i rodzaje działań:

- Działania promocyjne w ramach funkcjonowania biura LGD.
- Prowadzenie działań animacyjnych, informacyjnych, edukacyjnych, szkoleniowych, doradczych i konsultacyjnych.
- Prowadzenie działań administracyjnych.
- Poradnictwo i biura wsparcia dla nowopowstałych grup nieformalnych i organizacji.
- Wewnętrzne (na terenie LGD) monitorowanie realizowanych projektów i pozyskiwanie środków na ich utrwalanie rozpoczętych działań (doradztwo, opieka merytoryczna).
- Włączanie mieszkańców/przedstawicieli w działania planistyczne na szczeblu lokalnym.
- Monitorowanie zmian w przepisach, nowych programach, upowszechnianie informacji celem intensyfikacji absorpcji środków zewnętrznych na tereny LGD.
- Monitoring i ewaluacja prowadzonych działań, projektów.
- Aktywizacja, szkolenia pracowników biura.

Wskaźniki produktu:

Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowane przez społeczność – 1 sztuka

Liczba podmiotów którym udzielono indywidualnego doradztwa – 200 podmiotów

Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD – 50 osobodni
Liczba spotkań /wydarzeń adresowanych do mieszkańców – 35 wydarzeń
Liczba odwiedzin strony internetowej LGD – 10 000 odwiedzin

P.3.2.4 Zaplanowanie i wdrożenie projektów współpracy.

Typy - projekt partnerski (partnerzy z obszaru Polski).

Rodzaje działań:

- promocja produktów tradycyjnych na poziomie ponadlokalnym oraz/ lub tworzenie i promowanie map kulinarnych,
- edukacja, promocja i informacja o branżach lokalnych na poziomie regionalnym;
- sieciowanie i integracja branż w sektorze kultury, turystyki i rekreacji;
- tworzenie innowacyjnych programów edukacyjnych oraz marketingowych bazujących na zasobach i potencjale regionu;
- budowanie mechanizmów wsparcia lokalnej i ponad lokalnej sieci współpracy sektora gospodarczego, w tym diagnoza potrzeb lokalnych przedsiębiorców;
- promocja zasobów gospodarczych regionu z uwzględnieniem wykorzystujących innowację, procesy i technologię mające wpływ na ochronę środowiska i klimatu.

Wskaźniki produktu:

Liczba zrealizowanych projektów partnerskich– 1 sztuka

Przyjęta struktura przedsięwzięć umożliwia realizację dużej liczby zgłoszonych oddolnie inicjatyw, uwzględniających potrzeby i oczekiwania społeczne. Przyjęte typy i rodzaje działań zostaną w trakcie wdrażania LSR dostosowane do obowiązujących aktów prawnych i wytycznych. Szeroki zakres typów oraz rodzajów działań umożliwia elastyczne wdrażanie oddolnych inicjatyw oraz dostosowanie ich do zmiennych warunków w przyszłości.

Przy ustalaniu wskaźników uwzględniono realność i możliwości weryfikacji ich poziomu w oparciu o gromadzone w LGD informacje. Przyjęte wskaźniki, ich zakładany poziom oraz źródła danych i sposób pomiaru gwarantują zachowanie logiki projektowej. Realizacja założonych przedsięwzięć oraz osiągnięcie założonych wskaźników produktu przełoży się na osiągnięcie założonych wskaźników rezultatu oraz celów LSR. Przyjęte wskaźniki umożliwiają weryfikację stopnia osiągnięcia prowadzonych przedsięwzięć oraz stopnia realizacji LSR. Przy analizie stopnia realizacji wskaźników przyjęto coroczną weryfikację dokumentów źródłowych co pozwoli na bieżącą weryfikację osiągania założonych wskaźników.

W przypadku wskaźników dla których na moment składania wniosku o wybór LSR nie określono adekwatnych wskaźników w dokumentacji konkursowej (załącznik nr 3) zaproponowano wskaźniki wypracowane przez LGD. Przed ogłoszeniem naborów wniosków wskaźniki zostaną dostosowane do aktualnie obowiązującej wersji Szczegółowego Opisu Priorytetów

Szczegółowy harmonogram osiągania wskaźników oraz wydatkowania budżetu określają szczegółowo załączniki do LSR.

ROZDZIAŁ VII. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU.

VII.1 Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD, w tym przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze związłą informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia.

Lokalna Grupa Działania działa na poziomie lokalnym, ma za zadanie prowadzenie i koordynację działań związanych z lokalnym rozwojem społeczno-gospodarczym. Przyjęta wewnętrzna organizacja pracy LGD w nowym okresie programowania wraz z procedurami będzie bazowała na obowiązujących przepisach prawa oraz wytycznych. Podobnie jak przy wdrażaniu LSR na lata 2014-2020, tak i teraz LGD będzie musiała ustalić przejrzyste i obiektywne reguły oraz zasady funkcjonowania, w szczególności niedyskryminujące i przejrzyste procedury i kryteria wyboru. Na podstawie art.33 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dn. 24.06.2021r. LGD ma za zadanie na zasadzie wyłączności przede wszystkim: opracowanie niedyskryminującej i przejrzystej procedury i kryteriów wyboru, które pozwolą uniknąć konfliktu interesów i zapewniają, **aby żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała decyzji w sprawie wyboru**, przygotowywanie i publikowanie naboru wniosków oraz wybór operacji i ustalenie kwoty wsparcia oraz przedstawienie wniosków podmiotowi odpowiedzialnemu za ostateczną weryfikację kwalifikowalności przed ich

zatwierdzeniem. Zgodnie ze Statutem LGD wybór operacji, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalenie kwoty wsparcia należy do wyłącznej kompetencji Rady. Przyjęte rozwiązania dot. procedur i kryteriów operacji będą opracowane w oparciu o wymogi wyznaczone przez odpowiednie akty prawne oraz konsultacje ze społecznością lokalną oraz członkami Stowarzyszenia.

Przyjęte procedury będą udostępnione do wiadomości publicznej na stronie internetowej LGD, stronach internetowych JST będących członkami LGD oraz dostępne będą do wglądu w Biurze LGD. Na podstawie przeprowadzonych konsultacji oraz możliwości wynikających z obowiązujących przepisów prawa, LGD w ramach LSR przewidziała możliwość realizacji zaplanowanych celów za pośrednictwem tzw.: **projektów konkursowych, projektów grantowych, operacji własnych oraz projektów partnerskich.**

Nabory wniosków będą ogłaszane zgodnie z harmonogramem naborów wniosków o wsparcie. Harmonogram na kolejne lata oraz regulamin naborów będzie uzgadniany z Zarządem Województwa i podawany do publicznej wiadomości na stronie internetowej LGD oraz JST będącymi członkami LGD.

Rozwiązania formalno - instytucjonalne będą zawarte w: LSR, Regulaminie Rady, Procedurze wyboru i oceny operacji LSR, Procedurze wyboru i oceny grantobiorców, wraz z opisem sposobu rozliczania grantów, monitoringu i kontroli oraz Kryteriach wyboru operacji wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów i Kryteriach wyboru grantobiorców wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów oraz w Regulaminie naboru wniosków. Wszystkie przyjęte rozwiązania będą opracowane z wykorzystaniem metod partycypacyjnych. Zarząd LGD odpowiedzialny jest za przyjęcie oraz aktualizację LSR, a za przyjęcie oraz aktualizację Regulaminu Rady – Walne Zebranie Członków. Zmiany w tych dokumentach mogą zostać wprowadzone tylko z uwzględnieniem procesu konsultacji z wykorzystaniem metod partycypacyjnych. Zwolnienie z tego obowiązku następuje wyłącznie w przypadku zmian, które podyktowane są opinią Samorządu Województwa.

W przypadku procedur wyboru i oceny oraz kryteriów wyboru decyzję o zatwierdzeniu podejmuje Zarząd LGD w formie uchwały. Dokumenty te podlegają takiemu samemu procesowi konsultacji społecznych na etapie przygotowania i zmian, jak w przypadku LSR.

Przy opracowywaniu kluczowych celów i założeń przyszłych procedur oceny operacji oraz sposobów ustanawiania kryteriów dla perspektywy 2023 – 2027 postanowiono przeprowadzić ocenę dotychczasowych procedur i kryteriów, trudności, które wystąpiły w poprzednim okresie programowania jak również analizę zakresu operacji jakie mogą być realizowane w kolejnej perspektywie. Poza tym trzeba wziąć pod uwagę także zmiany jakie nastąpią w wyniku pojawienia się dwóch funduszy w LSR oraz rodzaju operacji jakie będą wdrażane. Interwencja LEADER w nowym okresie programowania jest ukierunkowana na budowanie lokalnej tożsamości bazującej na aktywizacji społecznej i przy wykorzystaniu miejscowych zasobów w sposób zapewniający najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności wiejskich, w tym poprzez wykorzystanie wiedzy, innowacji i rozwiązań cyfrowych.

Lokalna Grupa Działania poprzez realizację LSR ma za zadanie wdrożenie interwencji LEADER w następujących zakresach wsparcia:

- a) rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez:
 - podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne,
 - rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej;
- b) poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych;
- c) poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej;
- d) kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych;
- e) włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji;
- f) ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi.

Z pomocy wykluczone są operacje:

- 1. obejmujące budowę lub modernizację dróg, targowisk, sieci wodno-kanalizacyjnych, przydomowych oczyszczalni ścieków,
 - 2. dotyczące świadczenia usług dla rolnictwa.
- Warunki dostępu operacji uzależnione są od:

- ukierunkowania interwencji (cele podejścia LEADER, cele interwencji oraz cele LSR),
- komponentu interwencji (Wdrażanie LSR albo Zarządzanie LSR),
- rodzaju operacji (klasyczna operacja, projekt partnerski, operacja własna oraz projekt grantowy),
- zakresu wsparcia.

Zgodnie z rekomendacjami powstałymi na etapie warsztatów partycypacyjnych wsparcie w ramach przedsięwzięcia P.2.1.1 „Bezpośrednie dotacje na tworzenie i rozwój przedsiębiorczości” skierowane będzie do osób i podmiotów rozpoczynających lub prowadzących działalność gospodarczą:

- wykorzystującą zidentyfikowane w LSR zasoby i tradycje lokalne w działalności gospodarczej (działania obejmujące wykorzystanie min. tradycji związanych z wyrobami z wikliny, tradycji flisackich, lokalnych produktów, tradycji kulinarnych, historii i dziedzictwa kulturowego regionu itp.);
- w zakresie tworzenia lub rozwijania usług społecznych świadczonych na rzecz mieszkańców (min. w zakresie wspierania i opieki nad dziećmi, osobami starszymi, niepełnosprawnymi a także wsparcia grup w szczególnie niekorzystnej sytuacji oraz środowisk o utrudnionym dostępie do usług społecznych);
- w zakresie tworzenia oferty edukacyjnej oraz kulturalnej dla mieszkańców obszaru;
- działalności rekreacyjnej i/lub turystycznej prowadzonej w oparciu o zasoby i infrastrukturę dostępną na terenie obszaru;
- prowadzących działalność w zakresie: odnawialnych źródeł energii, wdrażania rozwiązań i technologii ograniczających negatywny wpływ człowieka na środowisko oraz wspierających racjonalne gospodarowanie zasobami.

Ponadto wspierane w ramach LSR będą **podmioty ekonomii społecznej** w zakresie podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej we wszystkich zakresach dopuszczalnych obowiązującymi przepisami i wytycznymi. Wsparcie w tym wypadku będzie miało charakter podmiotowy, ukierunkowany na rozwój podmiotów ekonomii społecznej na terenie objętym LSR.

Ze względu na brak możliwości przypisania planowanego wsparcia do określonych kodów PKD, decyzję o wpisywaniu się w zakres wsparcia podejmowała będzie w każdym indywidualnym przypadku Rada LGD na podstawie informacji od wnioskodawców.

VII. 2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami.

Wszystkie sformułowane kryteria będą musiały nosić znamiona: obiektywnych, niedyskryminujących, przejrzystych oraz powiązanych z diagnozą obszaru. Kryteria będą dookreślone w zakresie minimalnych i maksymalnych wartości. Za operacje zgodne z lokalnymi kryteriami wyboru będzie uznawać się operacje, których średnia liczba uzyskanych punktów nie będzie niższa niż 30% maksymalnej liczby punktów możliwych do uzyskania. Ze względu na różne cele i charakter poszczególnych operacji stosowane będą różne zestawy lokalnych kryteriów wyboru.

LGD może zastosować różnorodne kryteria wyboru tj. dostępowe tj. warunkujące udzielenie wsparcia, rankingujące tj. premiujące operacje o określonym charakterze lub określić minimum punktowe dla danych kryteriów wyboru.

LGD będzie premiować w lokalnych kryteriach wyboru operacje:

- 1) zapewniające racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczające presję na środowisko,
- 2) dedykowane dla mieszkańców obszarów wiejskich, wykluczonych społecznie ze względu na przynależność do grup zdiagnozowanych jako grupy w niekorzystnej sytuacji,
- 3) realizowane przez młode kobiety,
- 4) realizowane w partnerstwie,
- 5) zintegrowane (łącznie różne dziedziny, tematyki, gospodarki, w celu kompleksowego zaspokojenia zdiagnozowanych potrzeb społeczności),
- 6) innowacyjne, gdzie innowacja jest określona na poziomie LSR,
- 7) wykorzystujące lokalny potencjał (najlepiej endemiczny) tj. np. zasoby naturalne, w tym przyrodnicze, lokalizację, dziedzictwo lokalne, w tym kulinarne, popyt na szczególnego rodzaju usługi (np. srebrna gospodarka lub usługi opiekuńcze nad dziećmi itp.,

- 8) zapewniających tworzenie nowych miejsc pracy oraz zatrudnienie na nich pracowników, jeżeli taką deklarację złożył wnioskodawca w celu uzyskania dodatkowych punktów za spełnienie kryteriów wyboru (jeżeli dotyczy).

Projektując ostatecznie kryteria wyboru operacji będziemy zmierzać do ich sformułowania w sposób umożliwiający zapewnienie realizacji założonych do osiągnięcia wskaźników, które wynikają z przeprowadzonej diagnozy, z ustaleń poczynionych podczas definiowania problemów, celów, wskaźników, przedsięwzięć.

Wszystkie przyjęte rozwiązania zostały opracowane z wykorzystaniem metod partycypacyjnych przy jednoczesnym wykorzystaniu doświadczeń minionych perspektyw finansowych oraz aktów prawnych regulujących proces aplikowania i obsługi wniosków. W ramach funduszy Europejskich dla Województwa Podkarpackiego 2021-2027 projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla RLKS wspieranych ze środków EFS+. Projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla EFS+ w tym SZOP.

Kolejnym ważnym założeniem przyszłych kryteriów oceny będzie promowanie projektów wpisujących się w inicjatywę **Nowy Europejski Bauhaus**. Program NEB opiera się na łączeniu założeń Europejskiego Zielonego Ładu z naszym codziennym życiem i przestrzeniami, w których funkcjonujemy. NEB kieruje się trójkątem trzech podstawowych, nierozłącznych wartości, takich jak: *zrównoważony rozwój, estetyka oraz integracja*. LSR również angażuje mieszkańców do wspólnego tworzenia zrównoważonych, sprzyjających włączeniu społecznemu i estetycznych miejsc do życia. LSR zapewnia realizację inicjatywy Bauhaus na lokalnym poziomie. **Realizacja nowego europejskiego Bauhausu w LSR oznacza docieranie do lokalnych obszarów, zgodnie z podejściem terytorialnym i aktywizację społeczności lokalnej w różnych dyscyplinach i sektorach. To idea budowania pomostów pomiędzy różnymi dyscyplinami - światem nauki, technologii, sztuki i kultury – po to, by wypracowane wspólnie rozwiązania w praktyce zmieniały nasze otoczenie na lepsze i bardziej przyjazne.**

Kryteria wyboru operacji wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów oraz kryteria wyboru grantobiorców wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów przyjmuje uchwałą Zarząd LGD w toku procesu konsultacji społecznych. Przed podjęciem uchwały propozycja kryteriów wyboru operacji wraz z procedurą ustalania lub zmiany kryteriów zostanie zaprezentowana wszystkim członkom LGD, Zespołowi Koordynującemu oraz mieszkańcom obszaru.

Dopuszcza się możliwość zmiany lokalnych kryteriów. Może się to stać w ramach: uwag zgłoszonych przez Instytucję Wdrażającą, uwag zgłoszonych przez kontrolę, wniosków wynikających z praktycznego stosowania kryteriów wyboru operacji i grantów oraz przeprowadzonej ewaluacji i aktualizacji LSR. Uprawnieni do występowania o zmianę lokalnych kryteriów są wszyscy członkowie Rady i Zarząd LGD. Zgłaszają oni pisemną propozycję zmian wraz ze szczegółowym uzasadnieniem. Propozycja zmian kryteriów przedstawiana jest wszystkim członkom LGD oraz lokalnej społeczności poprzez organizacje wysłuchania publicznego oraz w formie ogłoszenia na stronie LGD i stronach samorządów wchodzących w skład LGD. Uczestnicy konsultacji społecznych w terminie 7 dni będą mieli prawo zgłoszenia uwag i wniosków do propozycji zmian kryteriów. Przed przyjęciem zmian decyzję o przyjęciu uwag i wniosków będzie opiniował w formie głosowania Zespół Koordynujący. Propozycje zmian będą uchwalane przez Zarząd LGD przy zachowaniu wiążącej opinii Zespołu Koordynującego. W przypadku zmiany lokalnych kryteriów wyboru będą one obowiązywać dla konkursów ogłoszonych po dniu zatwierdzenia zmian, a Biuro przygotowuje uaktualnione karty oceny.

VII.3 Wskazanie w jaki sposób w kryteriach wyboru operacji zostanie uwzględniona innowacyjność oraz przedstawienie ich definicji i zasad oceny, a także operacji realizowanych w partnerstwie na obszarze LSR, o ile zostały przewidziane w LSR.

Innowacyjność w ramach podejścia LEADER należy rozumieć w szerokim znaczeniu tego słowa. Może ona oznaczać wprowadzanie nowego produktu, nowego procesu, nowej organizacji lub nowego rynku. Podobną definicję stosują OECD i Eurostat w Podręczniku Oslo: „Innowacja to wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu lub usługi) lub procesu, nowej metody marketingowej lub nowej metody organizacyjnej w praktyce gospodarczej, organizacji miejsca pracy lub stosunkach z otoczeniem.”

Wsparcie przez LGD innowacyjności znajduje odzwierciedlenie na poziomie celów i przedsięwzięć LSR oraz w kryteriach lokalnych, jak również w samym sposobie przygotowania LSR. Zastosowanie podejścia innowacyjnego w LSR ma za zadanie przede wszystkim zwiększyć skuteczność założonych w ramach LSR działań oraz przygotować je na zmieniającą się rzeczywistość społeczną.

Innowacyjność operacji w ramach LSR polega na:

- wprowadzeniu na rynek nowej usługi lub produktu,
- nowym sposobie zaangażowania społeczności lokalnej,
- nowatorskim wykorzystaniu lokalnych surowców, zasobów w tym także kulturowych, historycznych, przyrodniczych i ludzkich,
- nowatorskim sposobie aktywizacji społeczności lokalnych i grup społecznych oraz włączenie ich w proces rozwoju społeczno-gospodarczego,
- realizacji operacji w oparciu o nową technologię, produkt lub usługi.

LGD posiada sformułowane kryteria pozwalające na wybór operacji nowatorskich, niestandardowych, w nietypowy sposób podchodzących do lokalnych zasobów, tradycji, przyczyniających się do pozytywnych zmian na obszarze.

Przez **innowacyjność** rozumie się zmianę mającą na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny).

Stopień oryginalności zmian:

- **Kreatywne** – powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub organizacji.
- **Imitujące** – wzorowane na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji. Dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.
- **Pozorne** – w rzeczywistości nie są to innowacje w skali LSR. Są to jedynie drobne zmiany oferujące rzekome nowości.

Jednym z aspektów wpływających na współczesne zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego są innowacje. Stanowią one obecnie jeden z najistotniejszych czynników rozwoju nowoczesnej gospodarki. Jej innowacyjność z kolei jest źródłem przewagi konkurencyjnej regionów i w istotny sposób warunkuje regionalne zróżnicowanie rozwoju społeczno-gospodarczego. Innowacje są kluczowe dla wspierania zrównoważonego wzrostu gospodarczego, kreowania nowych miejsc pracy i zwiększenia konkurencyjności.

W celu zachowania przejrzystości i transparentności oceny operacji, podejście do oceny innowacyjności będzie powszechnie znane potencjalnym beneficjentom. Kryteria będą ogólnodostępne beneficjentom.

Charakterystyka obszaru LGD oraz diagnoza potrzeb wskazują, że obszar LGD charakteryzuje się unikatowymi tradycjami i zasobami lokalnymi oraz szerokim zaangażowaniem społecznym mieszkańców obszaru LGD. Partycypacyjny charakter tworzenia LSR sprawił, że ujawniły się potrzeby związane z innowacyjnym angażowaniem zasobów społecznych oraz **potrzeby innowacyjnego wykorzystania/promocji zasobów lokalnych tj. tradycji wikliniarskich i flisackich a także produktów wpisanych na Listę Produktów Tradycyjnych**. Dodatkowo w kontekście szerszego rozwoju obszaru LGD istotne jest uwzględnienie innowacji w zakresie wykorzystania nowoczesnych technologii w działalności społecznej, edukacyjnej, kulturalnej oraz wdrożenia innowacyjnych metod/przedsięwzięć/procesów w zakresie zrównoważonego rozwoju.

W oparciu o powyższe potrzeby stworzona została poniższa definicja innowacyjności dla obszaru LGD objętego niniejszą LSR.

Innowacyjność – kompleksowy i spójny proces planowania i wdrażania nowych/nieszablonowych/oryginalnych działań/przedsięwzięć/sposobów wykorzystania/zaangażowania/włączania: zasobów społecznych (osób w niekorzystnej sytuacji, wolontariuszy, lokalnej społeczności); zasobów lokalnych (tradycji wikliniarskich, flisackich, produktów wpisanych na Listę Produktów Tradycyjnych); nowoczesnych technologii w działalności społecznej, edukacyjnej, kulturalnej, innowacyjnych metod/przedsięwzięć/procesów w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Wypracowana definicja innowacyjności stanowi podstawę określenia wśród kryteriów wyboru operacji, kryteriów „innowacyjności” i uszczegółowienia tych kryteriów pod kątem definicji innowacyjności przyjętej w niniejszej LSR. W celu wspierania innowacji w LSR przyjęto kryteria premiujące operacje/projekty z uwzględnieniem lokalnych zasobów i zdiagnozowanych potrzeb. Przyjęte kryteria będą od siebie niezależne i wykorzystywane będą z uwzględnieniem specyfiki planowanego przedsięwzięcia.

Kryterium 1. Innowacyjna metoda angażowania społecznych zasobów.

Wnioskodawca ma obowiązek pokazać w jaki sposób włączy w działania:

- 1) osoby w niekorzystnej sytuacji (kobiety, osoby z niepełnosprawnościami, osoby poszukujące zatrudnienia)
- 2) wolontariuszy
- 3) lokalną społeczność

Dodatkowo ma wykazać przewidywany rezultat włączenia poszczególnych grup.

Kryterium 2. Innowacyjne włączenie lokalnych zasobów

Wnioskodawca ma obowiązek pokazać sposób wykorzystania/promocji lokalnych zasobów/produktów:

- 1) tradycje wikliniarskie
- 2) tradycje flisackie
- 3) produkty wpisane na Listę Produktów Tradycyjnych

Kryterium 3. Wykorzystanie nowoczesnych technologii w działalności społecznej, edukacyjnej, kulturalnej.

Wnioskodawca ma obowiązek pokazać sposób wykorzystania/zastosowania nowoczesnych technologii:

- 1) automatyki
- 2) robotyki
- 3) programowania urządzeń
- 4) sterowania urządzeniami

Kryterium 4. Wdrożenie innowacyjnych metod/przedsięwzięć/procesów w zakresie zrównoważonego rozwoju

Wnioskodawca ma obowiązek pokazać jakie innowacyjne metody/przedsięwzięcia/procesy w zakresie zrównoważonego rozwoju wdroży w obszarze:

- 1) ochrony środowiska/dbania o środowisko
- 2) poszukiwania i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii

VII. 4. Informacja o realizacji projektów grantowych, operacji własnych i operacji realizowanych w partnerstwie z partnerami spoza obszaru danej LSR.

W LSR zaplanowano realizację wybranych przedsięwzięć za pomocą projektów grantowych. Poprzez ich realizację wspierane będą działania integracyjne / aktywizacyjne kierowane do różnych grup odbiorców, w tym grup w niekorzystnej sytuacji.

Poniżej przedstawiono zakres realizowanych przez projekty grantowe celów i przedsięwzięć LSR:

- cel nr 1 – przedsięwzięcie: Wsparcie różnorodnych form działań edukacyjnych, ukierunkowanych na zwiększenie aktywności seniorów, Rozwijanie mechanizmów wsparcia i integracji mieszkańców szczególnie osób będących w niekorzystnej sytuacji;
- cel nr 2 – przedsięwzięcie: Inicjatywy wspomagające tworzenie i rozwój przedsiębiorczości i ekonomii społecznej, Inicjatywy edukacyjne ukierunkowane na zwiększenie aktywności i profesjonalizmu organizacji społecznych;
- cel nr 3 – przedsięwzięcie: Inicjatywy edukacyjne ukierunkowane na zwiększenie aktywności i profesjonalizmu organizacji społecznych.

LGD przewiduje realizację operacji własnych w ramach celu 3. Na etapie formułowania LSR uznano operację własną za uzasadnioną pod względem celowości i wykonalności. Planowana operacja dotyczy rozwoju działalności Uniwersytetu Ludowego prowadzonego w ramach LGD. Jeśli znajdzie uzasadnioną potrzebą lokalna strategia zostanie zaktualizowana i poszerzona o dodatkowe operacje własne. Operacja własna może być realizowana, gdy realizuje cele publiczne oraz niekomercyjne oraz jest niezbędna do osiągnięcia danego celu/przedsięwzięcia LSR. Koszty operacji własnych nie stanowią więcej niż 20 % budżetu komponentu Wdrażanie LSR. Wnioski o przyznanie pomocy na operacje własne zawierają opis znaczenia realizacji operacji dla LSR oraz uzasadnienie realizacji operacji przez LGD (m.in. wyjaśnienie dlaczego operacja ta nie może być zrealizowana przez inne podmioty).

W LSR przewidziano przygotowanie i realizację projektu partnerskiego w ramach przedsięwzięcia: Zaplanowanie i wdrożenie projektów współpracy.

W projekcie partnerskim można wyróżnić 2 główne fazy projektu:

- **przygotowanie projektu partnerskiego**, na które wsparcie udzielane jest w postaci grantu w ramach projektu grantowego LGD (zatem wsparcie nie jest operacją, gdyż grant jest udzielany na zadanie w ramach projektu grantowego),
- **realizacja projektu partnerskiego**, tj. realizacja kilku operacji wybranych w konkursie przez LGD z obszarów LSR właściwych dla partnerów projektu, na których wsparcie udzielane jest w formie refundacji części kosztów kwalifikowalnych.

W odróżnieniu od poprzedniego okresu programowania zmieniła się rola samej LGD w operacjach w partnerstwie oraz projektach partnerskich. Teraz LGD wybiera i wspiera projekty partnerskie realizowane przez inne podmioty. LGD jako twórca LSR ma najszerszą wiedzę na temat obszaru LSR i strategii. Z uwagi na to przewiduje się, że LGD naturalnie będzie inicjatorem

i mentorem projektu partnerskiego, ale nie jest jej podstawowym zadaniem samodzielnie realizowanie tych projektów. LGD reprezentując partnerskie podejście do podmiotów z obszaru objętego LSR przewiduje możliwość zgłaszania pomysłów na realizację nowych projektów wykraczających poza LSR.

ROZDZIAŁ VIII PLAN DZIAŁANIA

Plan działania stanowiący załącznik do LSR został wypracowany w procesie partycypacyjnym i skonsultowanym z zainteresowanymi podmiotami. Przy jego opracowaniu uwzględniono:

- duża rozpoznawalność LGD w środowisku lokalnym – ze względu na dotychczasową działalność i wdrażanie podejścia LEADER, nie jest konieczne prowadzenie długotrwałych działań promocyjnych przed ogłoszeniem pierwszych naborów. Minimalizuje to czas niezbędny do uruchomienia pierwszych naborów wniosków.
 - potrzeby jakie wynikają z założeń programowych – PS WPR – tj. potrzebę osiągnięcia wymaganych tzw. kamieni milowych tj., do 30 czerwca 2026 r. zaplanowano udzielenie wsparcia w wysokości powyżej 40% wartości określonej w umowie oraz do 31 grudnia 2027 r. zaplanowano udzielenie wsparcia w wysokości powyżej 80% wartości określonej w umowie. W przypadku programu EFS+ udzielanie wsparcia zaplanowano tak, aby do 31.12.2026 roku wydatkować co najmniej 40% środków, a 90% środków do końca 2028 roku. Planowane nabory wniosków w większości działań uwzględniają przeprowadzeni min. dwóch tur naborów wniosków co umożliwi osiągnięcie poszczególnych kamieni milowych.
 - racjonalną realizację w czasie celów, przedsięwzięć oraz osiąganie zaplanowanych w LSR wskaźników z uwzględnieniem czasu niezbędnego na ogłaszanie naborów, realizację działań promocyjnych, sprawozdawczość oraz ewentualne nieprzewidziane czynniki. Przygotowany plan działania uwzględnia dotychczasowe doświadczenia zdobyte przy realizacji podejścia LEADER.
 - wyniki konsultacji społecznych wskazujące na duże zapotrzebowanie na środki związane min. przeznaczone na podejmowanie działalności gospodarczej, inwestycje w infrastrukturę turystyczną i rekreacyjną itp.. Harmonogram naborów uwzględnia min. potrzeby samorządów lokalnych, organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorców.
 - dostosowanie narzędzi i kwot wsparcia do zgłaszanych potrzeb oraz specyfiki obszaru. W planie działań uwzględniono projekty konkursowe, grantowe oraz operacje własne w przypadku działań których specyfika tego wymaga. Zastosowane narzędzia poddane były procesowi konsultacji społecznych i odpowiadają na lokalne potrzeby i oczekiwania.
 - realizację planu komunikacji i działań animacyjnych, ze względu na specyfikę założonych celów oraz form realizacji konieczne jest w dalszym ciągu prowadzenie działań animacyjnych, informacyjnych i doradczych ukierunkowanych w szczególności na wdrażanie projektów w ramach EFS+, które będą realizowane przez LGD po raz pierwszy. Ponadto działania animacyjne ukierunkowane będą na grupy wymagające szczególnego wsparcia oraz lokalnych liderów i organizacje społeczne. Prawidłowe wdrażanie LSR wymaga ścisłej koordynacji działań animacyjnych i aktywizacyjnych, ogłaszanych naborów oraz stałego wsparcia dla wnioskodawców w trakcie wdrażania projektów i ich rozliczania.
 - unikanie kumulacji działań oraz racjonalne planowanie zasobów i środków LGD w celu sprawnego wdrażania LSR. Jest to szczególnie ważne w celu racjonalnego wykorzystania zasobów kadrowych, finansowych oraz organizacyjnych partnerstwa jakim jest LGD. Przyjęty harmonogram pozwala na stosunkowo dużą elastyczność w procesie wdrażania poszczególnych przedsięwzięć oraz uwzględnia posiadane zasoby administracyjne Stowarzyszenia.
- Przyjęty plan działania gwarantuje, że realizacja zaplanowanych w ramach LSR przedsięwzięć będzie przebiegać w sposób planowy, minimalizując ryzyko związane z osiąganiem zaplanowanych wskaźników.
- Szczegółowy Plan działania stanowi Załącznik nr 2 do LSR.

ROZDZIAŁ IX PLAN FINANSOWY LSR.

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia będzie finansowana ze środków dostępnych funduszy EFSI:

- Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) w kwocie 2 462 500 EURO
- Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+) w kwocie 1 208 106,52 EURO

Budżet LSR (załącznik do LSR nr 3) został opracowany z uwzględnieniem zasad finansowania wsparcia na Wdrażanie LSR (art. 34 ust 1 lit. b rozporządzenia 2021/1060) tj. kwota 2 000 000,00 EUR PS WPR, 986568,00 EUR EFS+ oraz Zarządzanie LSR (art. 34 ust 1 lit. c rozporządzenia 2021/1060) tj. kwota 462 500,00 EUR PS WPR, 221 538,52 EUR EFS+. Łącznie LSR € 3 670 606,52. Wysokość planowanego wsparcia podana została w EUR i jest zgodna z kwotami określonymi w załączniku nr 4 do regulaminu.

Wykorzystanie planowanych środków w odniesieniu do poszczególnych celów i przedsięwzięć prezentuje załącznik nr 1 do LSR. Przy podziale budżetu na poszczególne cele i działania uwzględniono potrzeby zgłoszone na etapie formułowania LSR oraz efektywność ekonomiczną planowanych działań w stosunku do założonych wskaźników. Pozwoli to na wykorzystanie dostępnych środków w sposób jak najbardziej efektywny pod kątem angażowania społeczności lokalnej w planowania i wdrażanie działań służących do rozwoju lokalnego na obszarze LGD.

W celu zapewnienia przejrzystości LSR działania finansowane z funduszu EFS+ przypisano do pierwszego celu LSR. Pozostałe dwa cele (2 i 3) wspierane będą w ramach środków EFRROW. W ramach celu 1 i działania „P.1.2.3 Budowanie różnorodnej oferty wsparcia inicjatyw społecznych i rozwojowych LGD” zaplanowano wdrażanie działań finansowanych ze środków nie objętych umową na wdrażanie LSR. Będą to środki pozyskane przez LGD z funduszy krajowych oraz unijnych na projekty i działania wpisujące się tematycznie w cele. Wykorzystanie dodatkowych środków pozwoli na zwiększenie synergii prowadzonych działań oraz osiągnięcie wartości dodanej w postaci zwiększenia zaangażowania społecznego i budowanie kapitału społecznego. Na bazie doświadczeń LGD z lat poprzednich określono wartość tych środków na poziomie 300 000,00 zł w okresie 2024-2029. Jest to realna wartość uwzględniająca aktualnie wdrażane działania oraz planowane w najbliższym czasie.

Szczegółowy podział Budżetu LSR uwzględniający źródła finansowania w ramach EFSI prezentuje Załącznik nr 3 - Budżet LSR. Połączenie funduszy w ramach RLKS pozwala na kompleksowe rozwiązywanie lokalnych problemów, uzupełniając dotychczas realizowane działania o charakterze w większości infrastrukturalnym o komponent działań społecznych, finansowany ze środków EFS+. Pozwoli to na osiągnięcie efektu synergii i aktywizację w sposób kompleksowy większych grup społecznych i organizacji. W ramach LSR zaplanowano kwotę 500 000 Euro na bezpośrednie wsparcie przedsiębiorczości w obszarach określonych w LSR. Pozwoli to na aktywizację działań podmiotów gospodarczych ukierunkowanych na szczególnie istotne obszary rozwoju lokalnego. Zaproponowany podział środków umożliwi aktywizację wszystkich grup podmiotów kluczowych dla inicjowania i wdrażania działań w zakresie rozwoju lokalnego tj. lokalnych samorządów, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, rolników i wszystkich mieszkańców obszaru. Harmonogram wykorzystania środków w ramach LSR prezentuje Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR stanowiący załącznik do LSR. Przy opracowaniu harmonogramu uwzględniono plan działań i osiągania poszczególnych wskaźników w ramach LSR. Planowane wykorzystanie środków pozwoli na osiągnięcie tzw. kamieni milowych oraz odpowiada na zgłaszane potrzeby i oczekiwania uczestników partycypacyjnego tworzenia LSR (np. szybkie uruchomienie środków na wspieranie przedsiębiorczości)

Wykorzystanie środków własnych.

Zaplanowane w budżecie środki stanowią realną szansę dla lokalnych organizacji i osób fizycznych, osób prawnych, przedsiębiorców, rolników na dodatkowe wsparcie zgodne z wypracowanymi celami LSR. LGD poprzez działania animacyjne, szkoleniowe oraz doradztwo zachęcać będzie do aplikowania oraz wspierać wnioskodawców na etapie aplikowania oraz realizacji poszczególnych projektów. Taki sposób wdrażania programów PS WPR, EFS+ przyczyni się do budowania aktywności lokalnej oraz kapitału społecznego na terenie wdrażania LSR. Pozwoli to na efektywne wykorzystanie posiadanych środków uzupełnionych także o środki własne wnioskodawców oraz środki pozyskane z innych źródeł. Realizacja założonych w LSR operacji własnych pozwoli na wsparcie działalności Niżańskiego Uniwersytetu Ludowego. Jest to konsekwentnie realizowany przez LGD projekt realizowany w dużej części dzięki środkom własnym oraz pozyskane od JST. Celem tych działań jest budowanie instytucji szkoleniowej wdrażającej ideę uczenia się przez całe życie i odpowiadającej na lokalne potrzeby edukacyjne mieszkańców. W ramach tych działań budujemy stabilne źródła finansowania Uniwersytetu, jednocześnie w sposób racjonalny planując jego bazę i koszty funkcjonowanie. Realizowane operacje pozwolą na rozwój działalności Uniwersytetu oraz wygenerują dużą wartość dodaną w postaci działań aktywizacyjnych oraz pozyskanych środków z innych niż LSR źródeł.

ROZDZIAŁ X. MONITORING I EWALUACJA.

Zastosowanie odpowiednich zasad i procedur dokonywania monitoringu i ewaluacji jest niezwykle istotne ponieważ pozwala rzetelnie ocenić efektywność wdrażania LSR i funkcjonowania LGD oraz identyfikuje czynniki problematyczne dając jednocześnie podstawę do korygowania i wprowadzania ewentualnych zmian w LSR i LGD.

Monitoring i ewaluacja zapewniają osobom bezpośrednio związanym z realizacją LSR rzetelne i klarowne źródło informacji, o tym jakie są efekty wdrażania LSR. Pozyskane informacje pozwalają efektywnie zarządzać całym procesem wdrażania LSR i wprowadzaniem ewentualnych zmian, które wynikają z prowadzonej ewaluacji i monitoringu. Pozyskane dane stanowią również źródło informacji - dla interesariuszy i ogółu społeczności - o efektywności zarządzania LSR i wynikach jej realizacji.

W monitoringu i ewaluacji wyszczególnione zostaną dane odnośnie działań podejmowanych na rzecz osób w niekorzystnej sytuacji. Dzięki temu można będzie ocenić skuteczność i wpływ działań oraz dostosować podejście w celu osiągnięcia lepszych wyników.

X.1. Zasady i procedury dokonywania monitoringu

Monitoring pozwala sprawdzić, jak przebiega proces osiągania wyników w kontekście planów ujętych w strategii. **Zasady realizacji monitoringu** to przede wszystkim systematyczność i ciągłość działań monitorujących, jasność i klarowność celu pozyskiwania konkretnych danych, rzetelność w pozyskiwaniu danych, użyteczność pozyskanych danych i efektywność w kontekście przydatności do celów ewaluacji. Obejmuje on zatem systematyczne zbieranie informacji w kontekście finansowym i rzeczowym. Pozwala określić, czy realizacja działań postępuje tak, jak pierwotnie zakładano i wprowadzić w razie potrzeby odpowiednie zmiany. Dane pozyskane poprzez stały proces monitoringu będą podstawą do przeprowadzenia ewaluacji.

Etapy monitoringu:

1. Pozyskiwanie, gromadzenie i dokumentowanie danych.
2. Porządkowanie, strukturyzacja i weryfikacja danych.
3. Analiza, zestawienie i porównanie zebranych danych z założeniami LSR.
4. Przygotowanie zestawienia danych do ewaluacji.

Pierwsze dwa etapy realizowane będą na bieżąco, systematycznie i w sposób ciągły na przestrzeni całości czasu wdrażania LSR. Natomiast kolejne dwa realizowane na bieżąco i odpowiednio wcześniej przed planowaną ewaluacją.

W procesie monitoringu zastosowane zostaną narzędzia pozwalające na rzetelne i kompletne zebranie potrzebnych danych. Wśród nich zastosowane będą np. ankiety, wywiady, obserwacje własne, wizyty u beneficjentów, spotkania i inne. Wybór odpowiedniego narzędzia będzie dokonywany poprzez obserwację dotychczasowych działań LGD i wprowadzanie tych narzędzi, które przy poszczególnych prowadzonych formach przedsięwzięć i działań okazały się najskuteczniejsze. Zbieranie danych może odbywać się w sposób bezpośredni lub mieć formę zdalną. Wybór formy dokonywany będzie w oparciu o większą skuteczność w prawdopodobieństwie zebrania potrzebnych danych oraz preferencje odbiorców badania.

Procedury dokonywania monitoringu w kontekście funkcjonowania LGD i wdrażania LSR

Tabela 1. Monitoring – funkcjonowanie LGD i wdrażanie LSR

Obszar /elementy poddane badaniu	Cel i zakres badania	Realizator	Sposób realizacji	Okres i czas realizacji pomiaru	Wskaźniki poddawane ocenie
Działania informacyjno – promocyjne LGD	- skuteczność, trafność i przydatność działań/przedsięwzięć promocyjno-informacyjnych - informacje zwrotne o odbiorze działań LGD i realizacji LSR	Biuro LGD	Analiza dokumentacji prowadzonej przez LGD, obserwacje własne pracowników biura LGD.	Na bieżąco, po realizacji poszczególnych działań/przedsięwzięć promocyjno-informacyjnych.	Liczba spotkań/wydarzeń adresowanych do mieszkańców. Liczba odwiedzin strony internetowej LGD.
Działania doradcze LGD	- efektywność, zainteresowanie i satysfakcja beneficjentów doradztwa	Biuro LGD	Analiza dokumentacji z działań/spotkań doradczych prowadzonych przez LGD, obserwacje własne pracowników biura LGD.	Na bieżąco, po realizacji poszczególnych działań/spotkań doradczych.	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa.
Wnioski złożone w ramach poszczególnych naborów konkursowych	- jasność, przejrzystość i dostępność procedur konkursowych - efektywność działań promocyjnych/informacyjnych/doradczych - adekwatność założeń konkursowych do potrzeb potencjalnych beneficjentów	Biuro LGD	Analiza dokumentacji konkursowych w ramach prowadzonych naborów, obserwacje własne pracowników biura LGD.	Na bieżąco, po realizacji poszczególnych naborów konkursowych.	Liczba złożonych wniosków o przyznanie dotacji w ramach realizowanych konkursów.
Wnioski złożone w ramach grantów	- zainteresowanie potencjalnych beneficjentów naborami grantowymi - adekwatność założeń naborów grantowych do potrzeb potencjalnych beneficjentów	Biuro LGD	Analiza dokumentacji grantowych w ramach prowadzonych naborów, obserwacje własne pracowników biura LGD.	Na bieżąco, po realizacji poszczególnych naborów grantowych.	Liczba złożonych wniosków o przyznanie grantu w ramach prowadzonych naborów.
Działania szkoleniowe dla pracowników i organów LGD	- efektywność szkoleń	Biuro LGD	Analiza dokumentacji ze szkoleń LGD. Obserwacje własne pracowników i organów LGD.	Na bieżąco, po realizacji poszczególnych szkoleń.	Liczba szkoleń dla pracowników i organów LGD.

Przedsięwzięcia w ramach poszczególnych celów LSR	- ile i jakie przedsięwzięcia zostały zrealizowane w ramach poszczególnych celów? - jakie środki zostały wydane na ich realizację? - trafność założonych przedsięwzięć	Biuro LGD	Analiza dokumentacji realizowanych działań/przedsięwzięć/konkursów itp. w ramach poszczególnych celów LSR. Na potrzeby ewaluacji opracowanie zestawienia zrealizowanych przedsięwzięć w porównaniu z planowanymi w LSR.	Na bieżąco, odpowiednio wcześniej przed planowaną ewaluacją.	Poziom jakościowego postępu realizacji zamierzonych celów LSR.
Wskaźniki w kontekście poszczególnych celów LSR	- stopień realizacji poszczególnych wskaźników w kontekście zamierzonych w LSR	Biuro LGD	Analiza dokumentacji realizowanych działań/przedsięwzięć w ramach poszczególnych celów LSR. Na potrzeby ewaluacji opracowanie zestawienia zebranych danych w porównaniu z planowanymi w LSR.	Na bieżąco, odpowiednio wcześniej przed planowaną ewaluacją.	Poziom ilościowego postępu realizacji zamierzonych celów LSR.
Wydatkowanie środków z budżetu LSR.	- stopień wydatkowania środków w ramach budżetu LSR.	Biuro LGD	Analiza dokumentów LGD, w tym dokumentów od beneficjentów konkursowych i grantowych oraz dokumentów zewnętrznych od instytucji finansujących. Na potrzeby ewaluacji opracowanie zestawienia zebranych danych w porównaniu z planowanymi w LSR.	Na bieżąco, odpowiednio wcześniej przed planowaną ewaluacją.	Poziom finansowego postępu wydatkowania środków z budżetu LSR.

X.2. Zasady i procedury dokonywania ewaluacji

Ewaluacja jest rozszerzeniem prowadzonego na bieżąco monitoringu, a dane zebrane w procesie monitoringu stanowią wstęp do jej realizacji. Obejmuje ona zarówno funkcjonowanie LGD, jak i wdrażanie LSR. Ustala związki pomiędzy podjętymi działaniami, a uzyskanymi efektami i określa rekomendacje na przyszłość. Celem ewaluacji jest ukazanie z szerszej perspektywy kontekstów i elementów, które wpływają na zaistniały i wskazany w monitoringu stan realizacji efektów/wskaźników wdrażania LSR i funkcjonowania LGD. Ewaluacja pozwala zrozumieć, np. dlaczego uzyskiwane wskaźniki odbiegają od tych zaplanowanych w strategii, jakie zmiany należy wprowadzić aby wdrażanie LSR było skuteczniejsze i efektywniejsze zarówno pod względem ekonomicznym jak i jakościowym. W procesie ewaluacji zebrane dane podczas monitoringu zostają poddane ocenie i korelacji, dokonana zostanie analiza, sformułowane zostaną wnioski oraz rekomendacje na przyszłość. Dzięki wprowadzaniu w życie wniosków i rekomendacji płynących z ewaluacji zarządzanie LSR i samo funkcjonowanie LGD wzrasta do wyższego poziomu efektywności i skuteczności.

Zasady realizacji ewaluacji to okresowość, jasność i klarowność formułowania obiektywnych ocen/wniosków/rekomendacji, użyteczność w kontekście zmian i dalszego efektywniejszego wdrażania LSR i funkcjonowania LGD. Ewaluacja i wypracowane dzięki niej raporty – zawierające oceny/wnioski/rekomendacje a także opisy związków przyczynowo-skutkowych pomiędzy podjętymi działaniami, a osiągniętymi rezultatami i założonymi celami LSR – będą rzetelnym źródłem informacji o efektywności wdrażania LSR i skuteczności LGD nie tylko dla interesariuszy, ale i ogółu społeczności.

Proces ewaluacji przebiegać będzie zgodnie z momentem jej realizacji w sposób następujący:

- 1) **ewaluacja ex-ante** – prowadzona będzie przed rozpoczęciem realizacji LSR; obejmie analizę i ocenę spodziewanych efektów oraz weryfikację czy założenia przyjęte w LSR odpowiadają potrzebom grup docelowych i są realne do realizacji. Przygotowany zostanie plan działania przedstawiony do zatwierdzenia Radzie LGD.
- 2) **ewaluacja mid-term** – będzie prowadzona co roku celem sprawdzenia czy osiągnięte do tego momentu efekty gwarantują realizację celów, a jeśli nie, to jakie działania naprawcze należy podjąć, bądź jakie zmiany wprowadzić aby zapewnić efektywność wdrażania LSR i funkcjonowania LGD. Będzie to ewaluacja wewnętrzna realizowana w formie corocznych warsztatów refleksyjnych. Podstawowy materiał do pracy stanowić będą zestawienia i materiały z procesu realizacji LSR zebrane i przygotowane przez pracowników Biura LGD w procesie monitoringu.
- 3) **ewaluacja on-going** – realizowana będzie w trakcie wdrażania LSR, w momencie gdy zajdzie taka potrzeba, ponieważ jej celem jest bezpośrednie odpowiadanie na pojawiające się problemy, które chcemy rozwiązać lub potrzeba uzyskania wiedzy o konkretnym obszarze/elementie poddanym badaniu.
- 4) **ewaluacja ex-post** – zrealizowana zostanie po zakończeniu wdrażania LSR i będzie zawierała szczegółowy opis i ocenę efektów wdrażania LSR. Ukaże również stopień osiągnięcia celów LSR, wyjaśni ewentualne odchylenia od wartości zakładanych i wskaże na ile osiągnięte wyniki można uznać za satysfakcjonujące. Zweryfikuje cele LSR i określi czy odpowiadały na lokalne potrzeby i w jakim stopniu potrzeby te zostały zaspokojone. W wyniku tej ewaluacji oszacowany zostanie także wpływ realizacji LSR na rozwój lokalny oraz wyjaśnione zostaną mechanizmy tego wpływu.

WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY

- 1) Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności.
- 2) Ustawa z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.
- 3) Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021 – 2027.
- 4) Program Regionalny Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 z dnia 20.12.2022 r.
- 5) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej.
- 6) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z dnia 2 grudnia 2021 r. ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia planów strategicznych sporządzonych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu

Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 i (UE) nr 1307/2013.

7) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1057 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+) oraz uchylające rozporządzenie (UE) nr 1296/2013.

8) Jak prowadzić konsultacje społeczne w samorządach. Zasady i najlepsze praktyki współpracy samorządów z przedstawicielami społeczności lokalnych. Praca zbiorowa pod redakcją merytoryczną ekspertów Polskiego Instytutu Demokracji Lokalnej Autorzy: Andrzej Ferens, Robert Kondas, Ilona Matysiak, Grzegorz Rzeźnik, Mariusz Szyski.

9) Wytyczne nr 10/1/2022 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

10) Podręcznik monitoringu i ewaluacji Lokalnych Strategii Rozwoju (wersja skrócona, zamawiający Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi), Warszawa, marzec 2017 r.

11) Poradnik dla Lokalnych Grup Działania w zakresie opracowywania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014-2020, Warszawa 2015, Wydanie III uzupełnione i zaktualizowane.

12) Raport z ewaluacji zewnętrznej Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej” 2022 r.

13) Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.

14) Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030.

15) Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030.

16) Statystyczne Vademecum Samorządowca, Urząd Statystyczny w Rzeszowie.

17) Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

18) Bank danych Lokalnych.

Prez. 08.01.2024r.

PREZES ZARZĄDU
Zdm
Damian Zakrzewski

Lokalna Grupa Działania
STOWARZYSZENIE
"Partnerstwo dla Ziemi Niżańskiej"
Wolina, ul. Piaskowa 10
37-400 Nisko
NIP 6020044759, REGON 180133879

ZAŁĄCZNIKI DO LSR

Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia.

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1 Rozwój i promocja edukacji przez całe życie oraz kształtowanie świadomych postaw mieszkańców obszaru LGD.	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
454 035,00	P.1.1.1 Inicjatywy edukacyjne skierowane do dzieci i młodzieży lub szkół.	Zgodnie z katalogiem grup docelowych określonych w FEP	Projekt grantowy (EFS+)
332 533,00	P.1.2.1 Inicjatywy edukacyjne skierowane do osób dorosłych.	Zgodnie z katalogiem grup docelowych określonych w FEP	Projekt grantowy (EFS+)
100 000,00	P.1.2.2 Wsparcie różnorodnych form działań edukacyjnych, ukierunkowanych na zwiększenie aktywności seniorów.	Zgodnie z katalogiem grup docelowych określonych w FEP	Projekt grantowy (EFS+)
100 000,00	P.1.3.1 Rozwijanie mechanizmów wsparcia i integracji mieszkańców szczególnie osób będących w niekorzystnej sytuacji.	Zgodnie z katalogiem grup docelowych określonych w FEP	Projekt grantowy (EFS+)
223 944,88	P.1.3.2 Zapewnienie sprawnego wdrażania LSR w zakresie projektów społecznych (EFS+)	Zgodnie z katalogiem grup docelowych określonych w FEP	Funkcjonowania i animacja (EFS+)
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.2 Wzmocnienie przedsiębiorczości na obszarze LGD, w tym wdrożenie działań ekonomicznych sektor organizacji pozarządowych. mieszkańców	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
500 000,00	P.2.1.1 Bezpośrednie dotacje na tworzenie i rozwój przedsiębiorczości.	podmioty ekonomii społecznej w tym przedsiębiorstwa społeczne, mieszkańcy, podmioty gospodarcze,	Konkurs (PS WPR)

50 000,00	P.2.2.1 Inicjatywy wspomagające tworzenie i rozwój przedsiębiorczości i ekonomii społecznej.	organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej w tym przedsiębiorstwa społeczne, mieszkańcy	Projekt grantowy/Operacja własna (PS WPR)
210 000,00	P.2.2.2 Inicjatywy w zakresie promocji obszaru LGD i jego zasobów.	organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej w tym przedsiębiorstwa społeczne, instytucje kultury, mieszkańcy	Konkurs (PS WPR)
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.3 Wykorzystanie zasobów obszaru LGD, w tym zasobów kulturowych, rekreacyjnych i turystycznych.	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
175 000,00	P.3.1.1 Zagospodarowanie miejsc związanych z dziedzictwem obszaru LGD, w tym dziedzictwem kulinarnym, produktami lokalnymi, historią i tradycyjnymi.	organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej w tym przedsiębiorstwa społeczne, instytucje kultury, JST, szkoły, mieszkańcy, podmioty gospodarcze, parafie	Konkurs (PS WPR)
350 000,00	P.3.1.2 Wsparcie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej.	organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej w tym przedsiębiorstwa społeczne, instytucje kultury, JST, szkoły, mieszkańcy, podmioty gospodarcze, parafie	Konkurs (PS WPR)
100 000,00	P.3.1.3 Wzmocnienie działalności uniwersytetu ludowego.	LGD	Operacja własna (PS WPR)
455 000,00	P.3.2.1 Wsparcie podmiotów działających w sferze kultury i edukacji.	organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej w tym przedsiębiorstwa społeczne, instytucje kultury	Konkurs (PS WPR)
110 000,00	P.3.2.2 Inicjatywy edukacyjne ukierunkowane na zwiększenie aktywności i profesjonalizmu organizacji społecznych.	organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej w tym przedsiębiorstwa społeczne, mieszkańcy	Projekt grantowy (PS WPR)
462 500,00	P.3.2.3 Zapewnienie sprawnego wdrażania LSR	LGD	Koszty bieżące i aktywizacja (PS WPR)
50 000,00	P.3.2.4 Zaplanowanie i wdrożenie projektów współpracy.	organizacje pozarządowe	Projekt partnerski (obszar Polski) (PS WPR)

Formularz 2: Plan działania.

CEL		lata		do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program		
Nazwa wskaźnika		% realizacji wskaźnika narastająco		Wartość z jednostką miary		% realizacji wskaźnika narastająco		Wartość z jednostką miary		% realizacji wskaźnika narastająco		Wartość z jednostką miary		% realizacji wskaźnika narastająco		Wartość z jednostką miary		
C.1.		Rozwój i promocja edukacji przez całe życie oraz kształtowanie świadomych postaw mieszkańców obszaru LGD.																
Przedsięwzięcie P. 1.1.1		Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem.	0 osób	0%	0 osób	0%	425 osób	50%	850 osób	100%	850 osób	100%	850 osób	100%	850 osób	100%	EFS+	
		Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%		
		Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0 osób	0%	0 osób	0%	425 osób	50%	850 osób	100%	850 osób	100%	850 osób	100%	850 osób	100%		

Przedsięwzięcie P.1.2.1	Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych, realizowanych poza Bazą Usług Rozwojowych.	0 osób	0%	0 osób	0%	150 osób	50%	300 osób	100%	300 osób	100%	EFS+
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	EFS+
	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0 osób	0%	0 osób	0%	150 osób	50%	300 osób	100%	300 osób	100%	
Przedsięwzięcie P1.2.2	Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych, realizowanych poza Bazą Usług Rozwojowych.	0 osób	0%	0 osób	0%	50 osób	50%	100 osób	100%	100 osób	100%	EFS+
	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0 osób	0%	0 osób	0%	50 osób	50%	100 osób	100%	100 osób	100%	

	Wsparane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	100%	EFS+
Przedsięwzięcie P1.3.1	Wsparane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	1 sztuka	100%	100%	EFS+
	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0 osób	0%	0 osób	0%	50 osób	50%	100 osób	100%	100 osób	100%	100%	
Wskaźnik rezultatu W.1.1	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu.	0 osób		0 osób		400 osób		850 osób		850 osób		850 osób	EFS+
Wskaźnik rezultatu W.1.2	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	0 osób		0 osób		175 osób		300 osób		300 osób		300 osób	EFS+

Wskaźnik rezultatu W.1.3	Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług wspierania rodziny i pieczy zastępczej istniejących po zakończeniu projektu.	0 szt.		1 szt.	1 szt.	1 szt.	1 szt.	1 szt.	EFS+					
W.1.1	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	0 osób		675 osób	1350 osób	1350 osób	1350 osób	1350 osób	EFS+					
W.1.2														
W.1.3														
CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	% realizacji wskaźnika narastająco Wartość z jednostkami	% realizacji wskaźnika narastająco Wartość z jednostkami	% realizacji wskaźnika narastająco Wartość z jednostkami	% realizacji wskaźnika narastająco Wartość z jednostkami	% realizacji wskaźnika narastająco Wartość z jednostkami	% realizacji wskaźnika narastająco Wartość z jednostkami	% realizacji wskaźnika narastająco Wartość z jednostkami	% realizacji wskaźnika narastająco Wartość z jednostkami	% realizacji wskaźnika narastająco Wartość z jednostkami	% realizacji wskaźnika narastająco Wartość z jednostkami	% realizacji wskaźnika narastająco Wartość z jednostkami		
C.2.	Wzmocnienie przedsiębiorczości na obszarze LGD, w tym wdrożenie działań ekonomizujących sektor organizacji pozarządowych.													
Przedsięwzięcie P.2.1.1	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	0 szt.	0%	0 szt.	0%	15 szt.	100%	15 szt.	100%	15 szt.	100%	15 szt.	100%	PS WPR
	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0 szt.	0%	0 szt.	0%	5 szt.	100%	5 szt.	100%	5 szt.	100%	5 szt.	100%	

Przedsięwzięcie P.2.2.1	Liczba wydarzeń/imprez	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.2.2.2	Liczba wydarzeń/imprez	0 szt.	0%	0 szt.	0%	4 szt.	50%	8 szt.	100%	8 szt.	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.1	Nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR - liczba utworzonych miejsc pracy	0 szt.		0 szt.		16 szt.		16 szt.		16 szt.		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.2	Liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy - osoby	0 osób		0 osób		40 osób		60 osób		60 osób		PS WPR

CEL	lata		do		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program	
	Nazwa wskaźnika		Wartość z jednostkami miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostkami miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostkami miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostkami miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostkami miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostkami miary	% realizacji wskaźnika narastająco		
C.3.	Wykorzystanie zasobów obszaru LGD, w tym zasobów kulturowych, rekreacyjnych i turystycznych.															
Przedsięwzięcie P. 3.1.1	Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	0 szt.	0%	0 szt.	0%	4 szt.	100%	4 szt.	100%	4 szt.	100%	4 szt.	100%	4 szt.	100%	PS WPR
	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	0 szt.	0%	0 szt.	0%	3 szt.	100%	3 szt.	100%	3 szt.	100%	3 szt.	100%	3 szt.	100%	
Przedsięwzięcie P3.1.2	Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	PS WPR
	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	0 szt.	0%	0 szt.	0%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	
	Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	

Przedsięwzięcie P3.1.3	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	0 szt.	0%	0 szt.	0%	2 szt.	100%	2 szt.	100%	2 szt.	100%	PS WPR
	Liczba podmiotów wspartych w ramach operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	
Przedsięwzięcie P3.2.1	Liczba zrealizowanych operacji obejmujących wyposażenie mających na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego	0 szt.	0%	0 szt.	0%	3 szt.	42,8%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	PS WPR
	Liczba podmiotów wspartych w ramach operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego	0 szt.	0%	0 szt.	0%	3 szt.	42,8%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	

	Liczba wydarzeń/imprez	0 szt.	0%	0 szt.	0%	4 szt.	57,1%	7 szt.	100%	7 szt.	100%	100%	
Przedsięwzięcie P3.2.2	Liczba szkoleń	0 szt.	0%	0 szt.	0%	15 szt.	50%	30 szt.	100%	30 szt.	100%	PS WPR	
	Liczba osób przeszkolonych	0 osób	0%	0 osób	0%	150 osób	50%	300 osób	100%	300 osób	100%		
Przedsięwzięcie P3.2.4	Liczba zrealizowanych projektów partnerskich	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	1 szt.	100%	PS WPR	
Wskaźnik rezultatu W.3.1	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.	0 osób		0 osób		1250 osób		2500 osób		2500 osób		PS WPR	

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR					
Zakres wsparcia	Program/Fundusz	PS WPR	EFRR*	EFS+*	Środki ogółem (EUR)
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)		2 000 000,00	0,00	986 568,00	2 986 568,00
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)		462 500,00	0,00	223 944,88	686 444,88
Razem		2 462 500,00	0,00	1 210 512,88	3 673 012,88

* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.

** W wierszu odpowiadającym danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.

Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR

	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
	Środki zakontraktowane (w Euro) do:													
EFROW	0	0%	1370000	68,50%	1370000	68,50%	1370000	68,50%	2000000	100%	2000000	100%	2000000	100%
EFS+	0	0%	543284	55,07%			543284	55,07%	986568	100%	986568	100%	986568	100%
EFRR	0	0%	0	0%			0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
RAZEM	0	0%	1913284	64,06			1913284	64,06	2986568	100%	2986568	100%	2986568	100%

Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Ziemi Nizzańskiej”

Wolina, ul. Piaskowa 10, 37-400 Nisko

NIP 6020044759

REGON 180133879

KRS 0000257001

tel. 573 307 636

e-mail: lgdnisko@wp.pl

www.lgdnisko.pl

